

T.C
DOĐUŐ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ / SANAT VE TASARIM FAKÜLTESİ
PLASTİK SANATLAR ANA BİLİM DALI

TÜRK RESİM SANATINDA (1908-1930)
ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİNE KADAR
İLK ve ÖNCÜ KADIN RESSAMLAR

Yüksek Lisans Tezi

201285007

Sebahat AKÇAY

Tez Danışmanı

Prof. Nazan ERKMEN

İSTANBUL 2015

T.C
DOĐUŐ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ / SANAT VE TASARIM FAKÜLTESİ
PLASTİK SANATLAR ANA BİLİM DALI

**TÜRK RESİM SANATINDA (1908-1930)
ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİNE KADAR
İLK ve ÖNCÜ KADIN RESSAMLAR**

Yüksek Lisans Tezi

201285007

Sebahat AKÇAY

Tez Danışmanı

Prof. Nazan ERKMEN

İSTANBUL 2015

ÖNSÖZ

“Kadın doğmuş olmak bir kimliktir. Ancak kadın olmak, içinde yaşanmışlık barındıran, deneyim ve bilgelik gerektiren bir süreçtir.”¹

Başarılı kadınların hayatlarına baktığımızda güçlü kimliklerinin onları başarıya götürdüğünü görmekteyiz. Toplum tarafından kadına atfedilen kurallara boyun eğmemiş, yaşamı sorgulayıp, mücadele etmiş olan bu kadınlar, hemcinslerine de örnek olmuşlardır.

İlk kadın ressamlarımız Türk resim sanatında Türk kadınına örnek olmuş ve öncülük etmişlerdir. Bu çalışma, başlangıçtan (1908) Erken Cumhuriyet Dönemine (1930) kadar Türk resim sanatına isimlerini yazdıran kadın ressamların, resim sanatındaki gelişimlerini hangi koşullarda nasıl ele alıp ilerlettiklerini ve bunun sanatlarına nasıl yansıdığını, ayrıca Türk resim sanatında kadın ressam olarak öncülükleri açısından incelenmesi hedeflenmiştir.

Çalışma süresi boyunca, olumlu motivasyonu ve rehberliği ile değerli katkılarından dolayı başta tez danışmanım Prof. Nazan ERKMEN’e, değerli öğretmenim, Prof. Dr. M. Sıtkı ERİNÇ’e, beni her zaman destekleyen, cesaretlendiren canım kızım Özlem’e, tanıdığım en güçlü kadınlardan biri olan sevgili anneme ve çalışmamın metin tashihinde yardımcı olan ve şu an görev yaptığım okulumuzun edebiyat öğretmeni Nuray ÖRNEK’e sonsuz teşekkür ederim.

İstanbul Ocak 2015

Sebahat AKÇAY

¹Esin Acıman, Kadın Doğmak Kadın Olmak, Remzi Kitap Evi, İstanbul, 2014

ÖZET

Kadının konumu, toplum içerisinde yüklenmesi gereken sorumlulukları ve görevleri, dönemden döneme ve toplum anlayışlarına göre farklılıklar göstermiştir. Teokratik bir yapıya sahip olan Osmanlı İmparatorluğu döneminde, Tanzimat'tan 1.Dünya Savaşı sonuna kadar geçen dönemde, kadın sorununa ilişkin gelişmeler, toplumun her kesimindeki kadını kapsar nitelikte değildir. Bu gelişmelerin ancak büyük kent kadınlarının çok sınırlı bir kesimine yönelik olduğu görülmektedir. Bu dönemde, kadınların büyük bir bölümü tarımda çalışırken, büyük kentlerde de çok az sayıda kadın öğrenim olanaklarına sahip idi.

Birinci Dünya Savaşıyla birlikte Müslüman Türk kadınlar fabrikalarda çalışmaya başladılar. Bu fabrikaların bazıları; İstanbul İplik ve Kibrit Fabrikaları, Adana bölgesinde de Mavrumati fabrikasıdır. Fabrikalarda çalışan işçi kadınlar da çok düşük ücret karşılığı çalışmaktaydı.

Tanzimat Fermanı'nın içeriğinde; halkın güvenliği, hukuk, vergi adaleti, askerlik, mülkiyet güvencesi gibi konuların yer almasına rağmen kadınlara bir hak tanınmamıştı. Kadın statüsünün bu durağan hali, Tanzimat döneminden itibaren tartışılmaya başlanmıştır.

Resim sanatı, Tanzimattan sonra başlamış, Türk kızlarının sanat eğitimi ile tanışması da "İnas Sanayi-i Nefise Mektebi"nin açılması ile başlamıştır. Bu okuldan önce resmî anlamda kız çocuklarına sanat eğitimi veren bir devlet kurumu mevcut değildi. Sanat eğitimi, ailelerin kız çocuklarına özel dersler aldırmasıyla gerçekleştiriliyor; bu çocuklar daha sonra eğitimlerine yurtdışındaki okullarda devam ediyorlardı.

1914 yılında İnas Sanayi-i Nefise Mektebi'nin kuruluşu ile kadın ilk defa sanat alanında eğitimi görmeye başladı. 1916 yılında başlayan "Galatasaray" Sergilerinde ilk kez kadın ressamlar da eserlerini sergileme imkânı buldu. Ardından devlet tarafından verilen burslarla, ilk kadın ressamlarımızdan olan "**Belkıs Mustafa**" gibi bazı kadın sanatçılar, yurt dışında eğitim görme fırsatı elde ettiler. Önceleri gerçekçi ve natüralist üslupta

çalışmalar yapan ilk kadın ressamlar Avrupa’da aldıkları eğitimin ardından yeni sanat akımlarını çalışmalarına uyguladılar. Temalarının çoğunu güncel konular, yeni yaşam tarzı, portre ve peyzajlar oluşturdular.

Bu kadın sanatçıların genelini çalışmalarına baktığımızda kadın portreleri, günlük yaşam ve modern kadın imgesinin ağırlıklı olarak kullanıldığını görürüz. Dönemin toplumsal ve siyasi koşulları göz önünde bulundurulduğunda, model olarak yakın çevrelerini kullanmaları kaçınılmaz bir durumdur.

Yaşadıkları dönem itibarıyla kadın ressamların ortak özelliklerinden biri de hepsinin kültürlü, aydın ve aristokrat ailelerin kızları olmalarıdır.

Osmanlı toplumu, sanat ve sanat eğitimi ile ilgili gelişmelere kapılarını Batı’ya göre epey geç açmıştır. Dolayısıyla sanatın, toplumun tüm kesimlerinde kabul görmesi de zaman almıştır.

Cumhuriyet’in kuruluşundan sonra Türkiye Cumhuriyeti Devleti her sınıftan bireyine, sanatı tanıma ve sanatla ilgilenme imkânı sağlamıştır. Toplumsal kesimlerin üst ve aşağı gelir düzeyi arasındaki uyumsuzluğa “Halkçılık” ilkesiyle Cumhuriyet yönetimi son vermiştir. Türkiye Cumhuriyetinin temel ilkelerinden olan “Halkçılık” ve bunun doğal sonucu olan ulusal egemenlik, kültür ve sanat politikasının da gelişimini belirlemiştir. Cumhuriyetin kuruluşuyla kadının yaşamında birçok olumlu değişiklikler yapılmış, kadın yasalar karşısında erkekle eşit konuma sahip olmuştur. Aynı şekilde kadına sanat yaşamına adım atma ve bu alanda erkeklerle eşit sanat eğitimi görme fırsatı verilmiş, erkeklerle aynı sergilerde yer alabilmişlerdir. Kadın sanatçılar da erkek sanatçılar gibi kişisel sergi açma olanaklarını elde edebilmişlerdir.

Anahtar kelimeler: Kadın ressamlar, öncü kadınlar, natüralist, resim sanatı, portre

ABSTRACT

Women's status and heavy responsibilities she took on her shoulders showed differences from time to time depending on the different perceptions of the society. The Ottoman Empire era with a theocratic structure, did not take hold of women issue during the time of Ottoman Reforms to the end of World War I. Progressions covered only those women who lived in modern cities. While most of the women worked in the fields, only a few women had the chance to be educated in the big cities.

With the start of the World War I, Muslim Women started to work in the factories. Some of these factories were Thread and Match Factories in Istanbul and Mavrumati Factory in Adana. And the Turkish women were paid for such a poor amount of money.

The content of the Imperial Edict of Reorganization (Tanzimat Fermanı) covered public security, justice, military rights, property insurance, trial and tax justice, but, did not include any rights for women. This stable situation in women's status, were subject to discussion.

Pictorial art, has started after the Tanzimat (Bunun İngilizcesine Bakar mısın) and the Turkish girls met with the art education with the foundation of "İnas Sanayi-i Nefise Mektebi" "Faculty of Arts". Before the establishment of this school, there weren't any government institutions providing art education for women. Art education was taking place with families providing private tuition for their children and these children were continuing their education abroad.

With the foundation of İnas Sanayi-i Nefise Mektebi (Fine Arts Faculty) in 1914, women started to be educated in art. In 1916, women artists found the opportunity to display their work in "Galatasaray" Exhibitions. Scholarships provided by the state, some women artists as forerunners in art like "Belkıs Mustafa" were titled to the opportunity to study abroad.

The forerunners of women artists, who were producing their work of art with realistic and naturalist styles before, started to reflect new understand in their work which they had faced in the foreign countries. Their themes were based on current topics as new life styles, portraits and landscapes.

When we take a look at the works of these women artists, we see that women portraits and modern women imagery from the daily life were highly common. Considering the public and political events of the day, it was inevitable for them not to use their relatives as models.

Considering the era that they were living in, another common feature they had was that they were all the daughters of well-educated and intellectual aristocrat families.

Compared to the West, Ottoman Society adopted new understanding in art and art education reasonably late. Therefore, it took some time for the whole society to accept art itself.

After the development of Republic of Democracy, the Republic of Turkey has provided the opportunity to discover and study art for each Turkish citizen of different social status. Keeping pace to (populism) factor, the inequality between the low income class and the upper class was ended. "Halkçılık" 'populism" which is one of the main principles of the Turkish Republic and as a natural consequence of belonging to the national sovereignty, determined the direction of cultural and art policies. With the foundation of the Republic of Democracy, many positive changes came along in women's lives and women were titled to have equal rights as men. Likewise, women were given the same opportunities as men to receive art education, taking part in the same exhibitions and the right to stand for solo exhibitions.

Key words: women artists, pioneer women, naturalist, pictorial art, portrait

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	I
ÖZET.....	II
ABSTRACT.....	IV
İÇİNDEKİLER.....	VI
RESİMLER LİSTESİ.....	VIII
KISALTMALAR.....	XI
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Cümlesi	2
1.2. Alt Problemler	2
1.3. Çalışmanın Sınırlılıkları	2
1.4. Çalışmanın Amacı ve Kapsamı	3
1.5. Çalışmanın Araştırma Yöntemi	4
2. TÜRK RESİM SANATININ ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİNE KADAR KISA TARİHİ	5
3. TÜRK KADINININ TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDE GELİŞİMİ	11
3.1.Osmanlı Toplumunda Kadın.....	13
3.2. Milli Mücadelede Türk Kadını	18
3.3. Atatürk ve Türk Kadını	19
4. TÜRK RESİM SANATINDA KADIN RESSAMLAR	23
5. TÜRK RESİM SANATINDA İLK ve ÖNCÜ KADIN RESSAMLAR	25
5.1.Mihri Müşfik (Rasim) (1886-1954).....	25
5.2.Müfide Kadri Hanım (1889-1912).....	42
5.3.Celile Uğuraldım (Hikmet) (1883-1956).....	50
5.4. Ayşe Yaltır'ın Portresinin Hikâyesi.....	61
5.5. Vildan Gizer (1889-1974).....	64
5.6. Emine Fuat Tugay (1897-1975).....	69
5.7. Sanatkâr Ana- Kız Naciye Tevfik – Meliha Zâfir.....	71
5.7.1. Naciye Tevfik (1878-1960).....	71
5.7.2. Meliha (Zafer) Yenerden (1896-1979).....	72
6. İNAS SANAYİ-İ NEFİSE MEKTEBİ.....	74

6.1. İnas Sanayi-i Nefise Mektebi'nde Yetişen Kadın Ressamlar.....	81
6.1.1. Müzdan Arel (1897-1986).....	81
6.1.2. Nazlı Ecevit (1900-1985).....	84
6.1.3. Güzin Duran (1898-1981).....	91
6.1.4. Melek Celal Sofu (1896-1976).....	96
6.1.5. Fahrünnisa Zeyd (1901-1991).....	103
6.1.6. Belkıs (Mustafa) Hanım (1896-1925).....	122
6.1.7. Sabiha Bozcalı (1903-1998).....	128
6.1.7.1. İllüstratör Sabiha Bozcalı.....	132
7. CUMHURİYETİN İLK SANATÇI GRUBU:MÜSTAKİL RESSAMLAR VE HEYKELTRAŞLAR BİRLİĞİ.....	156
7.1. Hale (Salih) Asaf (1905-1938).....	157
8. BASKI RESİM SANATINDA İLK KADIN SANATÇI.....	166
8.1. Aliye Berger (1903-1974).....	166
9. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ.....	195
10. KAYNAKLAR.....	197
10. ÖZGEÇMİŞ.....	201

RESİMLER LİSTESİ

- Resim 1:** Mihri Müşfik, Ahmet Rıza Bey'in annesi Naile Hanım, s.25
- Resim 2:** Mihri Müşfik Hanım, Tevfik Fikret portresi, s.27
- Resim 3:** Mihri Müşfik Hanım, Tevfik Fikret, maskı, s.28
- Resim 4:** Mihri Müşfik Hanım, mareşal üniformalı M. Kemal Atatürk'ün, portresi, s.30
- Resim 5:** Mihri Müşfik Hanım, otoportre, s.33
- Resim 6:** Mihri Müşfik Hanım, otoportre, s.33
- Resim 7:** Mihri Müşfik Hanım, otoportre, s.34
- Resim 8:** Mihri Müşfik Hanım, portre, s.34
- Resim 9:** Mihri Müşfik Hanım, portre, s.35
- Resim 10:** Mihri Müşfik Hanım, Letta Asım Baloya giderken, s.36
- Resim 11:** Mihri Müşfik Hanım, Sahilde Yürüyüş, s.37
- Resim 12:** Mihri Müşfik Hanım, Adada Kadınlar, s.37
- Resim 13:** Mihri Müşfik Hanım, natürmort, s.38
- Resim 14:** Mihri Müşfik Hanım, natürmort, s.38
- Resim 15:** Mihri Müşfik Hanım, natürmort, s.39
- Resim 16:** Mihri Müşfik Hanım, natürmort, s.39
- Resim 17:** Mihri Müşfik Hanım Cumhuriyet Gazetesi Haberi, s.40
- Resim 18:** Mihri Müşfik Hanım Hürriyet Gazetesi Haberi, s.41
- Resim 19:** Müfide Kadri, otoportre, s.42
- Resim 20:** Müfide Kadri, otoportre, s. 43
- Resim 21:** Müfide Kadri, Güzin Duran'ın, portresi, s.45
- Resim 22:** Müfide Kadri, Kitap Okuyan Kız, s.46
- Resim 23:** Müfide Kadri, natürmort, s.46
- Resim 24:** Müfide Kadri, Sahilde Aşk, s.47
- Resim 25:** Müfide Kadri, Peyzaj, s.48
- Resim 26:** Müfide Kadri, Kırdada Kadınlar, s.48
- Resim 27:** Müfide Kadri, manzara, s.49
- Resim 28:** Müfide Kadri, manzara, s.49
- Resim 29:** Celile Uğuraldım, otoportre, s.50
- Resim 30:** Celile Uğuraldım, oğlu Nazım Hikmet'in portresi, s.52

- Resim 31:** Celile Uğuraldım, otoportre, s.55
- Resim 32:** Celile Uğuraldım, Leyla hanım, s.50
- Resim 33:** Celile Uğuraldım, nü, s.56
- Resim 34:** Celile Uğuraldım, nü, s.57
- Resim 35:** Celile Uğuraldım, nü, s.57
- Resim 36:** Celile Uğuraldım, Limonlar, s.59
- Resim 37:** Celile Uğuraldım, torunu Ayşe Yaltırım, s.60
- Resim 38:** Celile Uğuraldım, Kadınlar Hamamı, s.62
- Resim 39:** Celile Uğuraldım, Çingene Kızı, s.63
- Resim 40:** John Adams, Vildan Gizer, portre, s.64
- Resim 41:** Vildan Gizer, portre, s.65
- Resim 42:** Vildan Gizer, ressamın fotoğraftan yaptığı kendi portresi, s.66
- Resim 43:** Vildan Gizer, portre, s.67
- Resim 44:** Vildan Gizer, Saraydan Kız Kaçırma Operası'ndan bir sahne, s.67
- Resim 45:** Vildan Gizer, manzara, s.68
- Resim 46:** Emine Fuat'ın portresi, s.69
- Resim 47:** Emine Fuat Tugay, eşi Hulusi Fuat Tugay'ın portresi, s.70
- Resim 48:** Naciye Tefvik Biren, s.71
- Resim 49:** Meliha Yenerden, s.72
- Resim 50:** Meliha Yenerden, ünlü Fransız aktrist Marie Bell, s.73
- Resim 51:** İnas Sanayi-i Nefise Kızlar Atölyesi, s.74
- Resim 52:** Atölye çalışmalarından bir başka görünüm, s.75
- Resim 53:** İnas Sanayi-i Nefise, bir kısım öğrenci ve öğretmenleriyle, s.77
- Resim 54:** Müzdan Arel, Kız Sanayi-i Nefise Okulu ilk öğrencisi, s.81
- Resim 55:** Müzdan Arel ve oğlu Bülent Arel, s.82
- Resim 56:** Müzdan Arel, son sergisinden fotoğrafı, s.83
- Resim 57:** Nazlı Ecevit, Köy Hayatı, s.84
- Resim 58:** Nazlı Ecevit, manzara, s.85
- Resim 59:** Nazlı Ecevit, portre, s.86
- Resim 60:** Nazlı Ecevit, İlkokul Dağılışı, s.86
- Resim 61:** Nazlı Ecevit, portre, s.87
- Resim 62:** Nazlı Ecevit, Salacak'tan, s.87

- Resim 63:** Nazlı Ecevit, manzara, s.89
- Resim 64:** Nazlı Ecevit, Hamur Açan Kadımlar, s.89
- Resim 65:** Feyhaman Duran, Güzin Duran, portre, s.91
- Resim 66:** Güzin Duran, manzara, s.92
- Resim 67:** Güzin Duran, natürmort, s.93
- Resim 68:** Güzin Duran, nü, s.94
- Resim 69:** Güzin Duran, Vazoda iekler, s.95
- Resim 70:** Alman Ressam J. Radhan, Melek Celal Sofu, portre, s.96
- Resim 71:** Melek Celal Sofu, oğlu Ziya'nın çocukluğu, portre, s.97
- Resim 72:** Melek Celal, Dikiş Diken Kadın, s.98
- Resim 73:** Melek Celal Sofu, oğlu Ziya'nın gençliđi, portre, s.99
- Resim 74:** Melek Celal Sofu, Fransız Mimar Louis Sue, portre, s.99
- Resim 75:** Melek Celal Sofu, nü, s.100
- Resim 76:** Melek Celal Sofu, nü, s.100
- Resim 77:** Melek Celal Sofu, natürmort, s.102
- Resim 78:** Fahrünisa Hanım, s.103
- Resim 79:** Fahrünisa Zeyd, Üçüncü Mevki Yolcuları, s.105
- Resim 80:** Fahrünnisa Zeyd, portre, s.105
- Resim 81:** Fahrünisa Zeyd, Yugoslav Rüyası, s.106
- Resim 82:** Fahrünisa Zeyd, Emir Zaid Portresi, s.107
- Resim 83:** Fahrünisa Zeyd, şirin Devrim Traniner portresi, s.107
- Resim 84:** Fahrünisa Zeyd, Büyükannem, s.108
- Resim 85:** Fahrünisa Zeyd, Kadın portresi. s.108
- Resim 86:** Fahrünisa Zeyd, Iris Clert'in portresi, s.109
- Resim 87:** Fahrünisa Zeyd, Leda, s.110
- Resim 88:** Fahrünisa Zeyd, İstanbul'da Bir Kış Günü, s.111
- Resim 89:** Fahrünisa Zeyd, müzayede fotoğrafı, s.112
- Resim 90:** Fahrünisa Zeyd, Break of the Atom and Vegetal Life, s.112
- Resim 91:** Fahrünisa Zeyd, İstanbul'daki Kışlık Evim, s.113
- Resim 92:** Fahrünisa Zeyd, Büyükdere'deki Yazlık Evim, s.114
- Resim 93:** Fahrünisa Zeyd, Budapeşte-İstanbul Ekspresi, s.114
- Resim 94:** Fahrünisa Zeyd, Dans, s.115

- Resim 95:** Fahrünisa Zeyd, Soyuta Karşı Mücadele, s.115
- Resim 96:** Fahrünisa Zeyd, Lomond Gölü, s.116
- Resim 97:** Fahrünisa Zeyd, Çadırlar, s.116
- Resim 98:** Fahrünisa Zeyd, Karma bir durağanlık, s.117
- Resim 99:**Fahrünisa Zeyd, Bale Karnavalı, s.117
- Resim 100:**Fahrünisa Zeyd, Sahipsiz Bölge, s.118
- Resim 101:** Fahrünisa Zeyd, Soyut Kompozisyon, s.118
- Resim 102:** Fahrünisa Zeyd, Anıt, s.119
- Resim 103:** Fahrünisa Zeyd, Denizaltı Dünyası, s.119
- Resim 104:** Fahrünisa Zeyd, Puncta Imperator, s.120
- Resim 105:** Fahrünisa Zeyd, Öteler Yada Güneş Işını, s.120
- Resim 106:** Fahrünisa Zeyd, Soyut kompozisyon, s.121
- Resim 107:** Berlin’de Güzel Sanatlar Akademisi’nden diploma alan ilk Türk kızı, s.122
- Resim 108:** Belkıs Mustafa, portre, s.124
- Resim 109:** Belkıs Mustafa, Güller, s.124
- Resim 110:** Belkıs Mustafa, Sardunyalar, s.126
- Resim 111:** Belkıs Mustafa, nü, s.126
- Resim 112:** Belkıs Mustafa, manzara, s.127
- Resim 113:** Belkıs Mustafa, Bursa’dan peyzaj, s.127
- Resim 114:** Sabiha Bozcalı, otoportre, s.128
- Resim 115:** Sabiha Bozcalı, Roma çalışmalarından Raffaello’dan bir kopya, s.130
- Resim 116:** Sabiha Bozcalı, İncirler. s.131
- Resim 117:** Sabiha Bozcalı, Bir eserinin önünde, s.131
- Resim 118:** Sabiha Bozcalı, Davulcu Kızı Çengi Hüma, s.133
- Resim 119:** Sabiha Bozcalı, Kılıçlı Aşireti’nden Halim Şah Bey, s.133
- Resim 120:** Sabiha Bozcalı, s.134
- Resim 121:** Sabiha Bozcalı, Kabakçı Mustafa, kapak, s.134
- Resim 122:** Sabiha Bozcalı, İnkılab Şehidi Üçüncü Sultan Selim, s.135
- Resim 123:** Sabiha Bozcalı, Kabakçı Mustafa ve Uşakları, s.135
- Resim 124:** Sabiha Bozcalı, s.136
- Resim 125:** Sabiha Bozcalı, s.136
- Resim 126:** Sabiha Bozcalı, s.137

- Resim 127:** Sabiha Bozcalı, Harabat Mustafa, s.137
- Resim 128:** Sabiha Bozcalı, s.138
- Resim 129:** Sabiha Bozcalı, s.138
- Resim 130:** Sabiha Bozcalı, Patrona Halil, Kapak illüstrasyonu, s.139
- Resim 131:** Sabiha Bozcalı, Damat İbrahim Paşa, s.140
- Resim 132:** Sabiha Bozcalı, Dellak Patrona Halil Bin İskender, s.140
- Resim 133:** Sabiha Bozcalı, Fatma Hanım, s.141
- Resim 134:** Sabiha Bozcalı, s.141
- Resim 135:** Sabiha Bozcalı, Helvacı tezgâhtarı Muşkaralı İbrahim, s.142
- Resim 136:** Sabiha Bozcalı, Külhanbeylerinin piri Kalender Layhar, s.142
- Resim 137:** Sabiha Bozcalı, s.143
- Resim 138:** Sabiha Bozcalı, Gümüşendaze, s.143
- Resim 139:** Sabiha Bozcalı, Damat İbrahim Paşa, s.144
- Resim 140:** Sabiha Bozcalı, s.144
- Resim 141:** Sabiha Bozcalı, Hayal Gemi, s.145
- Resim 142:** Sabiha Bozcalı, Patrona Halil ve Korsan Zenane Yusuf, s.144
- Resim 143:** Sabiha Bozcalı, s.146
- Resim 144:** Sabiha Bozcalı, s.146
- Resim 145:** Sabiha Bozcalı, s.147
- Resim 146:** Sabiha Bozcalı, s.146
- Resim 147:** Sabiha Bozcalı, kapak, s.148
- Resim 148:** Sabiha Bozcalı, Sultan İbrahim'in iftariye kameriyesi, s.149
- Resim 149:** Sabiha Bozcalı, Babı Hümayun, s.146
- Resim 150:** Sabiha Bozcalı, Üçüncü Muradın yatak odasında yatak yeri, s.150
- Resim 151:** Sabiha Bozcalı, Üçüncü Muradın odasında çeşme, s.150
- Resim 152:** Sabiha Bozcalı, Üçüncü Muradın odasında ocak, s.151
- Resim 153:** Sabiha Bozcalı, Birinci Ahmed'in kütüphanesi, s.151
- Resim 154:** Sabiha Bozcalı, Dolap içinde çeşme, s.152
- Resim 155:** Sabiha Bozcalı, Birinci Abdülhamid'in yatak odası, s.152
- Resim 156:** Sabiha Bozcalı, Mihrişah Sultan odası, s.153
- Resim 157:** Sabiha Bozcalı, Valide Sultan Yatak Odasında yatak ve şirvan, s.153
- Resim 158:** Sabiha Bozcalı, Kitap kapağı, s.154

- Resim 159:** Sabiha Bozcalı'nın Çizimleriyle Evliya Çelebi ve Seyahatleri, s.154
- Resim 160:** Hale Asaf, s.157
- Resim 161:** Hale Asaf'ın Berlin Güzel Sanatlar Akademisi'ndeki yılları, s.158
- Resim 162:** Hale Asaf, Paletli otoportre, s.159
- Resim 163:** Hale Asaf, Bastonlu İhtiyar, s.159
- Resim 164:** Hale Asaf, İsmail Hakkı Oygur portresi, s.160
- Resim 165:** Hale Asaf, otoportre, s.165
- Resim 166:** Aliye, Büyükada'da Şakir Paşa Köşkü'nün bahçesinde, s.166
- Resim 167:** Aliye Berger, Hasat, s.169
- Resim 168:** Ara Güler'in objektifinden, Aliye Berger, s.170
- Resim 169:** Aliye Berger, otoportre, s.171
- Resim 170:** Aliye Berger, otoportre, s.172
- Resim 171:** Aliye Berger, otoportre, s.172
- Resim 172:** Aliye Berger, otoportre, s.173
- Resim 173:** Aliye Berger, otoportre, s.173
- Resim 174:** Aliye Berger, otoportre, s.174
- Resim 175:** Aliye Berger, otoportre, s.174
- Resim 176:** Aliye Berger, otoportre, s.175
- Resim 177:** Aliye Berger, Fahrünisa Zeid, s.175
- Resim 178:** Aliye Berger, Halikarnas Balıkçısı, s.176
- Resim 179:** Aliye Berger, Nejad Melih Devrim'in portresi, s.176
- Resim 180:** Aliye Berger, Dr. Berger ve Küçük Aliye, s.177
- Resim 181:** Aliye Berger, Dr. Berger Büyükada'da, s.177
- Resim 182:** Aliye Berger, Dr. Berger, s.178
- Resim 183:** Aliye Berger, Piyano Dersi, s.178
- Resim 184:** Aliye Berger, Berger, s.179
- Resim 185:** Aliye Berger, Dr. Karl Berger, s.179
- Resim 186:** Aliye Berger, Enteriyör Büyükada, s.180
- Resim 187:** Aliye Berger, Enteriyör Büyükada, s.180
- Resim 188:** Aliye Berger, Avlu, s.181
- Resim 189:** Aliye Berger, Ölüm, s.181
- Resim 190:** Aliye Berger, Banyo, s.182

- Resim 191:** Aliye Berger, Katedral, s.183
- Resim 192:** Aliye Berger, Boğaz Köprüsü Yapımı, s.184
- Resim 193:** Aliye Berger, Balkondan İstanbul, s.184
- Resim 194:** Aliye Berger, Peyzaj, s.185
- Resim 195:**Aliye Berger, Peyzaj, s.185
- Resim 196:** Aliye Berger, Büyükada'da Köşk, s.186
- Resim 197:** Aliye Berger, İstanbul, s.186
- Resim 198:** Aliye Berger, Surdibi, s.187
- Resim 199:** Aliye Berger, Çiçekler, s.187
- Resim 200:** Aliye Berger, Adsız, s.188
- Resim 201:** Aliye Berger, Davulcu, s.188
- Resim 202:** Aliye Berger, Karayılan, s.189
- Resim 203:** Aliye Berger, Folklor, s.190
- Resim 204:** Aliye Berger, Hamam, s.190
- Resim 205:** Aliye Berger, İstanbul, s.191
- Resim 206:** Aliye Berger, Martılar, s.192
- Resim 207:** Aliye Berger, Yangın, s.193
- Resim 207:** Aliye Berger, Bolu Pazarı, s.194

KISALTMALAR

a.g.e: Adı geçen eser

ev.: Çeviren

düyb: Duralit üzerine yağlı boya

küyb: Kâğıt üzerine yağlı boya

tüyb: Tuval üzerine yağlı boya

müyb: Mukavva üzerine yağlı boya

küpb: Kâğıt üzerine pastel boya

kpüyb: Kontraplak üzerine yağlı boya

kükt: Kâğıt üzerine karışık teknik

küsk: Kâğıt üzerine sangin kalem

kükk: Kâğıt üzerine kara kalem

gbr: Gravür baskı resim

s. : Sayfa

S. : Sayı

1. GİRİŞ

Geçmişte sanat, özellikle de resim konusunda büyük mücadeleler vermiş, ama bugün unutulmaya yüz tutmuş nice sanatçı ile karşılaşmaktayız. Bu unutuluşta kadın sanatçıların başı çektiğini görmekteyiz. Tarihin sarı sayfalarında görüntüsü silinmeye yüz tutan kadın ressamlarımız beni oldukça etkiledi. Bu yüzdendir ki bu çalışmamla onlar için gönül borcumu ödeme istediğim beni bu araştırmayı yapmaya yöneltti.

“Kadın olarak doğmak, erkeklerin mülkiyetinde olan özel, çevrelenmiş bir yerde doğmak demektir. Kadınların toplumsal kişilikleri, böylesine sınırlı, böylesine koşullandırılmış bir yerde yaşayabilme ustalıklarından dolayı gelişmiştir. Ne var ki bu, kadının öz varlığının ikiye bölünmesi pahasına olmuştur.”²

John Berger’inde ifade ettiği gibi kadınlar her toplumda sınırlı çevre ve koşullandırılmış bir yerde yaşama çabası ile gelişmiş, kısıtlı olanaklar içerisinde varlığını gösterebilmiştir. Türk resim sanatı tarihine de bakacak olursak ilk kadın ressamlarımızın da bundan nasibini aldığını görmekteyiz.

Türk resim sanatı tarihine adını yazdıran ilk kadın ressamımız Mihri Müşfik Hanım’dır. Mihri Müşfik Hanım’ın ve İnas Sanayi-i Nefise Mektebi’nin sayesinde daha fazla sayıda kadın, resim alanında kendini gösterme olanağı yakalamış ve isimlerini Türk resim sanatı tarihine yazdırmıştır.

Resim sanatındaki başarılarının yanı sıra; toplumsal baskılara ve erkek mülkiyetine karşı direnç göstermiş olmaları ve dönem itibarıyla resim sanatındaki konumlarının incelenmesi ayrı bir önem arz etmektedir. Türk kadın ressamları çalışmalarında elde ettikleri başarı ve kararlılıklarıyla, ressam olabileceğini ispatlamıştır. Cumhuriyetin kuruluşuyla kadının yaşamında birçok olumlu değişiklikler yapılmış, önderimiz Mustafa Kemal Atatürk kadını yasalar karşısında erkekle eşit konuma sahip kılmıştır.

² John Berger, Görme Biçimleri, Çev. Yurdanur Salman, Metis Yayınları, İstanbul, 1990, s.46

Problem Cümlesi

Türk resim sanatında, Erken Cumhuriyet Dönemine kadar ilk ve öncü kadın ressamlarımız, Türk resim sanatına katkılarda bulunmuşlardır.

Alt Problemler

Türk resim sanatı tarihinde (1908-1930), başlangıçtan Erken Cumhuriyet Dönemine kadar yer alan gelişmeler.

Türk kadınının tarihsel süreç içerisinde, yeri, konumu ve gelişim süreci.

İlk ve öncü kadın ressamların, sosyal yaşamları, sanat ortamları, eserlerinde ele aldıkları konular ve Türk resim sanatına katkıları.

İnas Sanayi-i Nefise Mektebi ve burada yetişen ilk kadın ressamların Türk resim sanatına, etki ve katkıları.

1.3. Çalışmanın Sınırlılıkları

1908-1930 yılları arasında Türk resim sanatı tarihine geçmiş olan ilk kadın ressamlar, Türk Resmine olan katkıları ile sadece resim sanatı ile sınırlandırılmıştır.

Türkçe yazılmış yayınlar; kitap, dergi, sergi katalogları, internet siteleri ve müzeler olarak yer alır. Söz konusu kaynaklar, İstanbul'da bulunan Kadın Eserleri Kütüphanesi'nden ve Mimar Sinan Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Kütüphanesi'nden temin edilmiştir. Ayrıca kendi kütüphanem ve sahaflardan tedarik ettiğim kaynaklardan yararlanılmıştır. Ancak Resim ve Heykel Müzesi'nin tadilatı olması nedeniyle müze ziyarete açık değildi. Bu nedenle araştırma sürecine dâhil edilememiştir.

Kaynak taraması ekim ve şubat ayı arasında, kaynakların incelenmesi ve metne dönüştürülmesi ise mart ve mayıs ayları sürecinde planlanarak araştırma tamamlanmıştır.

Çalışmanın Amacı ve Kapsamı

Uygarlık tarihine baktığımızda sanat dâhil her alanda kadınlar ne yazık ki erkeklerden sonra gelmiş ve başarıyı arka planda elde etmişlerdir. Bugünkü konumlarına ise büyük bir mücadele ile ulaşmışlardır.

Kadınlar erkeklerle kıyaslandığında daha çok çaba göstermek ve toplumsal baskılara karşı daha çetin mücadeleler vermek zorunda kalmışlardır. Başarılı olan kadınlar ise baskılara boyun eğmemiş, hak ve özgürlükleri için direnen, mücadele eden, yaşam bilinci gelişmiş kişilerdir. İlk kadın ressamlarımızın da bu ruha sahip bireyler olduğu görülmektedir.

Avrupa sanatı ile kıyasladığımızda resim sanatı toplumumuzda çok geç gelişmiştir. Resim yapmanın günah sayıldığı, hatta ressamların horlandığı bir toplumda, cemiyetin dışladığı bir sanat dalında, kadınların başarısı söz konusu değildi. Türk toplumu, kadınlarına layık olduğu eğitimi ve öğretimi çok geç sağlamıştır. “Tanzimat Dönemi’nde, devletin iç ve dış siyaset politikasında Batı’ya yönelik uygulama, kadınlara fazla bir şey sağlamamıştır.19. y.y ikinci yarısında, kızlar için bazı okullar açılmış, Meşrutiyet’le daha büyük gelişmeler gerçekleşmiştir.

Ancak Cumhuriyet Dönemi’nde kadınlar hak elde edebilmişlerdir. Kadın hakları konusunda Cumhuriyet’in ilanından sonra Türk kadınının her alanda güçlenmesi, hukuki varlığı ve değeri Cumhuriyet rejimiyle başlayan devrimlerle mümkün olmuştur. Türk kadını, Türkiye Cumhuriyeti’nin Kurucusu Büyük Önder Mustafa Kemal Atatürk’e çok şey borçludur. Yüce Atatürk’ün kadınlara sağladığı hakları, tüm gücü ile korumak, uygar bir toplum olarak devam edebilmek için gerekli çabayı göstermek Türk kadının en büyük görevi ve sorumluluğudur. Ancak bu uygarlık hareketi içerisinde, sanat alanında eğitim gören kadın ressamlar sanatlarını icra etme olanağı bulmuşlardır.

Çalışmanın amacı bu zorlu süreçte sanat alanındaki kadın çabaları ve öncülükleri ile Türk resim sanatı tarihinde yer alan ilk Türk kadın ressamları; yaşamış oldukları dönemin sosyo-kültürel şartları; o dönemde kadının toplumsal yaşamdaki yeri, konumu ve Türk sanat tarihine mal ettikleri güçlü yapıtları ile öncü niteliklerine de yer vererek incelemektir.

Bu çalışma Türk resim sanatı içerisinde başlangıçtan Erken Cumhuriyet Dönemi arasındaki süreçte çabaları ve öncülükleri ile Türk resim sanatı tarihinde yer alan ilk kadın ressamları; yaşamış oldukları dönemin sosyo-kültürel şartlara, o dönemde kadının toplumsal yaşamdaki yeri, konumu, eğitim olanakları ve sanat yaşamları ile elde ettikleri öncü kimlikleri Türk Kadınının tarihsel süreç içerisinde gelişimi ve Türk resim sanatının erken cumhuriyet dönemi'ne kadar kısa tarihini kapsamaktadır. Sanatçı “Aliye Berger” ise, Türk baskı resim sanatında ilk kadın sanatçımız olması nedeni ile bu araştırmaya dahil edilmiştir.

Çalışmanın Araştırma Yöntemi

Araştırma alanı, yazın taraması niteliğindedir. Bu araştırmada Türk resim sanatında Erken Cumhuriyet Dönemi'ne kadar ilk ve öncü kadın ressamlarla ilgili veriler ele alınmıştır. 1908 ve 1930'lu yıllar arasında yer alan çeşitli kütüphanelerde konu ile ilgili yayınlar incelenmiştir.

İlk olarak konuyla ilgili kaynak taraması yapılmıştır. Bu kaynaklar Türkçe yazılmış kitaplar, dergiler, sergi katalogları ve internet sitelerinde yapılan araştırmalardan oluşmaktadır. Söz konusu kaynaklar, Kadın Eserleri Kütüphanesi, Mimar Sinan Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Kütüphanesi ve kendi kütüphanemden sağlanmıştır. Kaynak araştırması bu tezin meydana gelmesinde önemli rol oynamıştır. Edindiğim bilgiler doğrultusunda çalışmamın ana çerçevesi oluşturulmuştur.

2. TÜRK RESİM SANATININ ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİ ÖNCESİ KISA TARİHİ

Türklerin İslamiyet'i kabul etmesinden sonra müslüman halka putperestliği hatırlatmaması için resim ve heykel sanatına yasaklar getirilmiştir. Mimari yapılarda, kitaplarda hüsnühat ve minyatürler kullanılmıştır.³ Türk sanatkârları, İslamlaşma sürecinde özellikle çizgi dilinin geniş olanaklarını denemişler, gerek nakış-resim, gerekse hat sanatçılarının çizgi üslubunu, yüzey olanaklarını ustalıkla kullanarak uygulamışlardır.⁴ Diğer bir yandan Anadolu'da dinsel bir alan içinde yer alan mezar taşlarında heykel sanatının, şematik figüratif ve soyut bir anlatımla sürekli bir ilişkisi olmuştur.⁵

Tanzimat Fermanının 1839'da okunuşundan I. Meşrutiyetin 1876'da ilanına kadar süren dönem, Osmanlı Devlet'inin siyasal ve ekonomik yapısını Batılı anlamda düzenleyen bir dizi reforma tanık oldu. Sultan Abdülmecid, babası Sultan II. Mahmud'un yenileştirme girişimlerini devam ettirdi; saltanat sürdüğü 1839-1861 arasında yönetim ve eğitim alanlarında önemli gelişmelere imza atmakla kalmadı, yenilikçi bir kültür atmosferinin serpilmesine olanak tanıdı. Sultan Abdülmecid'in bir yandan İstanbul'un çeşitli camilerinde levhaları bulunan bir hattat olması, öte yandan Ferik İbrahim Paşa'ya Batılı anlamda portresini yaptıran devlet adamı kimliği, bu dönemde Osmanlı Devlet'inin geleneklerine bağlı kalarak girdiği yenileşme sürecinin aynası gibidir. Ardından tahta çıkan ve hem hat sanatına hem de resim sanatına ilgi duyan Sultan Abdülaziz de saltanat döneminde (1861-1876) sanattaki gelişmelerin hevesli bir destekçisi oldu.

Sultan Abdülaziz, Saray yaveri ressam Şeker Ahmed Paşa danışmanlığında Dolmabahçe Saray'ında zengin bir resim koleksiyonu oluşturdu. Abdülaziz, saltanatının ilginç bir yeniliği, 1863 Sultan Ahmed Meydanı'nda açılan uluslararası fuar niteliğindeki Sergi-i Umumi-i Osmanî'ydi. Ayvazovski, Preziosi, Chelebowski gibi ressamların Osmanlı Saray'ının emrinde çalıştığı, Guillemet'nin 1874'de Pera'da ilk resim akademisini açtığı

³ Günsel Renda, Batılılaşma Döneminde Türk Resim Sanatı, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, C17, Ankara 1977, s. 78

⁴ Sezer Tansuğ, Çağdaş Türk Sanatı, Remzi Kitabevi, 9. Basım, İstanbul 2012, s. 28

⁵ Tansuğ, Çağdaş Türk Sanatı, s. 29

bu dönemde Sultan Abdülaziz heykel sanatına yönelik ön yargılı tutumu da kırmış, ilk kez bu dönemde bir Osmanlı Padişahı at üstünde heykelini yaptırmıştır. Ki Sultan Abdülaziz bunu yapan ilk ve tek Osmanlı padişahıdır.⁶

19.yüzyılda askeri okullarda (Mekteb-i Harbiye, Mekteb-i Mülkiye, vs.) yetişen Osmanlı ressamalarının çoğu asker kökenlidir. Genellikle manzara resmi yapan bu asker kökenli ressamlardan ilk akla gelenler; Beşiktaşlı Tevfik, Giritli Hüseyin, Karagümrüklü Hüseyin, Darüşşafakalı Hüseyin, Mirlivâ Osman Nuri, Servili Ahmet Emin, Kaymakam Ahmet Şeker, Üsküdarlı Osman ve Bedri Kulları'dır.

Figürsüz Türk resim sanatını geliştiren “Asker Ressamlar” eserlerini padişaha sunarak dikkat çekmek istediler. Önce Ferik İbrahim Paşa (1815-1891), Ferik Tevfik Paşa (1819-1866) ve Hüsnü Yusuf Bey (1817-1861) resim öğrenimi için İngiltere ve Fransa'ya gönderildiler, onları 1861 yılında Şeker Ahmed Ali Paşa (1841-1907), Süleyman Seyyid (1842-1913), Hüseyin Zekâi Paşa(1860-1919) ve Osman Nuri Paşa (1839-1906) izledi.

Batı'da eğitime gönderilen ilk gençler subay ya da askeri okul öğrencileridir.⁷ Burada yetişen öğrenciler Avrupa'ya resim sanatı öğrenimine gönderildiler. Bu öğrencilerden öğrenimini tamamlayıp yurda dönen Şeker Ahmet Paşa⁸ 27 Nisan 1873 yılında Sultanahmet Mekteb-i Sanâyi'de (Sanat Okulu) resim sergisini açtı. Bu sergi, Türkiye'de açılan ilk resim sergisidir. Şeker Ahmed Paşa'nın yanı sıra, yerli ve yabancı sanatçılardan oluşan on kişi bu sergiye katılmıştır. Bu sanatçılar; Mösyö ve Madam Guillemet, M.Hayette, Sait Efendi, Mesud Bey, M.Palombo, M.Moretti, M. Télémaque ve Hüsnü Bey'in oğlu Ali Bey'dir.⁹ Şeker Ahmed Paşa tarafından düzenlenen sergi, sadrazam ve maarif nazırının himayelerinde açılmış ve basında büyük yankılar uyandırmıştır.¹⁰

Şeker Ahmet Paşa bu sergiden aldığı güç ile hazırlık ve çağrı aşamasından sonra 1 Temmuz 1875 tarihinde Çemberlitaş'ta, Darülfünun (Üniversite) binasında (günümüzde basın müzesi) iki serginin açılmasını sağlamış, açılan bu sergiye beş Türk sanatçı olmak

⁶ Sakıp Sabancı Müzesi Resim Koleksiyonu, Tanzimattan Cumhuriyete Türk Resmi, İstanbul, S.2, 2012, s. 7

⁷ Tansuğ, Çağdaş Türk Sanatı, s. 54

⁸ Nesrin Sağlam, Kadın Ressamlar Ortaçağdan Günümüze, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2000, s.4

⁹ Şeker Ahmed Paşa, TBMM. Milli Saraylar, Ömer Faruk Şerifoğlu, İlon Baytar, İstanbul 2008, s.34

¹⁰ Sağlam, a.g.e, s.4.

üzere toplam otuz kişi katılmıştır. Bu sanatçılar arasına (Şeker) Ahmed Ali, Ahmed Bedri, Halil (Paşa), Osman Hamdi ve Nuri Bey yanında Mösyö Abraham, M.Acquarini, M.Andreadis, M.Aurely, M.Bimonelli, M.Hayette, M.Köçeoğlu, M.Montani, M.Sakayan, Matmazel Serpasian, M.Télémaque gibi sanatçılar katılmıştır.¹¹

Sergiye katılan sanatçıların büyük bir kısmı yağlıboya, suluboya, karakalem resim, bazıları da resimle birlikte, büst, mimari proje veya sadece büst ve projeden oluşan eserlerini sergilemiştir. Sanatçılardan Andreadis resim ve kabartma, Aurely madalyon ve büst Boerio mimari proje, Bourmancé resim ve mimari proje, Durand heykel, Mondrichard kabartma, Penel ise büst resim ve kabartmalarıyla sergiye katılmıştır.¹²

İstanbul'da azınlık ve ecnebilerin kurduğu Elifba (a,b,c) kulübü (Club'de l'ABC), 1880-82 yıllarında Mavrokordato isimli bir Rumun girişimleri ve İngiltere kolonisinin yardımlarıyla sergiler düzenlemiştir. 1880'de düzenlenen ilk sergideki Türk sanatçılar Osman Hamdi ve Prenses Nazlı Hanım idi. Sergide yabancı azınlıklar sayıca daha ağır basıyordu. Orientalist suluboya ressamı Preziosi de bu sergide yer alan önemli sanatçılardanı. Elifba'nın ilk sergisi Tarabya Rum Kız Okulu'nda, 1881'de düzenlenen ikinci sergi, Tepebaşı Belediye Bahçesi'ndeki köşkte açılmıştır. Çok sayıda yabancı ressamın yanında, gayrimüslim Osmanlı sanatçılar, Köçeroğlu Kirkor, Melkon Efendi, Civanyan, Bogos Şaşıyan, Oksan Efendi (heykeltıraş) ve Misak Efendi, Türk sanatçılardan da Ahmet Ali, Süleyman Seyit, Keçecioğlu Rıfat, Mahmut, Münir Rıza ve Osman Hamdi Bey'dir.¹³

Bu sergiler sayesinde resim sanatı ile ilgili bir okulun açılması mümkün olmuştur. 1865'te Abdülazizin çağrısı ile İstanbul'a gelen Fransız ressam Guillement, Pera (Beyoğlu)'da "Academia" isimli bir atölye kurmuştu. Bu atölye belli günlerde azınlık kız öğrencilerine resim dersleri vermekteydi.¹⁴

¹¹ Ömer Faruk Şerifoğlu, İlon Baytar, Şeker Ahmed Paşa, TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı, İstanbul

¹² Şerifoğlu, Baytar, a.g.e, s. 213

¹³ Tansuğ, Çağdaş Türk Sanatı s. 92, 93

¹⁴ Tansuğ, Çağdaş Türk Sanatı, s.103, 104

Guillement her fırsatta bir sanat okulunun açılmasının gerekliliğini savunmuş ve bu savunmasına karşılık olarak resim akademisini açmıştır.

Tüm bu gelişmeler yaşanırken, Türk müzeciliğinin kurucusu (1842-1913) Osman Hamdi Bey 1883'te bugünkü Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi'ni "Sanayi-i Nefise Mektebi"ni kurmuştur.¹⁵ Başlangıçta bu okula sadece erkek öğrenciler kabul edilmektedir.¹⁶ Sanayi-i Nefise'de açılan "Avrupa sınavını kazanan gençler", 1910'da Paris'e eğitime gönderilirler.¹⁷ Kızlar için, İnas Sanayi-i Nefise Mektebi 1914 yılında kurulmuştur ve bu iki okuldan yetişen ressamlar Türkiye'nin sanat kurucuları olmuşlardır.¹⁸ Halil Paşa (1857-1939), Sami Yetik (1878-1945), Ruhi Arel (1880-1931), Avni Lifij (1889-1927), Namık İsmail (1890 1935), Şevket Dağ (1875-1944), İbrahim Çallı (1882-1960), Mihri Müşfik (1886-1954), Hikmet Onat (1885-1977), Feyhaman Duran (1886-1970) bu dönem sanatçılarından bell başlılarındandır. Bu sanatçıların bir kısmı Güzel Sanatlar Akademisi'nde hoca olarak çalışmışlardır.¹⁹

Yurda dönüşlerinden sonra, Sanayi-i Nefise Mektebi'nde İbrahim Çallı, N. Ziya Güran, Namık İsmail, Hikmet Onat, A. Sami Boyar; 1914 yılında kızlar için kurulan, İnas Sanayi-i Nefise Mektebi'nde de Feyhaman Duran ve Mihri Müşfik Hanım eğitimlik yapmışlardır.

1926 yılında İnas Sanayi-i Nefise Mektebi, Sanayi-i Nefise Mektebi'nin Fındıklı'daki Cemile Sultan Sarayı binasına taşınarak kız-erkek ayrımı ortadan kaldırılmıştır.²⁰ Böylece on dokuzuncu yüzyıl ortalarında gelişmeye başlayan Batı anlayışına ve tekniğine uygun

¹⁵ Durmuş Akbulut, Türk Resminin Öncüleri, İstanbul, 2011, s. 85

¹⁶ Nurullah Berk, Adnan Turani, Başlangıcından Bugüne Çağdaş Türk Resim Sanatı Tarihi, Tıglan Yayınları, İstanbul, S.2, s.139

¹⁷ Tansuğ,, Çağdaş Türk Sanatı, s.118

¹⁸ Nurullah Berk Adnan Turani, Başlangıcından Bugüne Çağdaş Türk Resim Sanatı Tarihi, s.139

¹⁹ <http://e-dergi.atauni.edu.tr/ataunigsed/article/view/1025006122/1025005872> Erişim:03.05.2014 Saat: 20.40, Çağdaşlaşma Sürecinde Sanayi-i Nefise Mektebi'nin Kuruluşu ve Asker Ressamların Bu Okuldaki Eğitim Faaliyetleri Üzerine Bir Değerlendirme, Yrd. Doç. Dr. Yusuf Çetin, Mehmet Ali Avcı, S.56

²⁰ Oğuz Erten, Türk Plastik Sanatlarında İlkler, Artam Aş. Yayınları, İstanbul, 2012, s. 92

Türk resim sanatı, 1914 yılından sonra yeni bir niteliğe bürünecek, çağdaş eğilimlere giden yollar açılacaktı.²¹

Ülkelerin varlıklarını sürdürebilmeleri ve gelişimlerini tamamlayabilmeleri için ekonomik, siyasi ve teknolojik alanlarda düzenli bir gelişim çizgisi izlemeleri zorunlu ve gereklidir. Bu gereklilik kültür ve sanat alanlarında da sistemli bir gelişimi zorunlu kılar. Sanatı toplumların gelişiminde varoluşlarının en önemli tanığı olarak değerlendiren ve insan yaşamının vazgeçilmez bir unsuru olarak ele alan Atatürk:

“Bir millet sanattan ve sanatkârdan mahrumsa tam bir hayata malik olamaz.”
diyerek, sanatın yaşamsal niteliğini vurgulamıştır.

“Bir millet sanata ehemmiyet vermedikçe büyük bir felakete mahkûmdur.”

Sözyle de sanatın gerekliliğinin toplum ve millet yaşamındaki zorunluluğunu belirlemiştir. Türkiye Cumhuriyet’inin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk, güzel sanatlar alanındaki çalışmaları bizzat takip etmiş ve yönlendirmiştir.²²

Cumhuriyetin birinci yıl kutlama programı büyük önem taşır. Başarılı olan gençlerin bilim ve sanat alanındaki yenilikleri takip edip sistemli bir bilgiye sahip olmaları amaçlanmıştır. 1924 yılında bir grup genç, ilk kez yapılan bir çalışmayla yurt dışına gönderilmiştir.

Fransa’ya gönderilen Suat Hayri Ürgüplü, Burhan Toprak, Namdan Rahmi, Cemil Sena Ongun, Naci Ecer, Vildan Aşir Savaşır, Osman Horasanlı, Necip Fazıl Kısakürek gibi kişilerin arasında sanatçılar da yer alırlar. Bunlardan beşi ressam (Mahmut Cûda, Muhittin Sebati, Cevat Dereli, Refik Epikman, Şeref Akdik ve ikisi müzisyen; Ekrem Zeki Ün, Ulvi Cemal Erkin) dir.

Sanatın toplum için önemini kavrayan Cumhuriyet hükümeti, bilim adamlarının yanında yurtdışına giden gençlerden yedisinin sanat eğitimi için göndermesi, sanata ne denli değer verdiğinin en önemli göstergesidir.²³ Türkiye Cumhuriyetinin kalkınmasında diğer

²¹ Berk, Turani, a.g.e, s.139

²² Kıymet Giray, Cumhuriyet’in İlk Ressamları, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2004, s. 9

²³ Kıymet Giray, Türkiye İş Bankası Resim Koleksiyonu, İş Bankası Yay. , İstanbul, s.239

alanlarda olduğu gibi, sanatın da çok önemli olduğuna dair güçlü bir inanç vardır. Gençlerin sanat alanında da eğitimine büyük önem verilmiştir.²⁴

Sanat eğitimi veren kurumlarda yetişen genç sanatçılara toplumsal hayatta üstlenecekleri roller, modernleşmenin dönüştürücü gücü açısından daima önemsenmiştir.

Türk resminde modernleşme hareketi, 1921’de Güzel Sanatlar Birliği, 1929’da Müstakil Ressamlar ve Heykeltraşlar Birliği, 1933’te “D” grubu ve 1940’ta “Yeniler Grubu”nun kurulması ile başlamış ve bu önemli atılımlara bu hareketle devam ettirilmiştir.²⁵

²⁴ Kıymet Giray, Cumhuriyet’in İlk Ressamları, s. 17

²⁵ Pera Müzesi, Düşler Gerçekler İmgeler, Modern Türk Resminde Cumhuriyet İmgesi, Çev. G Yayın Grubu, Pera Müzesi Yay., İstanbul, 2013, s. 9,10

3. TÜRK KADINININ TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDE GELİŞİMİ

Tarih boyunca Türklerin toplum ve devlet yapılarında köklü değişiklikler meydana gelmiştir. Bu değişikliklerle eş zamanlı ve kaçınılmaz olarak, Türk kadınının toplum içerisindeki statüsünde de farklılıklar yer almıştır. Önceleri göçebe olan Türk toplumunda, kadın da erkek gibi üretim ve siyaset alanına katılmıştır.

Türk kadını, tarihi çağlardan bu yana erkeğiyle eşit sorumluluklara sahipti. Orta Asya'da Hun Devleti'ni hakan ile karısı hatun birlikte temsil etmekteydi. Hun kadınları erkeklerinin yanında dövüşebilmek için eğitilirdi.

İlk Türkçe yazılı belgelerden olan “Orhun Kitabeleri”nde, “Devleti idare eden han” ve “Devleti bilen hatun” cümleleri yazılıdır. Kadınlar siyasi toplantı, savaş ve sosyal ilişkilerde eşlerinin yanlarında yer alır, ülkeye gelen yabancı diplomatlar, Han'ın yanında oturan Hatun ile tanıştırılırdı. Kadınlar bütün faaliyetlere yüzleri açık olarak katılırdı.

Türk edebiyatında destandan halk hikâyeciliğine geçiş sürecinde bir köprü vazifesi gören ve Fuad Köprülünün bütün bir Türk edebiyatından daha değerli olarak nitelendirdiği Dede Korkut hikâyelerinde de kadın bir anne ve eş olarak yüceltilmiştir.²⁶

Selçuklu medeniyetine ait belgelerde kabartmalarda renkli Çini minyatürle'de kadın resimleri görülür. Av partilerinde bile kadın, erkeğin yanında ve onunla birlikte betimlenir. Bu resimler Selçukluların Türk örf ve geleneklerine bağlılıklarını kanıtlayan bir belge niteliğindedir. Çeşitli anıtlarda bugün dahi Selçuklu kadınlarının adı yaşamaktadır. Kayseri'de Gevher Nesibe Sultan, Honat Hatun'un yaptırdığı külliye Selçuklu devrinin ünlü mimari şaheserleri arasındadır. Bu dönem hukukunda kadın; miras, şahitlik gibi konularda erkekle eşit haklara sahipti.²⁷ Bu durum imparatorluğun çökmeye başladığı dönemlere kadar daha da katı kurullarla devam etmiştir.

²⁶ Prof. Dr. Sevinç Karol, Sıdika Tezel, Enise Arat, Firdevs Mentеше, Nüşet Mengü, Türkan Ayrıl, Mukaddes Or, Cahide Özdemir, Nimet Ardıç, Gülgün Bolat, Oya Mutlu, İsmet Gönül Al, Atatürk ve Kadın Hakları, Kadın Dernekleri Federasyonu ve Gönüllü Kuruluşları, Ankara, 1983, Türk Tic. Bankası Yay. s.1

²⁷ Prof. Dr. Sevinç Karol, vd., a.g.e., s.2

Tanzimat'tan 1. Dünya Savaşı sonuna kadar geçen dönemde, kadınlara ilişkin gelişmelerin temel niteliği, kapsayıcı ve genel nitelikte olmayıp, büyük kent kadınlarının çok sınırlı bir kesimine yönelik olmasıdır. Kadınların büyük bir bölümü tarımda çalışırken, büyük kentlerde çok az sayıda kadın öğrenim olanaklarına sahip idi. İşçi kadınlar da, fabrikalarda çok düşük ücret karşılığı çalışmaktaydı.

Müslüman kadınların fabrikalarda çalışmaya başlamaları önce Bursa ipek fabrikalarında olmak üzere, 1860'lardan sonra başlıyor. Ancak, toplam kadın işçiler içerisinde Müslüman kadınların oranının çok düşük olduğu anlaşılıyor. 1872 yılında Bursa'daki 75 ipek işleme fabrikasında %84'ü yetişkin kadın, %12'si kız çocuğu ve %4'ü erkek olan toplam 5415 işçinin %95'i Ermeni ve Rum'du. Birinci Dünya Savaşı'na kadar olan dönemde Hristiyan Arap, Ermeni ve Rum kadınlar fabrikalarda çalışmaktaydı. Savaşla birlikte bu durum değişti ve Türk kadınlar fabrikalarda çalışmaya başladılar.

1902'de İstanbul İplik Fabrikası'nda yaklaşık 300 kadın ve çocuk çalışıyordu. Adana bölgesinde, Mavrumati fabrikası 1890'ların ilk yarısında, çoğu kadın ve çocuk olan yaklaşık 300 işçi çalıştırıyordu. Bölgede, çırçır atölyeleri de kadın ve çocuk emeğini yaygın biçimde kullanıyorlardı. Makedonya'da da işçilerin dörtte üçünü kadınlar ve kızların oluşturduğu 1570 işçi çalışıyordu iplik fabrikalarında. Kadın ve çocuk işçiler süreç içerisinde dokumacılık gibi geleneksel olarak çalışmakta oldukları faaliyet alanları yanında, diğer alanlarda da kullanılmaya başlanmıştı. Örneğin, 1897'de İstanbul'da Kibrit Fabrikasında çalışan 201 işçinin 121'i kadın ve kızdı.

1915 yılında gerçekleştirilen ve ülkenin sanayi açısından en gelişmiş yörelerindeki önemli sanayi kuruluşlarını kapsamına alan 1913-1915 Sanayi Sayımı'nın sonuçları, kadın işçiler konusunda ayrıntılı bilgiler sunmaktadır. Buna göre, ülkenin en önemli sanayi kuruluşlarında çalışanların yaklaşık üçte biri kadındır.²⁸

²⁸Ahmet Makal, Türkiye'de Erken Cumhuriyet Döneminde Kadın Emeği, s.18
<http://calismatoplum.org/sayi25/makal.pdf>, Erişim: 28.05.2014, Saat: 17.30

3.1. Osmanlı Toplumunda Kadın

Osmanlı İmparatorluğu, devlet düzeninde İslam hukukunu esas almıştır. Bu durum Türk kadınının toplum içerisindeki konumunu çok derinden etkilemiştir. Osmanlı toplumunda beş altı yaşına gelen kız çocukları Kur'an okumayı öğrenebilmeleri için aileleri tarafından mahalle mektebine gönderilmiştir.

Aile isterse bile bir kız çocuğunun mahalle mektebinden sonra öğrenime devam etme olanağı yoktur. Kızların medreselerde eğitim görmesi yasaklanmıştır.²⁹

Bu anlayış imparatorluğun çökmeye başladığı dönemlere kadar daha da katı kurallarla devam etmiştir. Türk kadınının her alanda sınırlanan yaşamı Tanzimat Dönemi ile değişmiştir.

Osmanlı'nın birçok alanda Batı'yı model alarak değişim sağlamak amacı ile yaptığı değişikliklerle kadının birtakım haklara kavuşması sağlanmıştır. Tanzimat devrinde kadın eğitimi ilk defa ebe yetiştirilmesi ile başlamıştır.³⁰ 1842 yılında İstanbul Beyoğlu'nda Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şahane (Galatasaray Tıbbiyesi)'de verilen ebelik derslerine Dr. Konstantin Karateodori ile birlikte, Ebe Messami ile Ebe Pizipio girmektedirler.³¹

Sonraki yıllarda Batılılaşma amaçlı kültürel reform çabaları artmış ve bu durum kadının toplumdaki yerinin yeniden tanımlanmasını sağlamıştır. Sultan Abdülmecid döneminde kölelik ve cariyelik kaldırılmış (1847), ayrıca 1857'de arazi yasası kabul edilerek kız çocukları da babadan kalan mal ve mülk üzerinde belli oranda hak sahibi olmuşlardır.³²

Ancak kadına verilen haklar henüz yeterli seviyede değildir. Tanzimat Fermanı'nın ilanıyla (3 Kasım 1839) hızlanan Batıya yöneliş, bilim, fen, sanat ve toplum hayatımızda görülen Avrupa etkileri edebiyatımızda ve buna paralel olarak kadınlarımızın fikir ve yazı

²⁹ Nedret Sakaoğlu, Osmanlı Eğitim Tarihi, İletişim Yayınları, İstanbul 1991, s.20

³⁰ Tezer Taşkiran, 'Eğitim ve Kadın'. Cumhuriyetin 50. Yılında Çalışma Alanlarında Türk Kadınları, I.Ü., s. 15, Atatürk Devrimleri Araştırma Enstitüsü Yayınları, İstanbul, 1974

³¹ http://www.obarsiv.com/pdf/gs_ulman.pdf, Erişim: 04.05.2014, Saat: 01.45 Yeşim Işıl Ülman, Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şahane (Galatasaray Tıbbiyesi) 1838-1848, 2008 S.5

³² N.Sakaoğlu, a.g.e., s.80

hayatında da ilk ürünlerini XIX. yüzyılın sonlarına doğru vermeye başlar. Ataerkil bir toplum kimliği içinde varolan Osmanlı toplumunda, kadınların yaşamında küçük gelişmeler meydana gelir. Kadın dergileri yayınlanmaya başlanır.³³

Yayınlanan kadın dergilerinin birçoğu modernleşme sürecinin bir parçası olsalar da bu dergiler kadınların yeni kamusal rollerini destekleyen ya da buna karşı olanlar olarak ikiye ayrılmışlar ve kadın haklarına da bu bölünme çerçevesinde yaklaşmışlardır.³⁴ 1886 yılında sahibi ve tüm yazarlarının kadın olduğu ilk dergi “Şükûfezâr”dır ve Afife Hanım önderliğinde çıkmıştır. Bu dergi siyaset içerikli olmayıp, kadınların meselelerini topluma duyurmayı amaçlayan bir yayın politikası takip etmektedir. Bir diğer yayın da II. Abdülhamit tarafından yayınlanmasına destek verilen “Mürüvvet” dergisiydi.

Bu yayın ilk defa konu başlıklarına göre düzenlenmiş bir dergi olma özelliğine sahipti.³⁵ Siyasetle ilgili konularla karşılaşılan ilk yayın “Demet” dergisidir. Bu dergide ilk kez feminizmden bahsedilmiştir.³⁶

1911’de kadına üniversiteye girme hakkı verilmesinden önce buna zemin hazırlayacak gelişmeler uzun yıllar önce başlamıştır. 1858’de kızlar için Rüştîye Mektebi açılmıştır. Ancak bu çeşit okullarda çocukları okutacak kadın öğretmen bulunmadığından nakış haricindeki derslere yaşlı erkek öğretmenler girmektedir. 1863’te Abdülaziz, kızlar için bir öğretmen okulu açılmasını emretti.³⁷ 26 Nisan 1870’te Kız Öğretmen Okulu “Dar-ülmuallimat” adıyla İstanbul’da Sultanahmet semtinde bir konakta açılan okulda eğitime başladı. Bu arada Türk kadınının eğitim ve öğretim hayatında da eskiye göre gelişmeler kaydedilmiş, özel eğitimin yerini resmi öğretim almaya başlamıştır.

İnas İbtidaiyye ve Rüştîyelerinin açılışını 1869’da İnas Sanayi-i Mektebi’nin ve 1970’te Darü’l Muallimat’ın açılışı izlemiştir. O zamanın Maarif Vekili Saffet Paşa’nın şöyle bir konuşması yer almaktadır:

³³ Kıymet Giray, Türkiye İş Bankası Resim Koleksiyonu, Mas Matbaacılık, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, s. 196

³⁴ Elif Ekin Akşit, Kızların Sessizliği, Kız Enstitülerinin Uzun Tarihi, İstanbul, 2005, s.132

³⁵ Erdinç Gülcü, Samiye Tunç, Çankırı Karatekin Üny. Sosyal Bilimler Entitüsü Dergisi 3(2): 155-176, Osmanlı basın Hayatında Kadınlar Dünyası Dergisi, s.159

³⁶ <http://www.sosyalistfeministkolektif.org/feminizm/feminizme-giris/605-osmanlida-kadin-orgutlenmesi-nasil-baslamisti.html>, Erişim: 04.05.2014, Saat: 03.00

³⁷ Tezer Taşkıran, ‘Eğitim ve Kadın’. Cumhuriyetin 50. Yılında Çalışma Alanlarında Türk Kadınları, I.Ü., Atatürk Devrimleri Araştırma Enstitüsü Yayınları, İstanbul, 1974, s.16

“Erkekler gibi kadınlar da ilim ve hüner tahsil etmelidir. Türk kadınlarının yeteneklerinin üstün olmasına rağmen, bir sanat elde edememeleri öğretim olanakların yokluğundandır.”³⁸

Bu yıllarda kadınlar öğretmenlik yapmaya başlamışlar, eğitim gören kadınların sayısı artmış, kadınlar için gazeteler yayınlanmış ve bu gazetelerde kadın yazarların imzaları görülür olmuştur.

Darü'l Muallimat, Ulüm-ı Mütevvıa ve Sanayi-i Nefise öğretmeni Ayşe Sıdika'nın kadınlar tarafından yazılmış ilk pedagoji kitabı olan “Usul-i Talim ve Terbiye Dersleri” 1897’de basılmıştır. Nazime Şerife'nin “Vakıfname”si, Şerife Hanım'ın “Şukufe-zar”, Esmâ Hanım'ın resimli “ Parça Bohçası” bu arada basılan eserlerdendir.

1908’i Cumhuriyetin ilanına bağlayan yıllarda kadınlarımızın yazı ve fikir hayatında yeni isim ve imzalar görülmektedir. Meşrutiyeti izleyen senelerde basında görülen imzalar arasında Fatma Növber, Nezihe Muhlis, Fatma Unsiye, Salime Servet Seyfî, Fatma İclal, Kadriye Hüseyin, Şerife Nur, Rahşan Nevvare gibi adlara rastlanmaktadır. Halide Edip Adıvar da ilk romanlarını 1908’den sonra bastırılmış olanlardan idi. Kadın yazarlar basın âleminde teşvik görmeye birlikte adları ve eserleri küçümsenmiş, bir takım tanınmış yazar ve şairler de ilk eserlerini erkek adları altında yayınlamışlardır.³⁹

Osmanlı toplum yapısı; cinslerin ayrılığı üzerine kurulmuş iki ayrı dünya oluşturmuştu. Erkeğin dünyası kamusal, kadının dünyası ise özeldi, mahremdi ve ailenin içinde idi. Büyük şehirlerde ve kasabalarda eve kapatılıp çarşaf giymeye mahkûm edilen kadının, toplum hayatındaki rolü önemli ölçüde sınırlandırılmıştı.

Köylerdeki kadınların ise giyim-kuşamın ise fazla bir değişiklik yapmadan geleneğine bağlı bir şekilde devam ediyordu. Selçuklu ve Osmanlı medeniyetlerinde kadının sorumluluğunun eve yönelmesinde, İslam dininin tesiri olduğu gibi, karşılaşılan yabancı

³⁸ Taşkiran, a.g.e, İstanbul, 1974, s.16

³⁹ Kadının Sosyal Hayatını Tetkik Kurumu Yayınları S.7, Atatürk ve Türk Kadını, Ankara 1963, s.25,28,29

medeniyetlerin, mesela Bizans medeniyetinin de etkisi vardır. Kadınların evden çıkma özgürlükleri de kısıtlanmıştı.⁴⁰ Osmanlı Devletinin yönetim kadrolarını oluşturan zatlar erkekler iken, kadınlara sadece erkeğin ve çocukların bakımı görevi verilmiş; kadın, üretime katılmadığı için toplumda ikinci plana itilmiştir.⁴¹ Osmanlı'da kadınların kamusal alandaki varlıklarına ve eylemlerine yönelik olan ferman niteliğindeki belgeler, önlemler ve tehditler içerir nitelikte idi. Kadınlar fermanlarla tekrar tekrar bilgilendiriliyor ve uyarılıyorlardı.⁴²

Sultan I. Ahmet zamanında çıkarılan bir fermanla kadınların içinde erkeklerin de bulunduğu bir kayığa binmesi yasaklanmıştı. III. Osman da kendisinin saraydan çıktığı haftanın üç günü kadınların sokağa çıkıp dolaşmalarını yasaklamıştı. III. Mustafa ise tüm kadınlara her ne biçimde olursa olsun sokağa çıkma yasağı koymuştu. 1867'de gazeteler aşağıdaki duyuruyu yayınlamıştı:

“Kadınlar yalnız ve ancak Sultanahmet, Laleli ve Şehzade Başı Camii'lerine gidebilecek, bunlar dışında hiçbir büyük camiye gidemeyecektir. Namaz sırasında bu camilerde yalnızca ve yalnızca hizmetliler bulunabilecek, hiçbir erkek içeri alınmayacaktır. Kadınlar bir iftar çağrısı için bir yerden bir yere giderken, kalabalık yerlerde durmaksızın ve orada, burada gezinirken vakit yitirmeksizin önlerine bakarak yürüyeceklerdir. Alışveriş yapmak için dükkânların içine girmeyecek, kapının önünde bekleyeceklerdir.”

Bu dönemde erkeklere umumi yerlerde, kadınlara nasıl davranılacağını ilan eden buyruklar belirtiliyordu. Kadına laf atan veya işaret eden bir erkek cezalandırılıyordu. 1908 Devrimi'nin açtığı tartışma döneminin biri de 'aile müessesesi' olmuştur.

İlk önce Batıcılar, devrimin getirdiği ifade özgürlüğü sayesinde, kadınların toplumdaki durumunu, peçe ve çarşaf sorunlarını, kadınların eğitimi ve toplumsal hayatta rol almaları sorunlarını açıkça ve alabildiğine eleştiri konusu yapmışlardır.

⁴⁰ Niyazi Berkes, Türkiye'de Çağdaşlaşma, Yapı Kredi Yayınları, 19.baskı, İstanbul 2013, s. 444, 445,446

⁴¹ Prof. Dr. Emel Doğramacı, Türkiye'de Kadının Dünü ve Bugünü, Türkiye İş Bankası Yayınları, S.F.D. 31, Ankara 1992, s.6

⁴² Elif Ekin Akşit, Kızların Sessizliği, Kız Enstitülerinin Uzun Tarihi, İstanbul, 2005, s.132

“Toplum hayatında kadın ve erkek eşitliğinin sağlanması gerekir; bunun için en önemli araç ikisine eşit eğitim verilmesi olacaktır” gibi yargılar bu dönem yayınlarında sık rastlanan görüşler olmuştur.

Kadınlık ve aile konularının 1908 Devrimi’nden sonra geniş ölçüde ele alınması, bunu şeriatın can evine bir saldırı sayan İslamcılara, şurada burada görülen bazı olayları büyüterek Müslüman aile hayatının ve ahlakın yıkılma halinde olduğu korkusunu yayma fırsatını sağladı. Bu durum İslamcı yayınlarda büyük gürültülerle ileri sürülmeye başlandı. Türk halkının çoğunluğu olan köylü arasında kadın zaten hiçbir zaman çarşaf ve peçe giymemiştir. Bununla birlikte başkentteki kadınlar bile hala kalın siyah çarşaf içindeydi. Ancak I.Dünya Savaşı geldiği zaman bu kitlenin kadınları iş hayatına girmek zorunda kalmıştır. Şeriatçıların çıkardığı gürültü karşısında hükümet ve II. Abdülhamit sıkı önlemler uygulamamıştır.

Bu dönemde okullar belli bir biçimde artmaya başlamış, ev işleri, çocuk bakımı konularında bazı gece kursları açılmıştır. 1911’de ilk kız lisesi açıldı. 1913’te hasta bakıcı kursu açıldı; eğitilmiş ebelerin sayısı artmaya başladı. Bazı genç bayanlar kız sanat okulunda sekreterlik eğitimine başladılar. Törenlerde, sergilerde, 1907’de kurulmuş olan Kızılay çalışmalarında kadınlar görev almaya başladılar. Çok sayıda işçi kadın özellikle I.Dünya Savaşı yıllarında dikiş, dokuma ve tütün yapım evlerinde işçi olarak çalışmaya başladılar.

Kadın öğretmen yetiştirme alanında da ilerlemeler oluyordu. Kadınlar arasında ulusal ölçüde tanınan kişiler yetişiyordu. Bunlar arasında yazar olarak ün kazanan Halide Edip gelmektedir. Selanik ve İstanbul’da kadın dernekleri kurulmuştur. Tefeyyüz, Cemiyet-i Hayriye-i Nisvan, Nisvan-ı Osmaniye, Müdafaa-i Hukuk-ı Nisvan.

Fakat kadınlar hala eşleri ile lokanta ve gazinolara dahi gidemiyorlardı. Tramvayda, vapurda ancak perde çekili şekilde oturabiliyorlardı.⁴³

⁴³ Niyazi Berkes, Türkiye’de Çağdaşlaşma, Yapı Kredi Yayınları, 19.baskı, İstanbul 2013, s. 444, 445, 446

II. Meşuriyet'ten sonra kadınları ilgilendiren konular ile tartışmalar devam etmiş ancak başarılı sonuçlar alınamamıştır. Meşuriyet döneminden aynı zamanda Osmanlı İmparatorluğunda kadın derneklerinin doğuşuna neden olmuştur. Kadın dernekleri kurulması büyük önem taşır. Erkek ve kadınların birlikte katıldıkları açık oturumlar, konferanslar düzenleyen ilk kadın derneği buydu. 1912'de Besin Ömer Paşa'nın desteğiyle "Hilal-i Ahmer Hânımlar Merkezi" kuruldu. 1913'te Nuriye Ulviye Hanım "Müdafaa-i Hukuk-u Nisvan" adlı derneği kurmuştu.

I.Dünya Savaşından yenik çıkan Osmanlı Devleti'nde toplum hayatında kadının aldığı bazı haklar ve gelişmeler tutucu çevrelerin tepkisiyle karşılaştı. Halide Edip'in kadın-erkek eşitliğini savunan makaleleri ve yazıları onun ölümle bile tehdit edilmesine sebep olmuştur.

Bu süreçteki en kökten ve önemli değişim, eğitim alanında gerçekleşmiştir. Öğretmen okullarından sonra erkekler için güzel sanatlar okulunun açılmasının ardından 31 yıl sonra 1914 yılında kızlar için İnas Sanayi-i Nefise Mektebi'nin açılması bu dönem için gerçekten çok önemli bir gelişme olarak nitelendirilir.⁴⁴

3.2. Milli Mücadelede Türk Kadını

"Ya bağımsız yaşarız, ya ölürüz!"

İşte Samsun toprağına ayak basar basmaz Mustafa Kemal Paşa'nın verdiği karar buydu.

"Uyanınız, milli bağımsızlığımızı çiğniyorlar. Haklarınızı savunmak için birleşiniz, düşmanın karşısına dikiliniz, toplantılar yapınız, mitingler düzenleyiniz, sesinizi duyurunuz!"

Bütün dünyaya:

"Ben Türk'üm, bağımsızlık bana atalarımın miras kaldı, onu sana vermem diye haykırınız!" diyordu.

⁴⁴ Giray, a.g.e, s. 196

Genç ihtiyar, kadın çoluk çocuk tüm Anadolu halkı bu çağrıyla şahlandı. Erkekler gibi kadınlar da mücadele için onun bayrağının altında toplanmak üzere koşuyorlardı.⁴⁵

3.3. Atatürk ve Türk Kadını

Kadınların eğitim konusunda Atatürk'ün daha İstiklal Savaşı içerisindeyken meşgul olduğu bir problem olmuştur. 1 Mart 1922 günü meclisin üçüncü toplanma yılını açarken söylediği:

“...Kadınlarımızın da aynı derece-i tahsilden geçerek yetişmesine atf-ı ehemmiyet olunacaktır.”

Atatürk'ün asıl arzusu kız ve erkeklerin aynı okulda eğitim görmesidir.

“...Milletimizin, memleketimizin dar'ül-irfanları bir olmalıdır. Bütün memleket evladı kadın ve erkek aynı surette oradan çıkmalıdır.”⁴⁶

“Kadının en büyük vazifesi analıktır. İlk terbiye verilen yerin ana kucağı olduğu düşünülürse bu vazifenin ehemmiyeti layıkıyla anlaşılır. Milletimiz kuvvetli bir millet olmaya azmetmiştir. Bugünün levazımından birinin de kadınlarımızın her hususta yükselmelerine temindir. Binaenaleyh kadınlarımızda alim ve mütefennin olacaklar ve erkeklerin geçtikleri bütün derecat-ı tahsilden geçeceklerdir. Sonra kadınlar hayat-ı içtimaiyede erkeklerle beraber yürüyerek birbirinin muin ve muzahiri olacaklardır.”

Görülüyor ki Atatürk, kadının faaliyet sahasını eviyle ve çocuklarıyla sınırlı görmemiş gayet isabetli ve objektif bir görüşle memleketin kadın ve erkek beraberce çalışmalarlarıyla ilerleyebileceğini tespit etmiş ve buna inanmıştır.

Mustafa Kemal Atatürk şu sözleriyle de aynı görüşü göstermektedir:

⁴⁵ Atatürk ve Kadın Hakları, Kadın Dernekleri Federasyonu ve Gönüllü Kuruluşlar, Prof. Dr. Sevin Karol, Sıdika Tezel, Enise Arat, Firdevs Menteşe, Nüşet Mengü, Türkan Ayrıl, Mukaddes Or, Cahide Özdemir, Nimet Ardiç, Gülgün Bolat, Oya Mutlu, İsmet Gönülal, s. 1,2,3,4,6,7

⁴⁶ Kadının Sosyal Hayatını Tetkik Kurumu Yayınları S.7, Atatürk ve Türk Kadını, Ankara 1963, s.35

“Daha selametle, daha dürüst olarak yürüyeceğimiz yol vardır, büyük Türk kadını mesaimizde müşterek kılmak hayatımızı onunla birlikte yürütmek, Türk kadını ilmi, ahlaki, içtimai, iktisadi hayatta erkeğin refiki, muayin ve muzahiri yapmak yoludur.” demiştir.

Türk Medeni Kanunu’nun kadın hakları bakımından getirdiği belli başlı değişiklikler ise şunlardır:

1. Tek evlilik
2. Boşanmada eşitlik
3. Velayette eşitlik
4. Mirasta eşitlik

Atatürk Mart 1923 nutkunda kadının erkeğe nazaran aşağı durumda olmasının din kurallarıyla ilgisi olmadığını belirtmektedir.

“Bizim dinimiz hiçbir vakit kadınların erkeklerden geri kalmasını talep etmemiştir. Allah’ın emrettiği şey müslim ve müslimenin beraber olarak iktisabı ilim ve irfan eylemesidir. Kadın ve erkek bu ilim ve irfanı aramak ve nerede bulursa oraya gitmek ve onunla mücehhez olmak mecburiyetindedir. Memleketimizde cahil varsa umumdur. Yalnız kadınlarımız değil erkeklerimizi de şamildir.”

Milli Mücadele yıllarında canla başla vatan müdafaasına katılan Türk kadını Atatürk şu sözleriyle övmektedir:

“...Dünyanın hiçbir yerinde hiçbir milletinde Anadolu köylü kadınının fevkinde kadın ve mesaisi zikretmek imkânı yoktur ve dünyada hiçbir milletin kadını ‘Ben Anadolu kadınından fazla çalıştım, milletimi halasa ve zafere götürmekte Anadolu kadını kadar himmet gösterdim’ diyemez. Belki erkeklerimiz memleketlerimizi istila eden düşmana karşı süngülerle, düşmanın süngülerine göğüslerini germekle düşman karşısında ispat-ı vücut ettiler. Fakat erkeklerimizin teşkil ettiği ordunun hayat membalarını kadınlarımız işletmiştir. Memleketin esbab-ı mevcudiyetini hazırlayan kadınlarımız olmuş ve olmaktadır...”

Türk kadını her türlü haklara sahip, bütün öğretim derecelerinden geçmeye imkân kazanmış olmakla beraber, en büyük vazifesinin vatana evlat yetiştirmek olduğunu unutmayacak ve Atatürk'ün şu sözünü daima göz önünde tutacaktır:

“Türk kadınının vazifesi, Türk'ü, zihniyetiyle, bazusile azmile muhafaza ve müdafaaya kadir nesiller yetiştirmektir.”⁴⁷

Türk Kadını sahip olması gereken haklarına ancak, Cumhuriyet döneminde, Ulu Önder Mustafa Kemal tarafından yapılan devrimler sayesinde kavuşmuştur. Fransa'da insanların eşit olması gerekliliği ilkesi, ilk kadın örgütlenmeleriyle başlamıştır. Yalnızca eğitim alanındaki örneklerle bakıldığında, Hıristiyan toplumlarda 1860'ta İsviçreli, 1888'de Fransız ve 1890'da Alman kadınına üniversitelere girme hakkı verilmiştir.⁴⁸ Müslüman kadına ise bu hak ancak 1911'de tanınmıştır. Arada yaklaşık 50 yıllık bir fark gözlemlenmektedir.⁴⁹

29 Ekim 1923'te Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte kadınların kamusal alana girmesini sağlayan yasal ve yapısal reformlar hızlandı. Cumhuriyetin kurulması ile kadına haklar tanınmış, kanunlar karşısında kadın, erkeklerle birçok konuda eşit duruma gelmiştir. Ancak kadın bu durumunu değerlendirebilecek durumda değildi; çünkü yüzyıllarca kadın, toplum yaşamı içerisinde var olmamıştır. Her zaman pasif bir durumda olan kadın ekonomik anlamda kocasına bağlı kalmış, inanç ve geleneklerinin baskılarından kurtulamamış; kısaca evdeki sorumluluklarının dışında yaşama hep uzaktan bakmıştır.⁵⁰

Atatürk, Türk kadınlarının, şartlar elverişli olursa, hiçbir alanda erkeklerden geri kalmayacağından emindi. Türk kadınlarının Avrupalı kadınlardan da geri kalmayacakları yolundaki inancını şu sözleri ile belirtmiştir:

“Kadınlarımız için asıl mücadele alanı, asıl zafer kazanılması gereken alan, biçim ve kıyafetle başarıdan çok, ışıkla, bilgi ve kültürle, gerçek faziletle süslenip

⁴⁷ Atatürk ve Türk Kadını, Kadının Sosyal Hayatını Tetkik Kurumu Yayınları S.7, Ankara 1963, s.6, 8,11,13

⁴⁸ Zeynep Avcı, 'Cariyelikten Hanımefendiliğe Kadının Güncesi', Cumhuriyet Gazetesi, 21-22 Ağustos 1993, s.12

⁴⁹ Tomur Atagök, Bildiklerim Gördüklerimdir, Gördüklerim Bildiklerimdir, s.29

⁵⁰ Taşkiran, a.g.e, İstanbul, 1974, s.6

donanmaktır. Ben muhterem hanımlarımızın Avrupa kadınlarının aşağısında kalmayacak, aksine pek çok yönden onların üstüne çıkacak şekilde ışıkla, bilgi ve kültürle donanacaklarından asla şüphe etmeyen ve buna kesinlikle emin olanlardanım.”⁵¹

Atatürk’ün gözünde, Türk kadınlarının içinde buldukları haksız statüden kurtulmaları, onları birey olarak en doğal ve vazgeçilmez insan haklarından yararlandırmak zorunlu idi. İnsanî ve ahlâkî zorunluluğun yanında ayrıca, Türk toplumunun gelişip yükselmesi açısından da buna gerek vardı.⁵²

Türk toplumu ve Türk kadınına düşen asıl görev ise, Atatürk’ün çok çetin güçlüklerle rağmen, kadının hakları ve statüsü konusunda gerçekleştirdiklerini koruyup kökleştirmek, O’nun ilkelerine sahip çıkmak ve bu ilkelerin aşınmasına imkân vermemektir.⁵³

⁵¹ <http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-06/ataturk-ve-kadin-haklari-2>, Erişim: 20.04.2014, Saat: 19.30

⁵² <http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-06/ataturk-ve-kadin-haklari-2>, Erişim: 20.04.2014, Saat: 23.30

⁵³ <http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-06/ataturk-ve-kadin-haklari-2>, Erişim: 20.04.2014, Saat: 22.00

4. TÜRK RESİM SANATINDA KADIN RESSAMLAR

Türk kadını ilk defa Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküş dönemi ile beraber resim sanatıyla tanışma fırsatı bulmuştur. Ressamlar aşağı yukarı bu dönemlerde saraya davet edilmeye başlanmıştır. Bunun öncesinde resim yapmanın günah kabul edilmesinden kaynaklanan düşünceden dolayı ciddi bir başlangıç ve çalışma olmamıştır. Bu nedendir ki resim ve heykel Batıdaki gibi köklü bir geçmişe sahip değildir. Resim yapmanın ayıp ve günah sayıldığı ataerkil bir toplum olan Osmanlı İmparatorluğu'nda erkekler bile kendilerini gösteremezken, her alanda sınırlanan kadınların resim yapması da pek olası bir durum değildi. Osmanlı İmparatorluğu, çöküş dönemlerinde Batıyı örnek alarak birtakım yenilikler yapmıştır. Yani Tanzimat'la beraber yapılan bu yenilikler ve değişimler de kadınlara yeterli hak ve özgürlükleri sağlamamıştır. Ancak bu durum bile bize, modern bir sürecin başladığının ve kadın hakları konusunun daha hassas ele alınacağı bir rejimin başladığının ipuçlarını vermektedir.⁵⁴

1914'te İnas Sanayi-i Nefise Mektebi'nin açılmasına kadar, resim eğitimi alabilmiş olan Müslüman kızları, saray çevresine yakın, yüksek düzeyde bürokrat olan ailelerin kızları ülkeye gelen Batılı oryantalist sanatçılardan özel resim dersleri almışlardır.⁵⁵

O yıllarda Süleyman Seyit de İstanbul'da tanınmış, aydın ailelerin kızlarına resim dersleri vermekte idi. Osman Hamdi ve Valeri'den Vildan Gizer, padişahın özel ressamı Zonaro'dan ders alan Celile Hanım, Ali Sami Boyar'dan Sabiha Bozcalı, Profesör Albert Mille'den Emine Fuat Tugay bunlardan bazılarıdır. Hale Asaf teyzesi Mihri Hanım'dan, Harika Sirel Müfide Kadri'den dersler almışlardır. İnas Sanayi-i Nefise Mektebi'nin açılma sürecine kadar ancak aristokrat ailelerin kızları kendi imkânlarıyla özel dersler alarak resim alanında bilgi ve donanım sahibi olabiliyorlardı. Fakat bunlardan da pek azı resim yapmaya devam edip ressam olabilmiştir. Türk kızları İnas Sanayi-i Nefise

⁵⁴ Taha Toros, İlk Kadın Ressamlarımız, Akbank Yayınları, İstanbul 1988, s.6

⁵⁵ <http://www.nazanazeri.com.tr/m.aspx?id=1&lang=00> Erişim 20.04.2014 Saat:18.40

Mektebi'nin 1914'te açılmasıyla beraber resim alanında akademik eğitim alabilmiş ve ressam olabilmışlardır.⁵⁶

⁵⁶ Toros, a.g.e, s.6

5. TÜRK RESİM SANATINDA İLK ve ÖNCÜ KADIN RESSAMLAR

5.1. Mihri Müşfik (Rasim) (1886-1954)

Türk tiyatro tarihinde Afife Jale'nin rolü neyse, Mihri Hanım'ın Türk resim sanatı tarihindeki rolü de aynıdır.

Mihri Rasim ya da bilinen diğer adıyla Mihri Müşfik, 1886'da İstanbul'da doğmuştur. Sanatçının sanatı kadar yaşamı da ilginç ayrıntılarla doludur.⁵⁷

Resim 1: Mihri Müşfik, Ahmet Rıza Bey'in annesi Naile Hanım

Tanzimat sonrasında ün yapmış ilk kadın ressamlardan olan Mihri Hanım,⁵⁸ Askeri Tıbbiye öğretmeni Çerkez Mehmet Rasim Paşa'nın kızıdır.

⁵⁷ Seyfi Başkan, Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye'de Resim, Tc. Kültür Bakanlığı, 1997, s.105

⁵⁸ Çağlar Boyu Anadolu'da Kadın Anadolu Kadınlarının 9000 Yılı, T.C Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Mas Matbaacılık, İstanbul, 1993, s.254

Çerkez asıllı olan Mehmet Rasim Paşa, iyi saz çalan, müzikten anlayan, eğlence hayatını seven dönemin çok yönlü kişileri arasındadır. Mehmet Rasim Paşa anatomi konusunda da uzmanı olarak tanınırdı.

Mihri Hanım'ın gerek baba, gerek ana tarafı güzellikleri ve olumlu vasıflarıyla tanınmış kişilerdi. Dr. Rasim Paşa'nın biri Çerkez, diğeri Rum kökenli iki eşi vardı.

Mihri'nin ablası Enise ve kardeşi Refik, Rasim Paşa'nın Çerkez eşinden doğdular. Bembeyaz tenleri, açık renk gözleriyle Rasim Paşa'nın kızları dönemin 'Edebiyat-ı Cedide' şairlerine ilham kaynağı oldular.

Aydın kişi olan Rasim Paşa kızlarını Avrupalı gibi yetiştirdi. Yabancı mürebbiyelerle büyüyen Mihri Hanım'ın edebiyata, müziğe ve resme olan yetenekleri belirginleşince, Mihri Hanım bunlardan resim sanatını tercih etti. Resme karşı olan üstün yeteneği saray ressamı olan Fausto Zonaro tarafından fark edildi. Zonaro, bugün halen ayakta olan Akaretler'deki binada yer alan atölyesinde küçük Mihri'ye resim dersleri verdi. Zonaro'nun verdiği dersler, Mihri'nin Batı sanatına olan ilgisini ve özlemini filizlendirdi. Padişahlık döneminde bir Türk kızının resim tahsili için Avrupa'ya gönderilmesinin yadırganacağını, bunun o günün anlayışına ters düşeceğini bilen Mihri Hanım maceralı bir şekilde yurt dışına kaçtı.

Bu kaçışın türlü söylentileri vardı: Mihri Hanım'ın İstanbul'a gelen bir cambaz kumpanyasının İtalyan kökenli müzik şefine gönlünü kaptırdığı bu söylentiler arasındadır. Bunu işiten babası Dr. Rasim Paşa kızını cezalandırmak için, köşe bucak onu aradı. Büyükannesinin Yeşilköy'deki evine sığınan Mihri Hanım sahte bir pasaportla Galata'dan kalkan bir İtalyan vapuruna atlayarak bir hafta sonra Roma'ya vardı.

Yeğeni Hale'den ve akrabalarından Behiye Hanım'dan dinlediğimize göre, Mihri Hanım'ın Roma'ya kaçışını sağlayan papalık nezdinde, Fransa elçisi Barrer'in eşidir. Elçi'nin eşi Mihri Hanım'a sahte bir pasaport sağladı. Roma'daki evinde de Mihri Hanım'ı uzun süre misafir etti. Mihri Hanım bu maceralı kaçışıyla Batı'daki resim sanatının

kapısını aralayan ilk Türk kadını oldu.⁵⁹ Roma'dan sonra sanat dünyasının merkezi olan Paris'te eğitim ve öğrenimini sürdürdü. Montparnasse-s'ta bir ev kiralarak burayı hem atölye hem ev olarak kullandı. Evinin bir odasını Bursalı Selami Paşa'nın oğlu olan Müşfik Selami Bey'e kiraladı. Bu kiracı ve ev sahibi ilişkisi daha sonra gönül ilişkisine dönüştü ve Mihri Hanım ile Müşfik Selami Bey, Sefaret imamının kıydığı nikâhla evlendiler.

Çift kendilerini Paris'in bohem hayatına kaptırdığı için içkiye düşkünlükleriyle anılmışlar, yurda döndükleri zaman da oradaki yaşamlarını sürdürmüşlerdir. 1920'lerin sonlarına doğru gerek yaşanan kıskançlıklar gerekse yapılan dedikodular Mihri Hanım'ın tekrar yurt dışına kaçışına ve evliliğinin yıkılmasına neden olmuştur.⁶⁰ Kısa bir süre sonra Maliye Bakanı Cevat Bey'in Mihri Hanım'ı görmesi ve bir tavsiye mektubu yazması ile Darü'l-Muallimat'ta (Kız öğretmen Okulu) resim öğretmenliğine atanmıştır.⁶¹ O dönemde bu eğitim kurumu Türk kızlarının devam ettiği en önemli öğretim kurumuydu. Mihri Hanım bilgisi, görgüsü ve birikimiyle etkileyici konuşmaları, insancıl yaklaşımıyla öğrencilerini çok etkileyerek hatta tapılırcasına sevilen bir öğretmen oldu.⁶² Yaklaşık bir yıl Dar-ülmualimat'ta öğretmenlik yaptıktan sonra 1914 yılında açılan İnas Sanayi-i Nefise Mekteb-i Alisi'ne geçmişti, uzunca bir süre burada görev yaptı.⁶³ Mihri Hanım devrin Milli Eğitim Bakanı'yla bizzat görüşerek "İnas Sanayi-i Nefise"nin açılmasına da öncülük etmiştir.

Şiire ve edebiyata eğilimi olan sanatçı, Paris'ten İstanbul'a döndüğü dönemlerde Tevfik Fikret, Rıza Tevfik ve Hüseyin Cahit'in portrelerini yaparken, renkli bir edebiyat havası içerisindeydi. Tevfik Fikret ile dostluğu unutulmaz anılarla doludur. Tevfik Fikret, Mihri Hanım'ı toplum içerisinde en güçlü şekilde öven ve takdir eden kişi oldu.

⁵⁹ Toros, a.g.e, s.10

⁶⁰ Toros, a.g.e., s. 12

⁶¹ Oğuz Erten, Türk Plastik Sanatlarında İlkler, İlk Kadın Ressam, s.88

⁶² Toros, a.g.e., s.13

⁶³ Başkan, a.g.e, s.105

Resim 2: Mihri Müşfik Hanım tarafından yapılan şair Tevfik Fikret portresi

Ruşen Eşref (Ünaydın) Tevfik Fikret ile ilgili yayınladığı anılarında şairin Mihri Hanım ile ilgili övgülerini de söz konusu eder. Şair, Mihri Hanım'ı Ruşen Eşrefe şöyle tanıtır:

“Yukarıda bir hanım var. Resimler yapıyor. Bilseniz ‘Rübab’ı o kadar güzel yorumluyor ki, yazdıklarım bu kadar anlamlı mı imiş? Diye şaşıyorum.’ Ardından Tevfik Fikret, Mihri Hanım’ın yaptığı portreyi Ruşen Eşref’e göstererek, -Bakın, bu ne güzel... Benim başımı olağanüstü çizmiş. Şöyle, buruna doğru geldikçe incelen bir baş!” demiştir.

Tevfik Fikret’in eşinden dinlediğime göre, şairimizin ölümü üzerine odasına ilk giren Mihri Hanım olmuştur. Hıçkırarak hıçkırarak ağlayarak üzerine kapanmış ve daha sonra Batı’da olduğu gibi, yüzünün kalıbını almıştır. Sanırım, Türkiye de ilk mask budur.” denilmektedir.⁶⁴

Resim 3: Mihri Müşfik Hanım, Tevfik Fikret, mask

⁶⁴ Toros, a.g.e, s.14.

Tevfik Fikret'in ölümünden hemen sonra Mihri Müşfik Hanım tarafından Balmumu ile alınan yüz maskı, Aşiyân'daki Tevfik Fikret Müzesi'nde bulunmaktadır.⁶⁵

Mustafa Kemal Atatürk'ün ilk yağlıboya portresini yapan Türk ressamı Mihri Müşfik Hanım'dır. Mustafa Kemal Atatürk Mihri Müşfik Hanım'a dair düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir:

“Mihri Hanım'ı beğenmem sadece sırf benim yağlıboya portremi ilk ve en güzel bir şekilde yaptığından değil aynı zamanda benim gibi inkılapçı olduğu içindir. Hatta benden önce inkılaplara başlamıştır”⁶⁶

1922 senesinde Atatürk'ün ordusu, Yunanlıları bozguna uğrattıktan sonra ülkemiz rahat bir nefes almıştı. Büyük bir Cumhuriyet yandaşı olan Mihri Hanım Yunan askerlerinin denize dökülmesinden ilham alarak, kendi adına Atatürk'e bir teşekkür olarak onun bir portresini yapmak istediğini belirtmişti. 1921'de 'Gazi' ve 'Mareşal' ünvanlarını kazanan Mustafa Kemal, Mihri Hanım'ı Çankaya Köşkü'ne davet ederek poz verdi. Resimde Atatürk'ün giyinmiş olduğu Mareşal kıyafeti, haki renkli yün kumaştandır. Tablo, yağlıboya tekniğinde yapılmış ve 3 metre boyutundadır.

Balkan ülkeleriyle barış içinde kalmak isteyen Mustafa Kemal, Yugoslavya Kralı 1. Aleksander Karacorceviç'in kendisine gönderdiği imzalı portreyi barış simgesi olarak kabul eder. 1934 yılında Marsilya'da düzenlenen suikaste kurban giden 1. Aleksander'den sonra da bu barışı devam ettirmek niyetinde olan Atatürk, önce açtığı bir halkevinde asılı duran Mihri Hanım'ın yaptığı bu portreyi İsmet İnönü aracılığıyla Yugoslavya'ya gönderir.⁶⁷

⁶⁵ Nilgün Sarp, Bir Osmanlı Prensesi Mihri Müşfik, İstanbul, 2011, s.68

⁶⁶ Sarp, a.g.e, s.69

⁶⁷<http://resimbiterken.tumblr.com/post/79885262864/mihri-musfik-han-m-n-maresal-uniformal-mustafa-kemal>, Erişim: 06.05.214, Saat: 03.00

Yazar Gültekin Elibal yaptığı bir görüşmede 3. Cumhurbaşkanımız Celal Bayar, Mihri Müşfik Hanım ve “Atatürk yapıtı” ile ilgili şöyle bir açıklamada bulunur:

“Sevgili Atatürk’ün beğendiği bir ressam vardır. Mihri Müşfik Hanım, Müşir üniformasıyla tam bir portre yapmıştır. Yugoslav hükümetine hediye edildiği doğrudur. Çünkü bu yağlıboya resmi Yugoslavya’ya yaptığım yolculuk-ziyaretten ilkinde (1937) Belgrad Kalesindeki müzede, diğer saray resimleri, ileri gelenleri generallerin tabloları arasında seçkin yerinde görmüştüm. İkinci ziyaretimde (Reisicumhur olarak) aynı müzeyi gezdiğimde ilgililerden Atatürk’ün resmini göremeyince bilgi istemiştım... İkinci Dünya Savaşında geçirilen bombardımanlar, yangınlar nedeniyle bu tablonun yanmış, harabolmuş bulunduğu yolunda bilgi edinebilmişim...”⁶⁸

Tablonun akıbeti konusunda Taha Toros bir makalesinde şu bilgiyi vermiştir:

“Atatürk’ün mareşal üniformalı bu tablosunun II. Dünya Savaşı sırasında telef olduğu söylentileri yaygındı. İzlemelerimden olumlu sonuç alamayınca "İlk Kadın Ressamlarımız" kitabımda bu konuda üzgün birkaç satır yazmışım. Daha sonra izlemelerimi yenileyerek sürdürdüm. Dostluklar sayesinde bu değerli tabloya ulaşılmasını sağladım.”⁶⁹

Bazı kaynaklarda Atatürk portresinin 1990 yılında bulunduğuna dair bir bilgi mevcut iken nerede olduğuna dair bir bilgi bulunmamaktadır.⁷⁰

⁶⁸ Gültekin Elibal, Atatürk ve Resim Heykel, Türkiye İş Bankası Yayınları, 2.Baskı, İstanbul, 1973, s.110

⁶⁹ <http://www.antikalar.com/v2/konuk/konuk0511.asp>, Erişim: 04.01.2015, Saat: 18.50

⁷⁰ <http://resimbiterken.wordpress.com/2014/03/17/mihri-musfik-hanimin-maresal-uniformali-mustafa-kemal-portresi-eseri/>

<http://resimbiterken.tumblr.com/post/79885262864/mihri-musfik-han-m-n-maresal-uniformal-mustafa>,
<http://www.izafet.net/threads/mihri-musfik-hanim-1886-1954.641720/>, Erişim: 04.01.2015, Saat: 12.30

Resim 4: Mihri Müşfik Hanım, Mareşal Üniformalı Mustafa Kemal Atatürk, portre, tüyb, 3mt.

İnas Sanayi-i Nefise Mektebi erkek kısmıyla birleştirildikten sonra Mihri Hanım bir süre daha öğretmenliğe devam etti ve daha sonra yurdu terk etti. Yurdu terk edişinde İttihat ve Terakki Partisi ileri gelenleri ile olan yakın ilişkisi ve partiden bazı kişilerin tahkikata uğraması, bu durumun kendisine kadar uzantısı olabileceği endişesine kapıldığı anlaşılmaktadır.

İkinci defa Roma'ya giden Mihri Hanım portreler yaparak yaşamını sürdürdü. Konu olarak daima ünlü kişileri seçti. İtalyan şair Gabriel de'Annunzio'nun portresini yaptı. Şair ile olan dostluğu ressamı papanın huzuruna kadar çıkarttı. Papa bir kadına poz vermesinin makamıyla bağdaşmayacağını üstelik müslüman bir kadına poz vermesinin Katolik dünyası tarafından hoş karşılanmayacağını bildirmesine rağmen, Annunzio'nun kararlığıyla Mihri Hanım, Vatikan'a kabul edilerek papanın portresini yapmıştır. Bu portre yeni papanın seçimine kadar Vatikan Müzesi'nde kalabilmiştir. Portrenin izi ve kaydı ile ilgili bir bilgi yoktur.⁷¹

⁷¹ Toros, a.g.e, s.14,15,16

Mihri Hanım kız kardeşinin veremden ölmesi ve yeğeni Hale Asaf'ın da 1938 yılında Paris'te kanserden ölmesi üzerine Roma'dan sonra yerleştiği Paris'te fazla kalamamış ve Amerika'ya yerleşmiştir. 1928 yılında New York George'de Maziroff Galeri'de resimlerini sergileyerek Amerika'da kişisel sergi açan ilk ressam olarak da tarihe geçmiştir.⁷² Amerika'da üniversitede resim profesörlüğü yapmış, zengin ailelerine özel dersler vererek yaşamını sürdürüp 1954 yılında sefalet içerisinde hayata burada veda etmiştir.

Mihri Hanım'ın yurttan koştuktan sonra gurbetten gönderdiği mektubundan pasajlar.

“...senelerce çalışmakla ben neye muvaffak oldum? Hiç! Üstelik sıhhatimi kaybettim. Vaktiyle ‘Herkül’ idim. Şimdi merdivenleri çıkamıyorum... Sanat beni bu hale koydu... Hele gözlerim hiç görmüyor çifte gözlük kullanıyorum... Parasızım. Bizim gibi Avrupa'ya nazaran geri kalmış bir memlekette sanatkârın yolu kadar güç bir yol yoktur. Bizimkisi fazla fedakârlık isteyen bir meslek...
...hey hat ve yine hey hat! İşte sanatın esrarı buradadır. Sanatkârın yolu, yürüdükçe uzar gider.
...bizim ailenin yegâne hususiyeti inadındadır. Ben her şeyde olduğu gibi sanat hayatım boyunca inadımla yaşadım.. Bugün buna bin kere pişmanım.”⁷³

diyerek hislerini belirtmişti.

Sanatçı figüre son derece hâkimdi. Çoğunlukla portre çalıştı. Onun esas başarılı olduğu konu da budur. Ancak natüremort da yapmıştır. Sanayi-i Nefise'nin kız ve erkek bölümlerinin birleştirilmesinden sonra Çallı ve Onat gibi ustalarla bir arada olan Mihri Hanım'ın onların etkisiyle de olsa gerek değişik konulara yönelmeyip figürde özellikle de portrede ısrarcı olması kararlı kişiliğinin göstergesidir.⁷⁴

Selim İleri, Mihri Müşfik Hanım'ın hayatını merkeze alarak yazdığı ‘Ölü Bir Kelebek’ adlı oyunun (1998) arka kapağında şunları dile getirmektedir:

⁷² Erten, a.g.e.,s.88

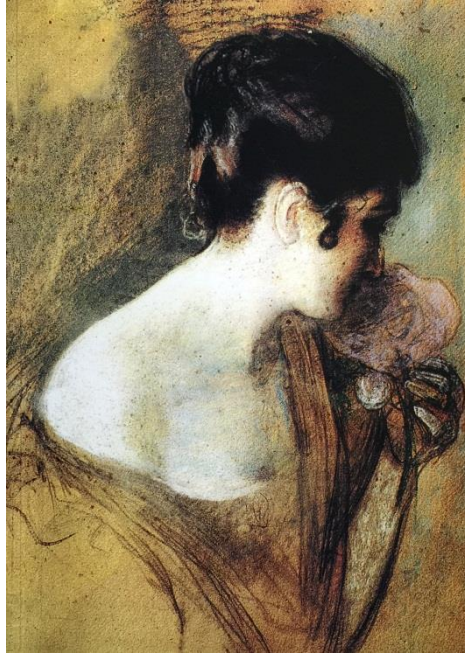
⁷³ Toros, a.g.e.,s.16

⁷⁴ Başkan, a.g.e., s.105

"Kültür gömleğimizi değiştiren ya da daha inandığım bir deyişle, kültür hayatımızda yenileşmenin sentezini ararken, bugün unutulmuş; dönemlerinceyse mücadele vermiş nice kişiyle yüz yüze geliyoruz. Unutulmuşta sanırım kadınlar başı çekiyor; unutilan kadınlar öylesine çok ki. Bu yüzden Mihri Müşfik'ten bir türlü kopamadım. Mihri Müşfik: Ölü Bir Kelebek oyunu bir gönül borcunun karınca kararınca ödenmesi için yazıldı."

Selim İleri yazısının devamında bir diğer kaynak olarak Mihri Hanım'ın kuzeni olan Leyla Açıba'nın "Bir Çerkes Prenses'in Harem Hatıraları" (Timaş Yayınları, 2010) adlı kitabından da bahseder. Kitapta Mihri Hanım'la ilgili olarak şu ifadelere yer verilir:

"Hatta Mihri Hanım memleketimizin en büyük hanım ressamlarından biridir. Onun tablolarından ikisi bendedir. Biri benim portremdir, diğeri ise Yıldız'daki konağımızın resmidir."⁷⁵

Resim 5: Mihri Müşfik Hanım, otoportre, küpb.

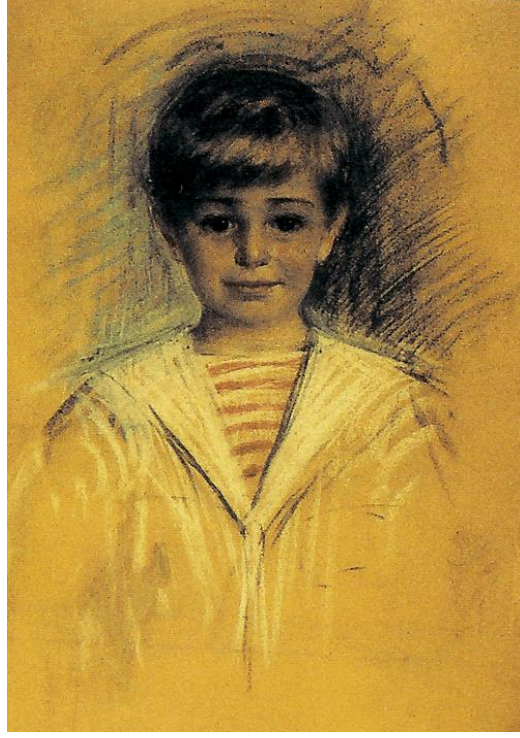
⁷⁵ http://www.zaman.com.tr/selim-ileri/amcazadem-mihri-hanim_996945.html, Erişim: 07.05.2014, Saat: 02.45

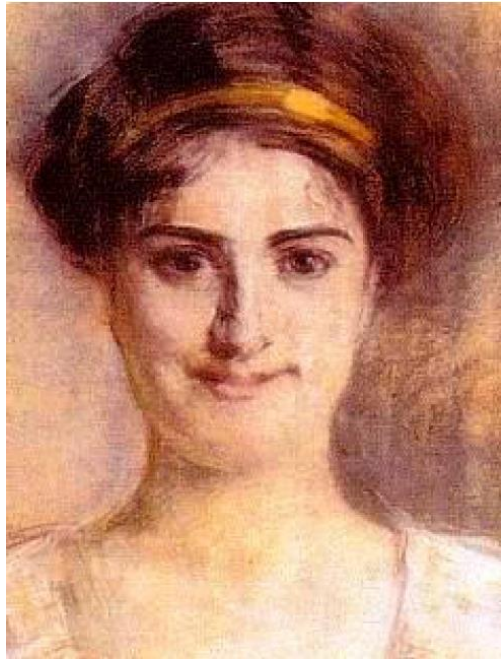
Resim 6: Mihri Müşfik Hanım, otoportre

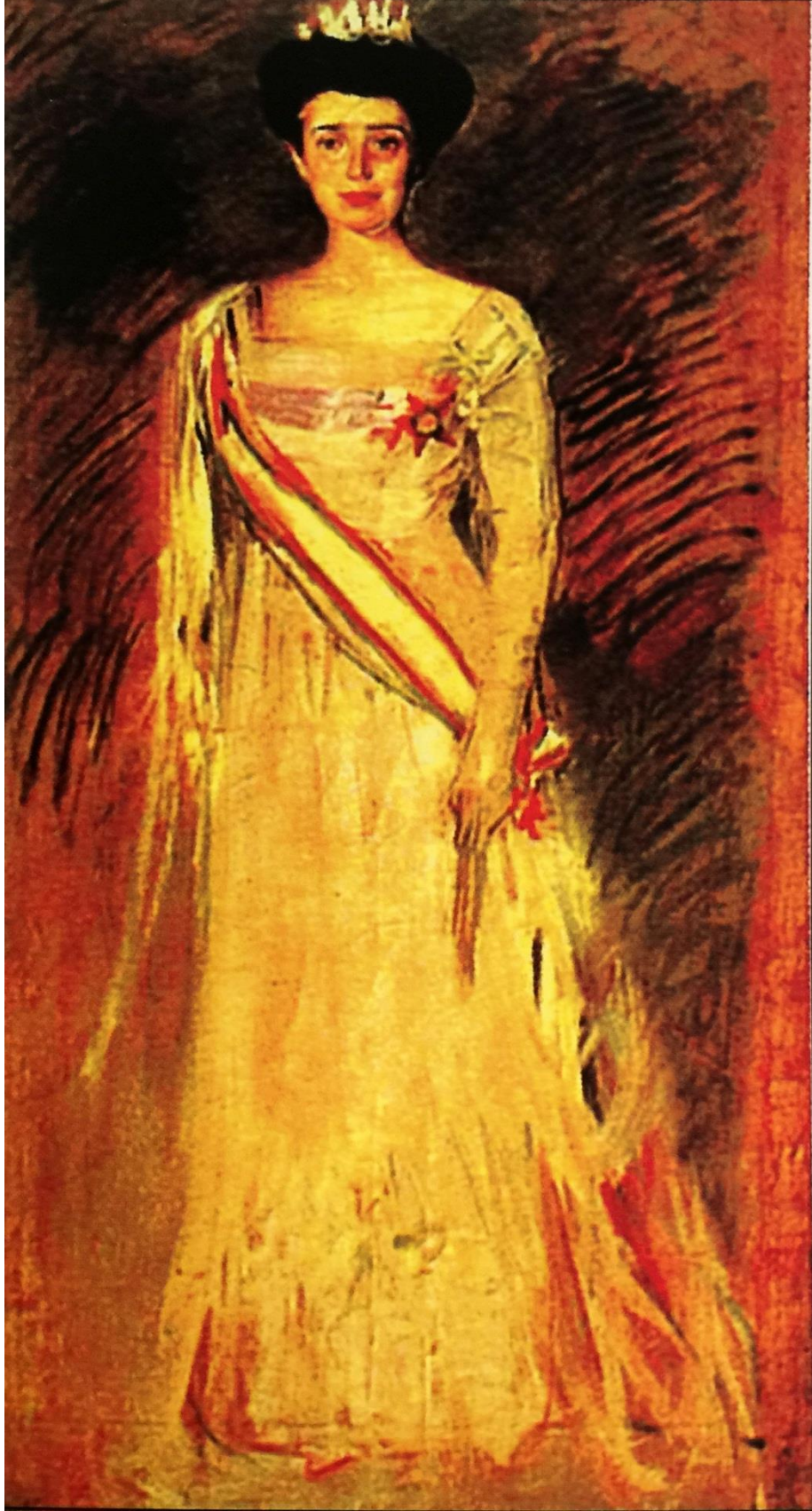
Resim 7: Mihri Müşfik Hanım, otoportre

Resim 8: Mihri Müşfik Hanım, portre

Resim 9: Mihri Müşfik Hanım, portre

Resim 10: Mihri Müşfik Hanım “Letta Asım Baloya Giderken” 1911-1912, tüyb.

Resim 11: Mihri Müşfik Hanım, “Sahilde Yürüyüş” tüyb.

Resim 12: Mihri Müşfik Hanım, “Adada Kadınlar” tüyb.

Resim 13: Mihri Müşfik Hanım, natürmort, tüyb.

Resim 14: Mihri Müşfik Hanım, natürmort. tüyb.

Resim 15: Mihri Müşfik Hanım, natürmort. tüyb.

Resim 16: Mihri Müşfik Hanım, natürmort. tüyb.

AL GÖZÜM SEYREYLE

İŞİL ÖZGENTÜRK

İlk olmanın kaderi

E-maillerime bakıyorum, bana "Saygıdeğer İşil Hanımefendi" diye seslenen bir mesaj. Okumaya başlıyorum, aynı saygılı üslup mesajın sonuna kadar devam ediyor. Mesaj İstanbul Kadın Ressamlar Derneği Yönetim Kurulu Başkanı Nilgün Sarp Hanım'dan, bir ricası var. Bu derneği 2005'te, ilk kadın ressamlarımızdan ve 1914'te açılan Kız Güzel Sanatlar Okulu'nun ilk öğretmeni Mihri Müşfik'in anısını yaşatmak için dostlarıyla birlikte kurmuş. Derneğin logosu da Mihri Müşfik'in kendi otoportrelerinden biri. Amaçlarından ilki 56 yıldır New York'ta kimsesizler mezarlığında yatan ressamın cenazesini çok sevdiği ülkesine getirmek. Bunun için benden onlara yazı yoluyla refakat etmemi rica ediyorlar.

Ben bu Mihri Müşfik adını bir yerden biliyorum ama tam emin değilim. **Hali Edhem**'in Türk resim sanatı tarihini anlatan Elvah-ı Nakşiyi Koleksiyonu adlı kitabına bakar bakmaz, ilk öncülerden Mihri Hanım'ın muşamba üstüne yaptığı harika bir portre çalışması önüme düşüyor. Sonra internete girip Mihri Hanım'ın hayatını öğrenmeye çalışıyorum.

Mihri Hanım 1885 yılında doğmuş. İlk eğitimini özel hocalardan almış, genç yaşta isyankâr bir karakter olarak kendini göstermiş. Müslüman bir ülkede, hele de bir kadın olarak ressam olmaya karar vermiş. Tam bir resim delisi, resim için yapmayacağı hiçbir şey yok. Soluk almak için kendini İtalya'ya, Paris'e atmış. Daha sonra Türkiye'ye gelmiş ve Kız Güzel Sanatlar Okulu'nda genç kızlara ders vermeye başlamış, sonra gene Paris ve bizzat kendisinin ders verdiği yeğeni **Hale Asaf Hanım**'ın genç yaşta ölümünden sonra da New York, Paris'te ve Amerika'da yoğun bir parasızlık yaşamış ve hep alay ettiği sonradan görme zenginlere resim dersi vererek, onların portrelerini yaparak yaşamaya çalışmış. Öldüğünde kimsesizler yurdunda elleri sürekli titreyen, ama hâlâ resim yapmaya çalışan ve yeniyetme bir ressam kadar gayretli, yaşlı bir hanımmış.

Doğrusu hikâye beni fena halde çarptı. Onu gerçekten merak etmeye başladım. Bütün öncüler gibi sadece ama sadece kadın olduğu için nasıl kırılmalardan geçti? Ülkesinden uzakta ve hâlâ resim yaparken kendini ne kadar çok zaman değersiz buldu? Böylesine gezgin bir ruhun, aşkları nasıldı?

■ Arkası 8. Sayfada

Cumhuriyet

09 Nisan 2006 Pazar

AL GÖZÜM SEYREYLE

İŞİL ÖZGENTÜRK

İlk olmanın kaderi

■ Baştarafı Arka Sayfada

Onunla ilgili pek bir bilgiye ulaşamadım ama ansızın **Selim İleri**'nin **Ölü Bir Kelebek** adlı oyununda Mihri Müşfik'i anlattığımı anımsadım. **Selim**'in oyunu Mihri Müşfik'in bire bir hayat hikâyesi değil. Ama pek çok yerde Mihri Müşfik var. **Selim** bu resim delisi kadını aynı zamanda bir yaşam delisi kılmış. Oyundaki kadın, bütün acılara razı, bütün örselenmelere adeta gönüllü, en başından beri tıpkı başka bir öncü **Afife Jale**, (bir de bana **Cahide Sonku**'yu anımsattı) gibi düşüşün peşinde. Adeta ressam olduğu için kendi kendini cezalandırıyor.

Onu korkulu bir rüya gibi her yerde takip eden bu kendi kendini cezalandırma isteğinde hiç kuşkusuz Osmanlı'dan Cumhuriyete geçen bir toplumda oluşan değerler çatışmasının çok önemli bir etkisi var. Öte yandan Mihri Müşfik, gittiği her yerde kendini yabancı hissediyor. Çilesini çeken bir derviş gibi şifayı yollarda arıyor. Bir de her seferinde derin bir hayal kırıklığına uğradığı erkeklerde...

Çok yalnız, çok acı çeken bir ruh. Şimdi New York'ta bir kimsesizler mezarlığında. Mezar taşında sadece adı yazılı: Mihri Müşfik. Yurdunu çok özlemiş, bir an önce gelmek istiyor, İstanbul Kadın Ressamlar Derneği elini çabuk tutmalı, New York çok soğukmuş.

Bir e-maillin ardından ne çok şey öğrendim, teşekkürler Nilgün Hanım, sen bu Mihri Müşfik'i en az Cahide Sonku kadar sevmişsin, belli oluyor **Selim**. Sevgiler...

Not: Araştırmalar sonucu, Mihri Müşfik'in Türkiye'de 32, İtalya'da 36, Fansa'da 9'u galerilere satılmış 23 ve Amerika'da 60'ı aşkın eseri bulunmaktadır. Mustafa Kemal, Tefvik Fikret portreleri çalışmalarında öne çıkar. Öte yandan bir Papanın poz verdiği ilk kadın ressamdır.

isilozgenturk@superonline.com

Resim 17: Mihri Müşfik Hanım Cumhuriyet Gazetesi Haberi

Hürriyet

Türkiye
Türklerindir

20 Mayıs 2006 Cumartesi

Kurucusu: Sedat Simavi 1896-1953

Fiyat: 35 YKr (KıTc: 50 YKr)

HÜRRIYET
CUMARTESİ
H

Rice, Osmanlı Sultanı oldu

İstanbul Kadın Res-
samlar Derneği'nin
pazartesi günü
başlayacak gele-
neksel sergisinde
100'ün üzerinde
eser sergilenecek.

■ İlk Türk kadın ressam Mih-
ri Müşfik Hanım'ın anısına
kurulan derneğin sergisinde,
Nil Sarp'ın yaptığı ABD Dı-
şışleri Bakanı Condoleezza
Rice ile Mona Lisa'yı Os-
manlı Sultanı olarak göste-
ren iki tablo da bulunuyor.

Resim 18: Mihri Müşfik Hanım Hürriyet Gazetesi Haberi

5.2. Müfide Kadri Hanım (1889-1912)

1889 yılında İstanbul'da doğan Müfide Kadri'nin annesi onun doğumundan kısa bir süre sonra veremden ölünce hiç çocuğu olmayan Kadri Bey, Müfide Hanım'ı evlat edindi. Kadri Bey, çevresinde dürüstlüğü ve eli açıklığıyla sevgi ve saygı kazanmış bir kişiydi.

Resim 19: Müfide Kadri, otoportre

Resim 20: Müfide Kadri, otoportre 12x9cm. küpb.

Müfide Hanım, hiçbir okula devam etmemiş, 7-8 yaşlarından itibaren özel dersler almaya başlamıştı. Güzel sanatların her dalına karşı şaşırtıcı bir yeteneği vardı. Küçük yaşta çevresinde oldukça dikkat çeken biriydi. Resme olan tutkusu 10 yaşında başlamıştır. Müfide'nin yaşadığı ev Çamlıca'nın güzel köşelerinden birinde yer alıyordu. Bu güzel yer onun doğayla bağlantısının gelişmesinde etkili olmuştur.⁷⁶

Müze Müdürü Hamdi Bey, bir rastlantı sonucu gördüğü bir tablosu üzerine, Müfide Hanım'la ilgilendi. Onun yeteneğini takdir eden Osman Hamdi Bey, Müfide'ye özel olarak ders verdi. Osman Hamdi Bey'in emeği boşa gitmedi. Müfide'nin yeteneği Güzel Sanatlar Akademisinin İtalyan kökenli profesörü Valeri tarafından da takdir edildi. O da Müfide'ye kara kalem ve sulu boya dersleri verdi. Hatta onun bir tablosunu karma sergiye kabul etti. Müfide'nin bir tablosu da Almanya da ödül kazandı.

Müfide Hanım, Numune Mektepleri'ne ardından Süleymaniye'deki Numune-i İnas adlı kız okulunun öğretmenliğine atandı. İnas Rüşdiyesi ve İnas İdadisi'nde resim, nakış ve musiki öğretmenliği yaptı. İlk kadın resim öğretmeni oldu.

⁷⁶ Toros, a.g.e., s.19

Müfide, resim yeteneğinin yanında doğu ve batı edebiyatında da kendini göstermişti. Alaturka ve alafanga musiki alanında da büyük bir kabiliyetti. Ut, keman, kemençe ve piyano çalmadaki hüneri yanında şaşırtıcı besteler yapmıştır. O yaştaki bir kızın böylesine görülmemiş bir başarıya ulaşması, aydın çevrelerin hayranlığını topladı.

Sözleri Ali Salahaddin Bey'e ait olan "Terane-i Şebab" adındaki bestesi, o dönemin ünlü sanat dergilerinde yayınlandı.⁷⁷ Müfide Hanım, daha bebekken annesinden aldığı verem hastalığını yenememiş ve yirmi iki yaşında vefat etmiştir. Müfide, öldüğü gün, Beraat kandili olması, sanatkâr bir kızın, bu mübarek gecede hayata veda edişi çevresindekiler tarafından, kutsal bir kader olarak yorumlanmıştır.

Müfide Kadri Hanım hiç evlenmemiştir. Ünlü asker ressamlarımızdan Sami (Yetik) ile evlendirilmesi düşünülmüşse de, ileri derecedeki tüberküloz hastalığı nedeniyle bu evlilik gerçekleşmemiştir. Çok genç bir yaşta vefat eden sanatçının 22 yıllık yaşantısında, kırka yakın eser yaptığı anlaşılmaktadır. Sanatçının ölümünden sonra elde kalan eserleri, babası Kadri Bey tarafından Donanma Cemiyeti'ne armağan edilmiştir.⁷⁸

Nüvit Özdoğru, 1990 yılının son günlerinde yazdığı anlaşılan, Milliyet Sanat Dergisi'ndeki resim sanatı üzerine duyarlı yazılarından birisinde, ilk kadın ressamlarımızdan Müfide Kadri Hanım'ı 100. yaşı nedeniyle anmıştı. Nüvit Özdoğru ressamın portreleri üzerine görüşlerini ise şöyle dile getirir:

" Müfide Hanım'ın 20 yaşındayken pastelle yaptığı "Küçük Güzin" tablosunda naif bir yan yok. Olgun anatomi mükemmelliği, zengin nüanslı tonalite, yüzün derinliklerinden yanaklara sızan bir ışık, duygusallığa kaçmayan, soylu bir saflık. Neredeyse bir Rönesans, bir Piero della Francesca sadeliği ve güzelliği. Acaba bu resim, çok kez Osman Hamdi Bey'in de yaptığı gibi bir fotoğraftan mı büyütülmüş? Bunun yanıtını da belki hiçbir zaman öğrenemeyeceğiz.

"(...) Müfide Hanım'ın "Kendi Portresi" bu olgunlukta değil. O dönemin moda dergilerinde gördüğümüz boyalı stereotip yüzlere benziyor. Belki de zavallı,

⁷⁷ Toros, a.g.e, s.20, 21

⁷⁸ Toros, a.g.e, s.23, 24

veremli Müfide Hanım, dış güzellik açısından pek de talihli olmadığını bilerek, o dönemin genç kızlarına özenmiş, yüzünü “idealize” etmeye çabalamış.”

Ressamın iki otoportresi ve “Güzin Duran” portresi bu resim türünde ilk denemeleri olarak görülebilirler.⁷⁹

Resim 21: Müfide Kadri, Güzin Duran, portre, 1910, 41,5x34cm. küpb.

“Güzin Duran’ın bu portresi, sanatçının on üç yaşlarındaki halini yansıtmaktadır. Siyah saçları arkadan örülmüş, kulağında kırmızı taşlı küpeler vardır. Dörtte üç profilden büst portrede, Müfide Kadri’nin kendine has üslubu hakimdir.”⁸⁰

Daha sonraki yılların “figürlü enteryör” türünde örnekler olan “Kitap Okuyan Kız” ve “Dua Eden Kız” resimleri ise ressamın insan figürü, iç mekân, natürmort ve portre alanında katettiği yolun sentezi olarak görülebilecek, tüm ustalığını sergilediği yapıtlarındandır. Her iki resim de hasta ve yalnız bir ruhun aşırı duyarlılığını da hissettiren hüzünlü bir atmosfere sahiptir.

⁷⁹ <http://archive.is/kufd0>, Erişim. 27.03.2014, Saat: 20.00, Özdoğru, Nüvit, Milliyet Sanat Dergisi S.255 / 1 Ocak 1991, s. 34-36

⁸⁰ Çağlar Boyu Anadolu’da Kadın Anadolu Kadınlarının 9000 Yılı, T.C Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Mas Matbaacılık, İstanbul, 1993, s.255

Resim 22: Müfide Kadri, Kitap Okuyan Kız, 40x58, tüyb.

Bir fotoğraftan yararlanıldığı düşünülebilecek olan “Kitap Okuyan Kız”ın “Avrupalı” havasına karşıt olarak çok daha başarılı bir resim tekniği olan “Dua Eden Kız”, Doğu motifleri ve eşyaları ile bezeli loş bir Osmanlı evi iç mekânının bir köşesinde resmedilmiştir. Bu son resmin aynı zamanda genç yaşında adım adım ölüme yaklaştığının bilincinde olan zeki ve duyarlı bir insanın Tanrı’ya sığınan, yürek burkan haleti ruhiyesini de yansıtmakta olduğu da söylenebilir.

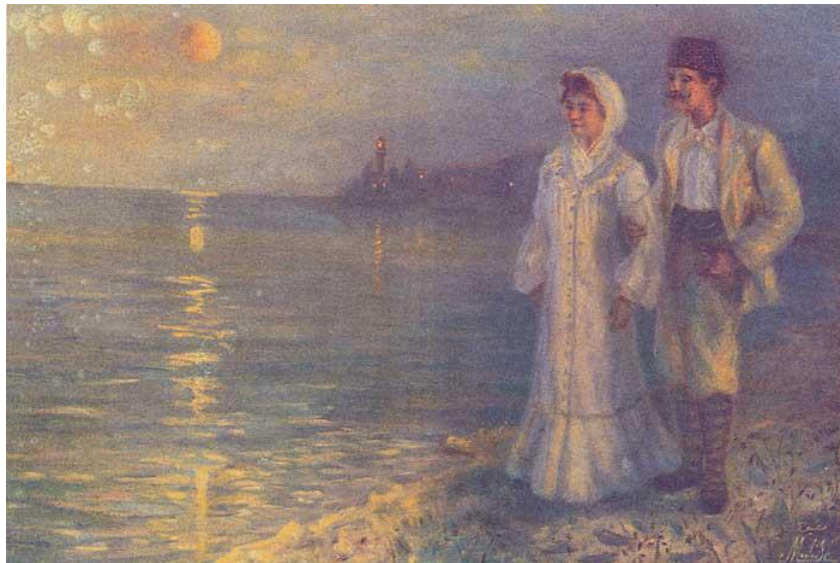
Ressamın “Barbaros Hayreddin Zırhlısı”nı geri plandaki Yassıada ve Sivriada ile birlikte resmettiği yapıtı, onun döneminin tüm resim türlerinde becerisini denemeye kararlı yaklaşımını göstermesi açısından ilginçtir. Fenerbahçe Burnu’ndan bakılarak yapıldığı düşünülebilecek olan bu yapıt gemi üzerinde hiçbir insan figürünün olmamasına karşın geminin her türlü ekipmanın titizlikle resmedilişi ile dikkat çekmektedir.

Resim 23: Müfide Kadri, natürmort, 53x72 cm. tüyb.

Ressamın İzmir Resim ve Heykel Müzesi'nde yer alan “Natürmort” adlı yapıtının hem sanatçının bilinen en büyük boyutlu yapıtı olması hem de akademik yarışmalı sergiler geleneğine uygun olarak yapılmış bir yarışma yapıtı türünden bir çalışma olması, bu resmin Almanya'da ödül kazanan yapıt olması olasılığını güçlendirmektedir. Sol üst köşesindeki pencereden görünen ön planında yer alan sandallı Kızkulesi manzarası ve masanın üzerine yerleştirilmiş envai çeşit meyve ve çiçek, porselen tabak, cam yemişlik, Japon seramik vazosu ve bu tarz natürmortların tipik tek bıçak ile ressamın farklı nesnelere boyama becerisini yansıtan bir resmidir. Resmin sağ arka planında da belli belirsiz sanki arka duvarın tümünü kaplayan flu bir deniz manzarası sezilebilmektedir. Bu imge ve soldaki pencereden görünen tipik İstanbul silüeti imgeleri birbirleri ile zıtlaşmakta aynı zamanda birbirlerini dengelemektedirler.

Görülmektedir ki Osman Hamdi Bey'den alınan dersler sonucunda, Müfide Kadri Hanım “Dua Eden Kız” ve “Kızkulesi Manzaralı Natürmort” gibi devrin ünlü ressamlarının seviyesinde ve tarzında başarılı eserler ortaya koymuştur. Ama bu son oryantalist denebilecek resimlerinde, “Sahilde Aşk”ın, “Kırda Kadınlar”ın naif ve duygulu yaklaşımı, ona özgü hoş acemiliklerinin çekiciliği yoktur; bir anlamda yetkinleşen teknik ve sanat tarihi bilgisi içtenliğin yerini almıştır.

Resim 24: Müfide Kadri, Sahilde Aşk

”Gönül ister ki, doğumunun 100’üncü yılından çok önce ilgili Türk bilim ve kültür kuruluşları seferber olsun, Müfide Kadri Hanım’ın resimlerinin kimlerin elinde olduğu saptansın, 1990 yılında da bir kapsamlı katalog basılsın, kongreler düzenlensin ve bu dramatik yaşamdan bir biyografik film yapılsın, bu film televizyonda gösterilsin, sonra da bütün dünyaya armağan edilsin! Bu saydıklarımız olmayacak şeyler değil. Hâlâ yapılabilir; yeter ki meram edilsin ve kendi değerlerimize sahip çıkılsın!”⁸¹

Resim 25: Müfide Kadri, peyzaj, 17,5 x 40 cm. küyb.

Resim 26: Müfide Kadri, Kırda Kadınlar

⁸¹ <http://archive.is/kufd0>, Erişim. 27.03.2014, Saat: 20.00, Özdoğru, Nüvit, Milliyet Sanat Dergisi Sayı 255 / 1 Ocak 1991, s.34,36

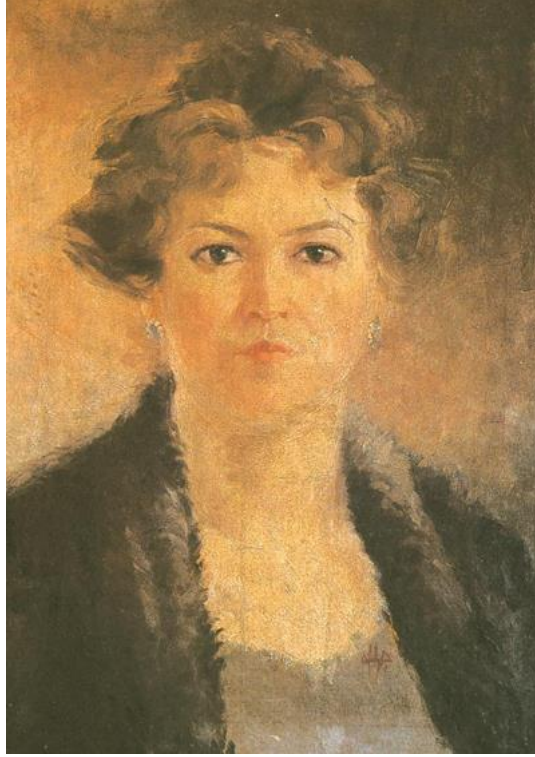
Resim 27: Müfide Kadri, manzara

Resim 28: Müfide Kadri, manzara

5.3. Celile Uğuraldım (Hikmet) (1883-1956)

Celile Enver ya da Celile Hikmet adlarıyla da tanınan sanatçı, 1883 yılı sonlarında İstanbul'da doğmuştur.⁸²

Resim 29: Celile Uğuraldım, otoportre

Aile, Alman ve Polonya soyundan gelmektedir. Babası Polonya ihtilali sırasında Türkiye'ye sığınıp müslüman olan ve Türk ordusunda kahramanca hizmetleri sırasında şehit edilen Mustafa Celalettin Paşa'nın (Borcensky) oğlu ve Abdülhamit'in yaveri Enver Paşa'dır. Constantin Borcensky, kendisine kötü davranıldığı, hatta işkence gördüğü için 1848 yılında (o zaman çocuk yaştadır), İstanbul'dan gelen gemiden denize atlayıp yüzerek boğaz kıyılarında bir yere çıkar.

⁸² Başkan, a.g.e, s.103

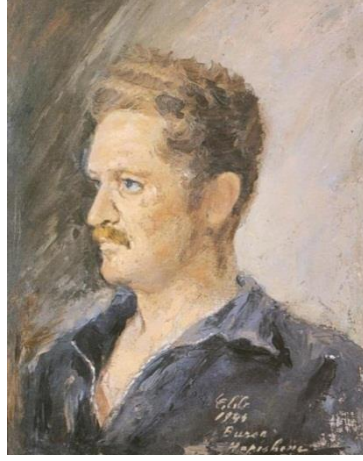
Dönemin sadrazamı Ali Paşa, Osmanlı topraklarına sığınan bu güzel, ayrıca da çok zeki çocuğu koruması altına alır, İslam dinine geçirerek ona Mustafa Celalettin adını verir. Orta öğretimini tamamlayıp Mühendishane-i Hümayu'na girmesini sağlar. Mühendishane Müdürü Ömer Paşa ahlâkını, zekâsını, çalışkanlığını çok sevdiği Mustafa Celallettin'i kızı Sıdika ile evlendirir. Bir oğulları olur, adını Enver koyarlar. Celalettin Paşa bildiği yabancı dillerin yanı sıra iyi resim yapmakta ve harita çizmektedir.

Celile Hanım'ın bu yeteneğini böylece dedesinden aldığı akla gelmektedir. Annesi ise Türkiye'ye iltica eden Alman kökenli Müşhir Mehmet Ali Paşa'nın kızı Leyla Hanım'dır.⁸³ Özel mürebbiyeler tarafından yetiştirilen Celile Hanım'ın sanat alanında eğitim görmesinde gençlik yıllarını Paris'te geçirmiş olan ve birkaç yabancı dil bilen babası Enver Paşa'nın katkısı vardır. Enver Paşa, Padişahın yaveri olarak bir ara sarayda çalışırken saray ressamı olan İtalyan ressam Fausto Zonaro ile yakın bir dostluk kurmuştu. Bu vesile ile Celile Hanım padişahın ressamından özel dersler aldı. Daha sonraki yıllarda bu alandaki çalışmalarını ve eğitimini Roma ile Paris'te sürdürdü.

Celile Hanım, İstanbul sosyetesinin en güzel kızlarından biriydi. 1900 yılında Hikmet Bey'le evlendi. Hikmet Bey, meşhur valilerden ve tasavvuf edebiyatıyla uğraşmış şairlerimizden Nazım Paşa'nın oğludur. Güçlü bir yabancı dil bilgisi vardı. Aynı zamanda kültür hazinesi zengin bir kişiydi. Almanya'da konsolosluk, basın müdürlüğü, teşrifat müdürlüğü gibi görevlerde bulundu. Ancak Celile hanımla Hikmet Bey 'in evliliği I. Dünya Savaşı sonlarına doğru boşanmayla sonuçlandı.⁸⁴ Kısa süren bu evlilikten sonra Celile Hanım tamamen kendini resme vermiştir. Ünlü şair Nazım Hikmet bu kısa süreli evliliğin sonucunda dünyaya gelmiştir.

⁸³ Toros, a.g.e, s.26

⁸⁴ Ömer Faruk Şerifoğlu, Celile Hanım, Yapı Kredi Yay. İstanbul, 2001, s.9

Resim 30: Celile Uğuraldım, oğlu Nazım Hikmet, portre

Celile Hanım, Berlin'e giderek galerilerde atölyelerde ve müzelerde etütlerde bulundu.⁸⁵ Celile Hanım genç kızlığında, babası Enver Paşa'nın adı ile Celile Enver olarak tanınırdı. Evliliğinden sonra kocasının adını ekleyerek Celile Hikmet adını aldı. Birinci Soyadı Kanunu'na göre "Uğuraldım" soyadını seçti. Bu ad ona pek de uğur getirmedi. Aile çileleriyle dolu acı bir yaşantı geçirdi ve Celile Hikmet'in gözlerinde ileri derecede görme kaybı oldu.⁸⁶

Sanatçı resimlerinde "Celile" imzasını kullanıyordu. Oğlu Nazım Hizmet, açlık grevi nedeniyle, 1950'de cezaevinden ambulansla Adli Tıp Müdürlüğü'ne götürüldüğünde, onun için açtığı imza kampanyası sırasında elinde taşıdığı pankart üzerinde "Nazım Hikmet'in Annesi Ressam Celile" şeklinde bir imza kullanmasıyla (Celile imzasını) mesleğini bilinçli bir sanatçı tavrıyla benimsemiş olduğunu anlıyoruz.

Olay yerine gelen polisler Celile Hanım'ı karakola götürürler. Burada bir polis Celile Hanım'a biraz da amiyane bir biçimde "Senin gibi hiçbir şeyden haberi olmayan, evinde kalması gereken bir kadına, kim yazdırdı bu yazıları bakalım?" diye sorduğunda Celile Hanım'ın buna cevabı kısa ve net olur; Pankartın hemen altında küçük harflerle yazılmış imza dikkatini çeker polisin; "Ressam Celile."⁸⁷

⁸⁵ Başkan, a.g.e., s. 104

⁸⁶ Toros, a.g.e., s.30

⁸⁷ Şerifoğlu, a.g.e, s.102

Celile Hanım'ın ünlü şair Yahya Kemal Beyatlı'yla bir süre aşk yaşadıkları çeşitli kaynaklarda yer almaktadır. Bu ilişki çeşitli dedikodulara sebep olmuştur.

Yahya Kemal, Celile Hanım'a âşıkı. Çıkan dedikodular sonucu bu ilişki 1917 de bitmişti. Celile Hanım'ın oğlu Nazım, bu birlikteliğe karşı çıkmıştı. Bir ara Yahya Kemal'in, sevgilisinden yüz bulamayınca zehir içerek intihar etmeye kalkıştığı bile söylenmişti. Mehmet Fuat, Yahya Kemal'in 'Vuslat', 'Telakki', 'Erenköyü'nde Bahar' ve ' Eski Mektuplar' gibi bazı şiirlerini Celile Hanım için yazdığını belirtiyor.⁸⁸

“Yahya Kemal 1916 yılında Büyükkada'dadır. Sevgilisi Celile Hanım da tüm yaz mevsimini orada geçirir. Sonbaharın gelmesi üzerine Nişantaşı'ndaki evine yerleşir. Telefonlaşmalar, buluşmalar, bazen şairin İstanbul'a, bazen Celile'nin Adaya gelişleri. Bu arada Celile Hanım'ın uzaktan akrabası olan Berlin Sefiri Hakkı Paşa İstanbul'a gelir. Çapkın bir sefir olan Hakkı Paşa, İstanbul'a her geldiğinde yaptığı gibi İstanbul'un en güzel kadınlarının davetli oldukları suareler düzenler. Yahya Kemal, Berlin Sefiri'nin İstanbul'a geleceğini duyduğu zaman sevgilisinden bu suarelere katılmaması için söz almıştır. Bir gün Ada Oteli'nde otururken, yan masadaki iki kişinin Hakkı Paşa'dan ve Nişantaşı'nda o gece vereceği suareden bahsettiklerini duyar. Son vapur çoktan kalkmıştır ve sert bir lodos esmektedir. Yahya Kemal Maltepe'ye geçmek için bir sandalcıyı bol parayla ikna eder. Sandalcının havayı süzen gözlerine cevap olarak da “Hastam var” yanıtını verir. Denize açılırlar, bir müddet sonra lodos artar ve deniz şiddetle çalkalanmaya başlar. Sandalcı sürekli küfreder. Ölüm üçüncü bir yolcu olarak aralarına sızmaya çalışıyordur. Şair ise Hakkı Paşa suaresini ve Celile Hanım'ı düşünüyordur. Aşk, pimpirikli Yahya Kemal'den, gözü kara bir Yahya Kemal inşa etmiştir.

“Güç bela Maltepe'ye gelebildik. Dalgalar öyle bir çarpıyordu ki, sahile çıkmak buraya gelmekten daha tehlikeli idi. Zar zor bir hayli uğraştıktan sonra kendimi sahile attım. Sırılsıklam olmuştum. Hemen Maltepe'deki kahvelere uğradım.

⁸⁸ Şerifoğlu, a.g.e, s.9

Bir araba istedim. Yok... Yok... Bostancı'ya kadar yaya gitmeye karar verdim. Tren yoluna çıkarak koşmaya başladım.

Maltepe'yle Bostancı arasındaki mesafenin uzun olduğunu o zaman farketmişim. Kan ter içinde Bostancı'ya geldim. Vakit hayli geçti. Karakola gittim. “Bana bir araba bulunuz, hastam var” dedim. Aradılar taradılar birini buldular... Yine bir sürü para verdim. Arabayla yola koyuldum. Kadıköy, oradan Üsküdar... Karşıya geçtim. Doğru Nişantaşı! Sevgilimin oturduğu apartmanın kapıcısı ahababımdı. Penceresini vurarak onu uyandırdım. ‘Benimki evde mi diye sordum?’ Adam halime bakıp şaşırdı: ‘Evde, bu akşam çıkmadı!’ dedi ‘Ne diyorsun? diye bağırdım.’ Bütün katettiğim mesafe sanki başıma yıkılmıştı. Eve kaçta geldiğini tahkik ettim. Sözüne inanamıyordum. ‘Çık bir bak! Evde mi?’ diye adamı zorladım. Bir münasebetle hizmetçisine sormuş: ‘Uyuyor!’ demiş. Geldi haber verdi. Sanki dünyalar benim oldu. Apartmanın karşısında bir arabacı meyhanesi vardı. Orada sabaha kadar içtim. Sabahleyin doğru eve çıktım. Benim halim berbat. Toz toprak içinde olduğumu görünce şaşırdı ve hemen anladı. Sarmaşdolaş olduk”

“Bugün Pazar, belki gelirsin diye, üç vapurunu pencerede bekledim. Gelmedin mahzun oldum. Verdiğin konferansa gelmedim, kalabalıktır, memnun olmazsın diye, fakat hep aklım sende idi. Çok, çok göreceğim geldi. Beni niye aramadın? Sana gücendim canımın içi, pek göreceğim geldi. Ben o günden beri, yani salı gününden beri evdeyim, dikiş dikiyorum. Evimiz için çalışıyorum.

Sen ne yapıyorsun? Benim artık tahammüle sabra mecalim kalmadı. Nikah için annem seni görmek istiyor. Behice Hanım'a gidecek, seni bulduracak. Sen ne zaman ararsan, evde bulunursun zannediyor. Bize sen gel, mektubumu alır almaz bize gel.

Benim nikah muamelem oldu. Şimdi senin şer'i bir men'in yoktur diye bir kağıt istermiş. Annem sana söyler. Bir kere nikah olsa bize misafir gelirsin, oturur konuşuruz. Odamız sıcacık, soğuklar oldukça hep seni düşünüyorum.

Sana arzu ettiğin gibi ne zaman yuva yapacağım? Canımın içi pek göreceğim geldi hemen gel. Binlerce güzel gözlerinden öperim. Karıcığın Celile.”

Fakat Celile Hanım’ın hayal ettiği bu evlilik hiçbir zaman gerçekleşmez. Yahya Kemal, Celile Hanım ile 1917’den sonra bir daha asla görüşmeyecektir. Celile Hanım bu üzüntüyle daha fazla İstanbul’da duramayarak Paris’e gider. Paris’te yine resimle ilgilenir ve önemli isimlerden resim dersleri alır. İstanbul’a döndükten sonra da kişisel ve karma birçok resim sergisine katılır. Dönemin en aktif kadın ressamı arasına girmiştir. Nazım Hikmet’in tutuklanması da bu döneme denk düşer. Galata Köprüsü üzerinde oğlunun serbest bırakılması için yaptığı pankartlı eylem neredeyse tüm İstanbul’da ses getirir.⁸⁹

Sanatçı resim çalışmak için her şeyi bir yana bırakıp Paris’e gidince, bu dedikodular da son bulur.

Resim 31: Celile Uğuraldım, otoportre

⁸⁹<http://forum.xn--edebiyatgretmeni-twb.net/nazim-hikmetin-annesiyle-yahya-kemalin-ask-hikayesi-t18648.0.html;new> , Erişim,23.03.2014,Saat: 14.00

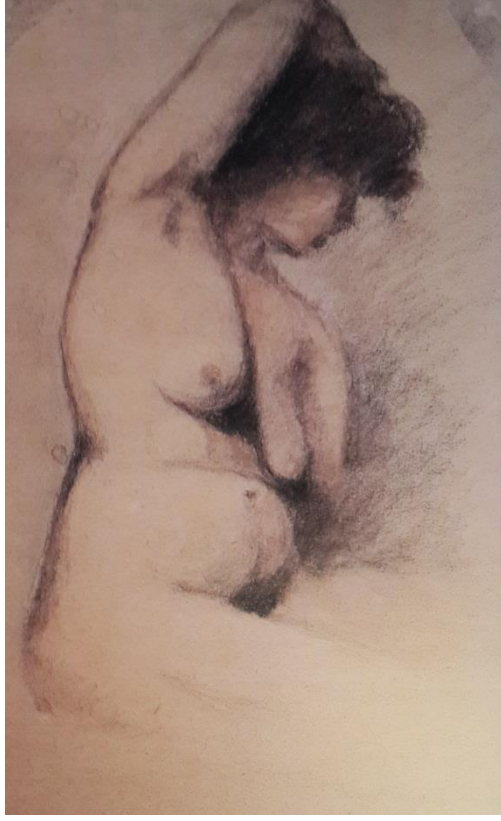
Portre ressamlığı ağır basan Celile Hanımın en güzel portreleri aile çevresiyle ilgili olanlarıdır. Annesi Leyla Hanım'ın portresi müzededir. Kendi portresiyle oğlunun, torununun, yeğenin portreleri başarılı eserleri arasında yer alır.⁹⁰

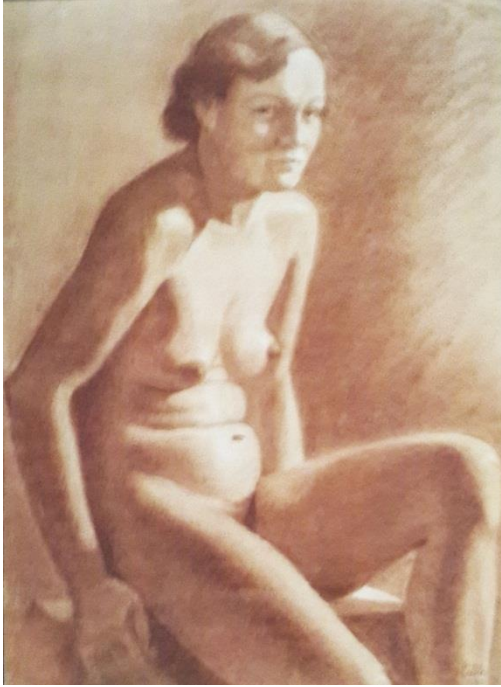
Resim 32: Celile Uğuraldım, Leyla Hanım, 60x45 küpb.

Portrenin yanında sanatçının ilgi alanına giren ikinci konu çıplak etütleri üzerinde yoğunlaşmaktadır. Çıplak modellere dayalı olarak çizdiği, araştırıcı kalem çizgilerinden de saptanabilen bu resimlerinden Celile Hanım'ın beden parçaları arasındaki ölçü ve oranları, klasik atölye çalışmalarının gerekli kıldığı bir disiplin çerçevesinde değerlendirdiği ve özel dersler aldığı, öğretmenlerinin bu yöndeki telkinlerini gözardı etmediği görülür.

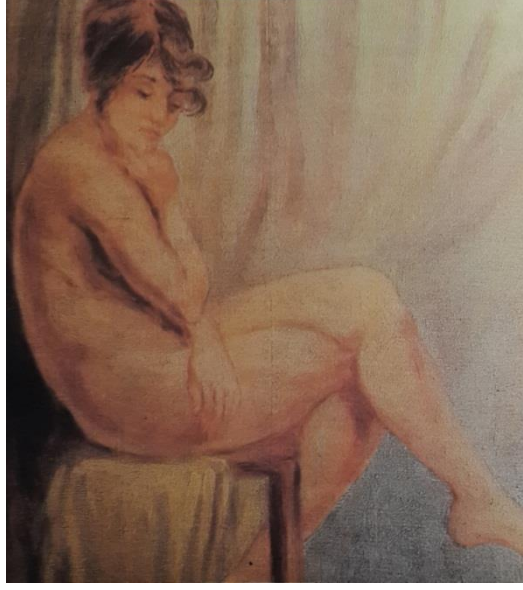
⁹⁰ Toros, a.g.e., s.30

Resim 33: Celile Uğuraldım, nü, 29x17cm. kükt.

Resim 34: Celile Uğuraldım, nü, 1942, 63x47cm. küsk.

Resim 35: Celile Uğuraldım, nü

Çağdaş resmimizde bu konunun, Çallı kuşağı ressamlarıyla 1910'lu yıllardan başlayarak, belirli standartlar düzeyinde işlendiği dikkate alınırsa Celile Hanım'ın genç yaşlarda ilgisini yöneltme cesaretini gösterdiği çıplakların önemi daha iyi anlaşılabilir.

Savaş yıllarında, Galatasaray Lisesi salonlarında açılan sergiye, sanatçı "Kahve İçen Kadın" tablosuyla katılmıştır. Yine gazete notlarından 1940'lı yıllarda Adana Halkevinde bir sergi açtığını öğreniyoruz. Bunun dışında ölüm tarihi olan 1956'ya (Ankara) kadar, kişisel sergi düzenlediğine dair kaynaklarda herhangi bir bilgiye rastlanmıyor.

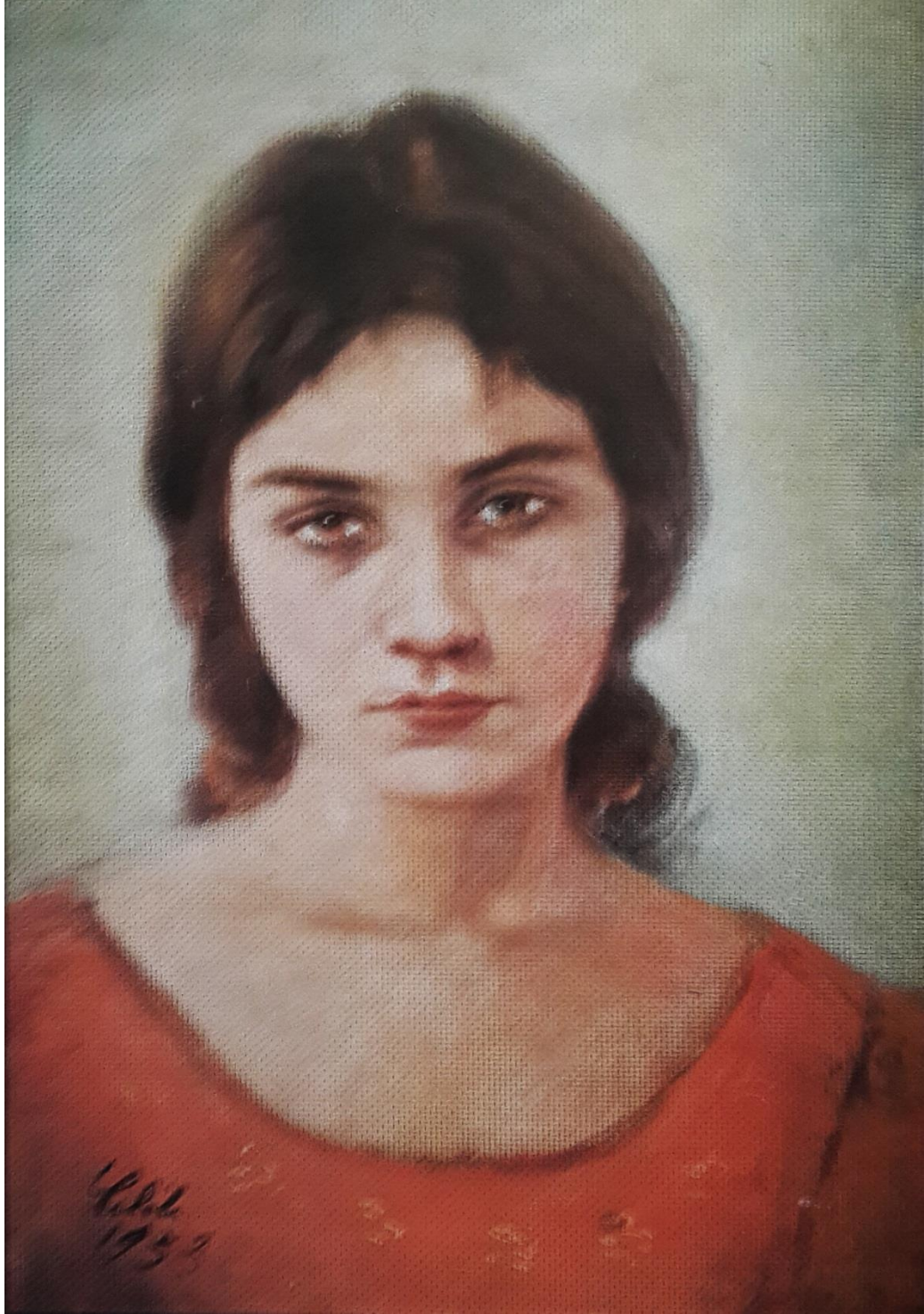
Kızı Samiye Yalırım'ın çabalarıyla ailenin elinde ve birkaç özel koleksiyonda yer alan 22 desen ve 22 yağlı boya resimden oluşan oldukça geniş sayılabilecek bir sergisinin, 1988'de İstanbul'da (Bakırköy Sanat Merkezi) düzenlenmiştir. Saptanabilen bu çalışmalarından başka "Limonlar" (1946) ve "Ölü Doğa" (1949) gibi resimlere de rastlamaktayız.

Resim 36: Celile Uğuraldım, Limonlar

Bu ve başka konular sanatçıyı portreler kadar ilgilendirmemiştir. Kızının, oğlunun, damadının, yeğeninin, torununun, annesinin ve “Aynada Kendi Portresi” nin yer aldığı bu resimler dizisi, temel anlamda bir portre ressamı olan öğretmeni Zonaro’dan onun yanında çalışmış olan başka sanatçılar gibi, Celile Hanım’ın da esinlendiğinin bir göstergesi olabilir.⁹¹

⁹¹ Şerifoğlu, a.g.e., s.10

Resim 37: Celile Uğuraldım, torunu Ayşe Yalırım 1953, 46x33cm. düzy.

5.4. Ayşe Yaltır'ın Portresinin Hikâyesi

Ayşe Yaltır'ın Portresi, ressamın önemli resimlerinden biri olarak kabul edilir. Özellikle Ayşe Yaltırım tarafından anlatılmaya değer bir hikâyesi vardır:

“Celile Hanım, kendisi gibi güzel biri olan torununun güzelliğini genç yaşında kaydedebilmek amacıyla defalarca modellik yapması için ısrar etmiş, ancak Ayşe Yaltırım gençliğinin verdiği sabırsızlıkla sadece bir kereliğine, yalvar yakar modellik yapmıştır. Bu portre Ayşe Yaltırım'ın yüzüne hâkim olan birazda hüznü içeren ifadeyi, özellikle de gözlerindeki dışavurumu çok ustalıkla biçimde resmetmektedir. Ayşe Yaltırım'ın İstanbul Moda'da iken görüştüğü bir erkek arkadaşı, bir gün aileyi ziyarete geldiğinde, Ayşe Yaltırım'ın babası Seyda Yaltırım'a; “Kızınızı vermediniz, hiç olmazsa resmini verin.” diyerek resmini alır. Aradan uzun zaman geçer. Ayşe Yaltırım evlenir. Çocuk sahibi olur. Eşinden ayrılır ve bir gün, bir arkadaşı, bu resmin gündeme gelmesine yol açar. Bilgiyi veren kişi, resmi alan arkadaşının Almanya'ya gittiğini ve resmi de götürdüğünü, kendisinin resmi burada görüp çok etkilendiğini söyler.

Ayşe Yaltırım resmi unutmaz ve geri almanın yollarını arar. Sonunda bir gün söz konusu arkadaşının İstanbul'a döndüğünü öğrenir ve kendisini arayarak resmi geri almak istediğini söyler. Bu istek karşısında ‘Ben bu resmi senelerce yanımda taşıdım, Almanya'ya bile beraberimde götürdüm; zorda kaldığım zamanlar oldu ama çok istemelerine karşın bu resmi hiçbir zaman satmadım. Bu resim her zaman evimin başköşesini işgal etmiştir,’ şeklinde bir cevap alır. Ayşe Yaltırım'ın ısrarı sonucunda resmi ancak bir şartla vereceğini söyler: Celile Hanım'ın mühürdarlı fakir bir balıkçıyı resmettiği bir portre ile değiş-tokuş şartı kabul edilir ve bir akşam yemeğinden sonra yapılan görüşme sonucu, seremoniyi andıran değiş-tokuş gerçekleştirilir ve bu sayede resim gerçek sahibine geri döner.”

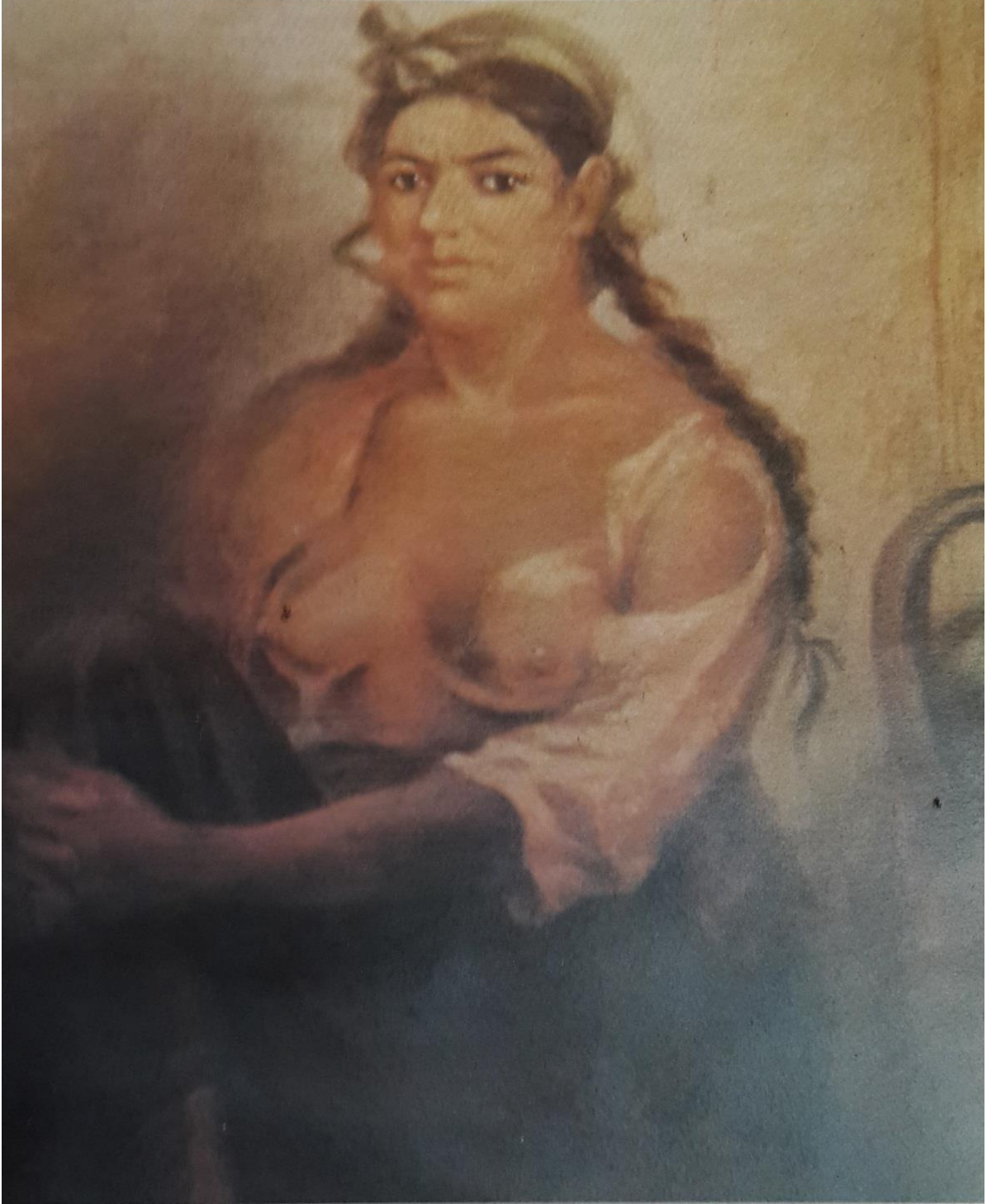
Celile Hanım çok üretken bir sanatçıdır. Sabahtan akşama kadar atölyesinde zor rastlanılır bir titizlikte çalışır.

Resme olan sevgisi o kadar büyüktür ki, belli bir yaştan sonra gözlerine katarakt indiğinde resim çalışmalarına devam edebilmek için üç gözlük üst üste takarak çalışmalarını sürdürmüştür. O zamanlar yapılan ameliyatlar katarakt hastalığını çözmek için yeterli olmadığından uzun bir süre böyle çalışmak zorunda kalır. Çok sayıda resim üreten Celile Hanım, bunların çoğunu etrafındakilere seve seve dağıtır, hediye eder. Bu yüzden aile çevresi dışında da çok sayıda resmi bulunmaktadır. Özellikle hamam resimlerine çok sayıda talep gelir ve bu eserlerini verirken bir koşul öne sürer. “Bunu yatak odasına değil, salona asın lütfen...”⁹²

Resim 38: Celile Uğuraldım, Kadınlar Hamamı

⁹² Şerifoğlu ,a.g.e., s.75

Resim 39: Celile Uğuraldım, Çingene Kızı

5.5. Vildan Gizer (1889-1974)

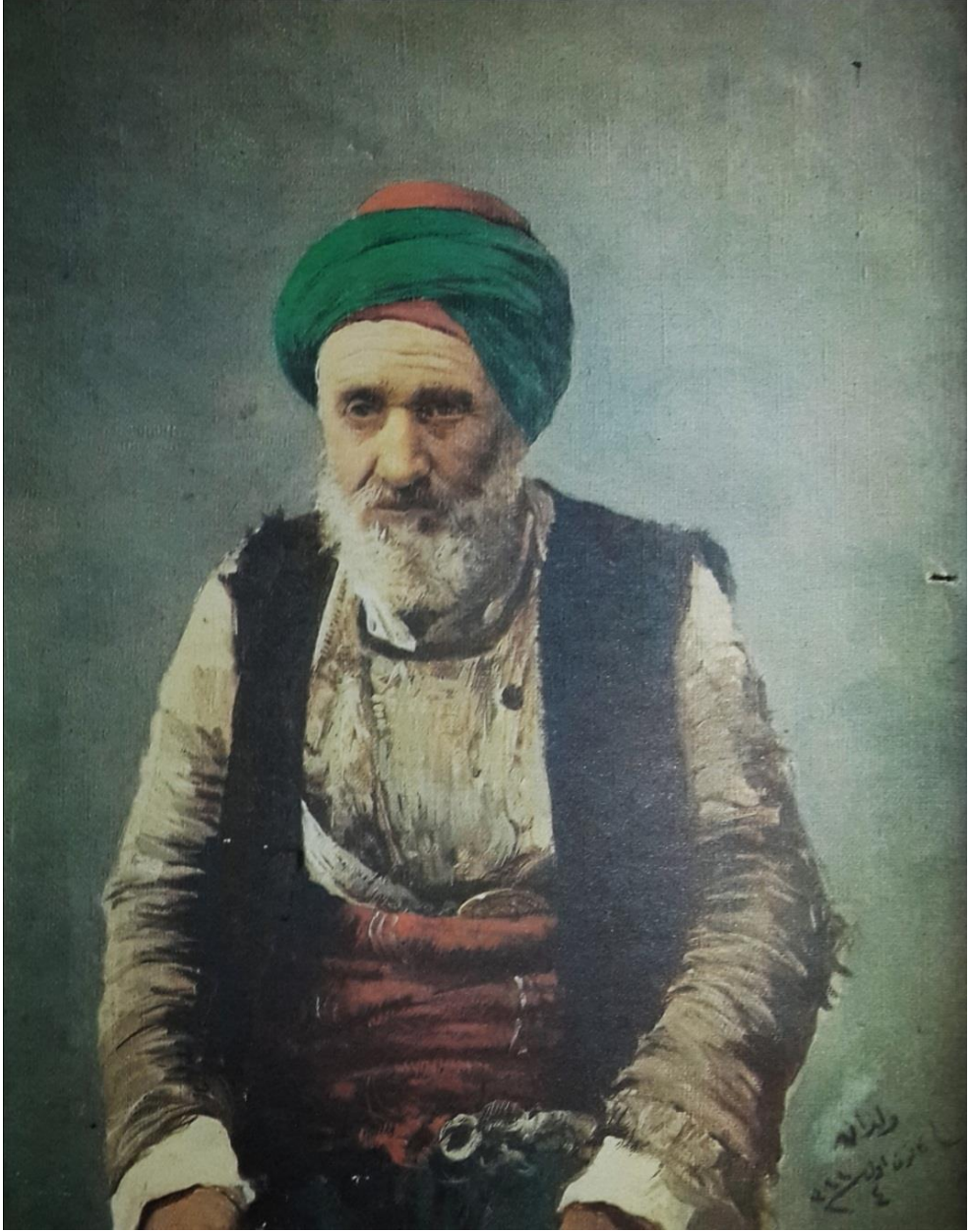
1889 yılında İstanbul da doğan Vildan Hanım, soydan kaynaklı güzel sanatlarla ilgili olan bir ailenin kızıdır. Büyükbabası Sultan Abdülhamit'in Başmabeyincisi Osman Bey'dir.⁹³ Vildan Hanım Akademi'nin İtalyan profesörlerinden Salvatore Valeri'den özel eğitim görmüş, resim dersleri almıştır. Şair Tevfik Fikret tarafından, kayınbiraderi, Dr. Hikmet Bey'le evlendirildi. İstanbul'da ve Berlin'de tıp tahsili yaptı. Aynı zamanda resim ve mimarlık sanatında üstün bir yeteneğe de sahipti. Tevfik Fikret'in eşi olan ablası Nazıma'nın portresi yanında birçok resim ve ev planları yapmıştır.

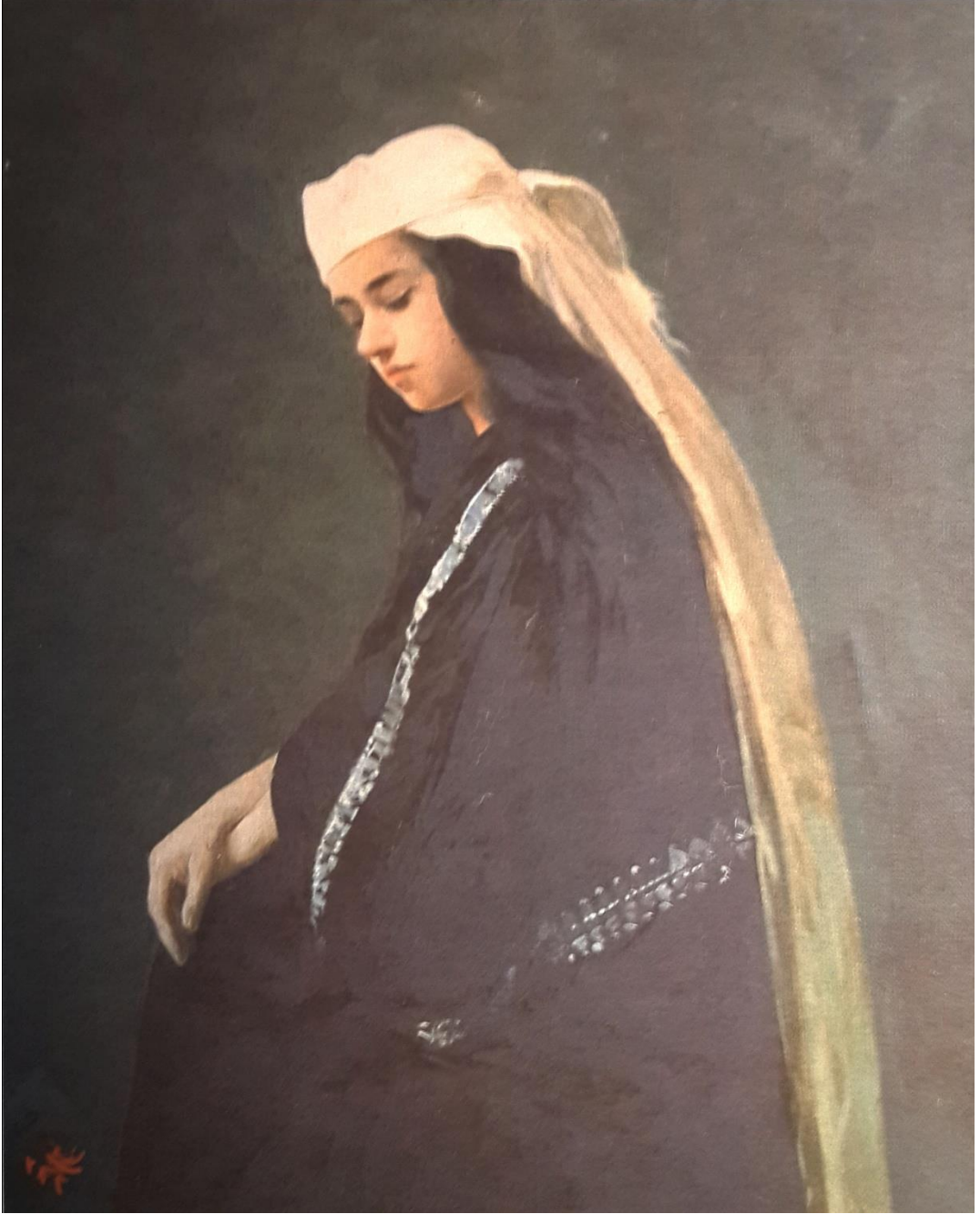
Resim 40: John Adams, Vildan Gizer, portre

I.Dünya savaşında müttefikimiz olan Avusturya'ya gönderilen Dr. Hikmet Bey, Viyana'da Kızılay ve Kızılhaç işbirliğinin Türkiye temsilciliğini yaptı. Vildan Hanım, gençlik çağında İstanbul'da başladığı resim uğraşını, Hikmet Bey'in görevi nedeniyle Viyana'ya giderek ve orada kendini geliştirme imkânını buldu.

⁹³ Toros, a.g.e, s.31

Resim 41: Vildan Gizer, portre

Resim 42: Vildan Gizer, ressamın fotoğraftan yaptığı kendi portresi

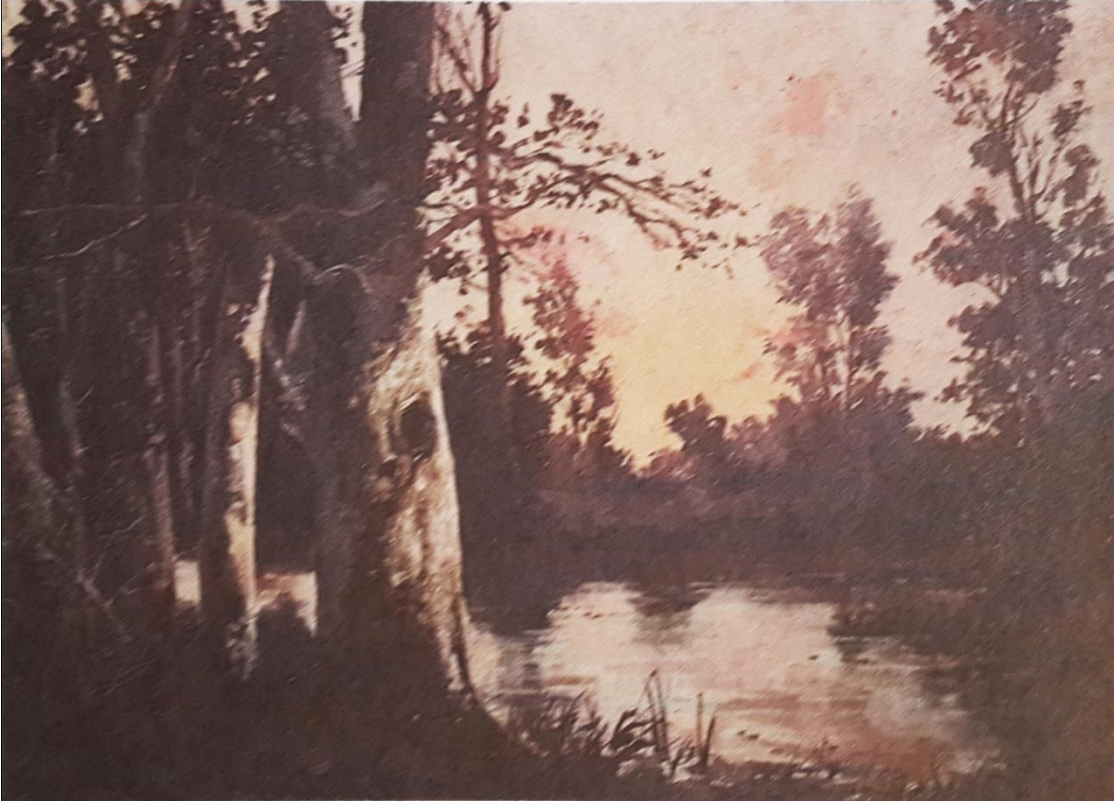
Vildan Hanım, daha çok portrelerinde başarısını göstermişti. Kùltür ağırlıklı yaşamında, tevazunun ön safta yer alması nedeniyle eserlerini ne sergiledi ne de yayınladı. Vildan Gizer, genç yaşta ölen ressam Müfide Kadriinin çağdaşı ve en yakın arkadaşıydı.

Resim 43: Vildan Gizer, portre

Resim 44: Vildan Gizer, Saraydan Kız Kaçırma Operası'ndan bir sahne

Resim 45: Vildan Gizer, manzara, tüyb.

Vildan Gizer, 1974 yılında İstanbul'da vefat etti. Pastel ve yağlı boya eserlerinin tümü kızları Hilkat ve Rikkat Hanımların koleksiyonları arasındadır. Teknik niversite'nin emekli dekanlarından Prof. Sait Kuran, ressamımızın damadıdır.⁹⁴

⁹⁴ Toros, a.g.e., s.36

5.6. Emine Fuat Tugay (1897-1975)

Emine Dürriye Hanım, 1897 yılında İstanbul'da doğdu. Kültür hazinesi olan bir aileden ve soydan gelen Emine Fuat çağımızın aydın kadınlarındanı.⁹⁵ Meşhur Mareşal Gazi Ahmed Muhtar Paşa'nın torunu ve ünlü kumandan, bakan ve büyükelçilerden Mahmud Muhtar Paşa'nın kızıdır.⁹⁶ Annesi ise Mısır Hidivi İsmail Paşa'nın kızı Prenses Nimetullah'tır.

Resim 46: Emine Fuat'ın portresi

Kızlarının ilköğrenimini özel olarak yaptıran ailesi, ona küçük yaşta yabancı dillerle ilgili eğitim aldırttı. Güzel sanatlara olan yeteneği nedeniyle Prof. Albert Mille'den resim dersleri aldı ve güzel sanatlarla ilgili yükseköğrenimini, Zürih Güzel Sanatlar Okulu'nda, 1918'de tamamladı. 1921'de Münih'te ünlü elçilerimizden Ahmet Hulusi Fuat Bey ile evlendi.

⁹⁵ Toros, a.g.e., s.37

⁹⁶ <http://www.kimkimdir.net.tr/kisiler/emine-fuat-tugay>, Erişim 27.03.2014, Saat:11.00

Eşinin mesleği nedeniyle Romanya, İspanya, Japonya ve Mısır gibi farklı ülkelerde kültürlü bir sefire olarak ülkemizi temsil eden Emine Fuat Tugay, tarih ve sanat bilgisi, değişik kültürler ve insanlara olan ilgisi ile devletimizi de çeşitli ülkelerde olgunlukla temsil etmiş değerli sefirelerimizdendi.⁹⁷ Gittiği yerlerde az da olsa resim çalışmalarına devam etti.

Hayırseverliğiyle de tanınan Emine Hanım, Hayvanları Koruma Cemiyeti'nin kurucularındandı. Geniş kültür bilgisi olan ve İngilizce yazdığı, onu uluslararası üne kavuşturan eseri, Oxford Üniversitesi tarafından yayınlanmış olan "Three Centuries" (Üç Yüz Yıl) adlı kitabıdır. Bu eser, Türk ve Mısır'ın ünlü ailelerinin eski Türk konaklarındaki yaşamını gerçekçi bir görüşle yansıtmaktadır. Sanatçı eserin ikinci baskısı için Londra'dan bir teklif almış, bunun için hazırlığa başlamış ancak ömrü buna yetmemiş ve 1975'te aramızdan ayrılmıştır.

Resim 47: Emine Fuat Tugay, eşi Hulusi Fuat Tugay, portre

Sanatçı daha çok desen, gravür ve portreler yapmıştır. Emine Hanım'ın eserleri, yakın aile çevresinde, Mısır'da ve yabancı ülkelerdeki diplomat ailelerinde bulunmaktadır.⁹⁸

⁹⁷ www.bilgiara.com/biografiler/tmctm-emine-fuat-tugay.html, Erişim: 02.05.2014 Saat: 20.25, Mehmet Barlas'ın 22.03.2005 tarihli köşe yazısından

⁹⁸ Toros,a.g.e., s,38

5.7. Sanatkâr Ana- Kız Naciye Tevfik – Meliha Zâfir

5.7.1. Naciye Tevfik (1878-1960)

Tanrı vergisi yeteneğini fırçasıyla değerlendiren Naciye Tevfik Hanım çiçek ve portrelerle kendini gösterdi. Engin kültürüyle de dikkat çeken Naciye Hanım, 19.asır sonlarında kullanmaya başladığı fırçasını 20.asırda da kullanmayı sürdürdü.

Resim 48: Naciye Tevfik Biren

Eşi Tevfik Hamdi Bey, saltanat döneminin tanınmış devlet adamlarındandı. Yemen, Konya, Selanik, Bursa valiliklerinde bulundu. Sayıştay, danıştay başkanlıkları yaptı. Hukuk Fakültesi'nde Anayasa Hukuku, Mühendis Mektebi'nde de iktisat dersleri verdi. 91 yıllık ömrü devlet hizmetleriyle ve ilmi çalışmalarla geçti (1867-1958).⁹⁹

⁹⁹ Toros,a.g.e., s,39

5.7.2. Meliha (Zafer) Yenerden (1896-1979)

Naciye Tevfik Hanım'ın kızı, Meliha (Zafer) Yenerden güzel sanatların her bölümünde annesinin de etkisiyle özel olarak yetiştirildi.

Resim 49: Meliha Yenerden

Annesi Naciye Hanım gibi kültürlü olan Meliha Hanım, Fransa'da özel müzik eğitimi aldı. Yeteneklerini bununla sınırlamamış Fransızca şiirler yazmıştır. Yazılarında Zeynep Aksel, Hatice Yenerden, Meliha Zafir ve Neyyal Şahsuvar takma adlarını kullandı.¹⁰⁰

¹⁰⁰ Toros, a.g.e., s,39

Resim 50: Meliha Yenerden, ünlü Fransız aktrist Marie Bell

6. İNAS SANAYİ-İ NEFİSE MEKTEBİ

“Bir uygarlığın seviyesini ölçmek isterseniz, kadının hayat şartlarına bakın”¹⁰¹

Resim 51: İnas Sanayi-i Nefise Kızlar Atölyesi

Kız öğrencilerin eğitimi için Osmanlı'da gerçekleşen ilk hamle; 1843 yılında başlatılan Ebelik Kursları'dır. Bunun ardından Kız Rüştüyesi Sanat Okulu, 1870 yılında hizmete giren ve Müfide Kadri (1890-1912), Mihri Müşfik (1886-1954) gibi ilk kadın ressamlarımızın geleceğin eğitimcileri olarak yetiştiği Darü'l-Muallimat (Kız Öğretmen Okulu) isimlerini bugün dahi saygı ile andığımız eğitim ve öğretim kurumlarıdır.

¹⁰¹ <http://www.turkhukusitesi.com>, erişim, 25.03.2014, saat: 14.00

Resim 52: Atölye çalışmalarından bir başka görünüm

Tanzimat ve ardından İslahat hareketiyle, Batılılaşan toplumda, önceleri aristokrat ve bürokrat aileler, yakın çevrede yetişen kız çocukları arasında baş gösteren edebiyat, müzik ve resim öncelikli güzel sanatlar merakı, özel derslerle filizlenip, serpilmeye başlamıştır.

Vildan Gizer (1889-1974), Mihri Müşfik (1886-1954), Celile Hikmet Uğuraldım (1880-1956), Harika Sirel Lifij (1890-1991), Müfide Kadri, Emine Naciye Neyyal Tevfik Biren (1878-1960/75), Meliha Zafir Yenerden (1896-1979) ve Emine Dürriye Fuad Tugay (1897-1975) gibi isimler, Salvatore Valeri (1856-1946), Philippe Bello (1831-1911), Ivan Aivazovski (1817-1900), Fausto Zonaro (1854-1929), Albert Mille (1872-1946) ve Kadıköylü Mehmet Muazzez Özduygu (1871-1956) gibi devrin önemli sanatçılarından özel ders alabilme şansına sahip talihli genç hanımlardır.

Yine bu dönemde başta Üsküdar Amerikan Kız Koleji, Notre Dame de Sion olmak üzere Fransız okulları ve Katolik Kilisesi'ne bağlı eğitim kurumlarında değişen ve gelişen düşünce yapısı, ülkede salt kız öğrencilerin güzel sanatlar alanında eğitim göreceği bir yükseköğretim gereksinimini hazırlayan ve tetikleyen etkenlerdir.

Kaynaklarda, farklı tarih ve yapılar ileri sürülse de kız öğrencilere yönelik 'Güzel Sanatlar' eğitimi verilmesi için Maarif Nazırı Ahmet Şükrü Bey (1875-1926) döneminde çıkarılan 1913 tarihli 'Tedrisat Kanunu' çerçevesinde yapılan 'İnas (Kız) Sanayi-i Nefise Mektebi',

günümüzde Fen-Edebiyat Fakültesi binası olarak kullanılan Beyazıt Şehzadebaşı'ndaki eski Zeynep Hanım Konağı'nda 13 Ekim 1914 tarihinde hizmete girer.¹⁰²

1914 yılında Kız Sanayi-i Nefise Mektebi kurulur ve aynı yılın Ekim ayında öğretime başlanır. O zamanki adı ile İnas (Kız) Sanayi-i Nefise Mektebi sadece resim ve heykel bölümlerinden oluşmaktaydı.¹⁰³

İnas Sanayi-i Nefise Mektebi'nin kurulmasında ressam Mihri Hanım'ın önerisi ve çabası önemlidir.¹⁰⁴ Kız sanat okulunun (İnas Sanayi-i Nefise Mektebi) açılması meşrutiyet döneminin estirdiği rüzgârın da yardımıyla ilk Türk kadın ressamlarımızdan Mihri Müşvik Hanım'ın çabalarıyla gerçekleşir. Dönemin Milli Eğitim Bakanı Şükrü Bey'in yanına çıkarak:

“Muhterem Nazır Beyefendi. Memlekette meşrutiyetle birlikte hürriyet, musabat, adalet, uhuvvet geldi ama bütün bu nimetlerden sadece erkekler istifade ediyor. Kadınlar hâlâ olduğu yerde. Bir adım bile ileri gitmiş değiller. Acaba bu imtiyaz nereden geliyor? Bu sözler karşısında eğitim bakanı Şükrü Bey tuhaflaşarak: Ne demek istiyorsunuz hanımefendi? deyince Mihri Hanım da cesaretini arttırarak; bugün her yerde müsavat ve adaletten söz ediliyor. Fakat İnas (kız) Sanayi-i Nefise mektebi nerde? Hep yapılanlar erkekler için!”

Diyerek düşüncelerini ve Meşrutiyet'in getirmiş olduğu hürriyetten cesaret alarak isteklerini dile getirir.¹⁰⁵ Meşrutiyet'in ilanından sonra, üniversitenin bazı bölümlerine birkaç kız alınmıştı. Ardından İnas Sanayi-i Nefise Mektebinin açılması toplum tarihimizde büyük bir aşama olmuştur.

Mihri Müşvik Hanım'ın bu çabası haklı bulunmuş olmalı ki, İstanbul Şehzadebaşı'nda bulunan Zeynep Hanım Konağı, kızlar için güzel sanatlar eğitimi veren ilkokul açılır.

¹⁰² Mustafa Cezar, 'Güzel Sanatlar Eğitiminde 100. Yıl', MSÜ, İstanbul, 1983

¹⁰³ Prof. Muhteşem Giray, Güzel Sanatlar Eğitiminde 100 Yıl, Mimar Sinan Üniversitesi 1983 Yayını, s.13

¹⁰⁴ <http://www.istanbulkadinmuzesi.com/inas-sanayi-i-nefise-mektebi> Erişim 23.03.2014, saat: 19.00

¹⁰⁵ Erten, a.g.e, s.92

Okulun ilk müdürü Mihri Müşvik Hanım'dır. Mihri Hanım'ın atanması, aydın Türk kızlarını yüreklendirmiştir.

Mihri Hanım ve Ömer Adil Bey'le eğitime başlayan bu öğretim kadrosu, daha sonra suluboya ressamı Bahriyeli Sami (Boyar)'in katılmasıyla çalışmalarını sürdürdü. Ünlü sanatçı İbrahim Feyhaman'da bu kurumda görev aldı.¹⁰⁶ İlk öğrencilerin sayısı otuz üç idi. Bu öğrencilerin altısı azınlık, yirmi yedisi müslümandır.¹⁰⁷ Türk kızları okula çarşafı ve başı örtülü olarak devam ederken gayrimüslim olan öğrenciler şapkalı veya başları açık olarak devam ederlerdi. Tutucu çevrelerin her türlü resme sevimsiz baktıkları dönemde, Türk kızlarının bu okula devam etmeleri toplumumuzda adeta bir uygarlık göstergesi oldu.

Resim 53: İnas Sanayi-i Nefise, bir kısım öğrenci ve öğretmenleriyle

Mektebe ilk başvuran öğrenci Müzdan Sait (Arel) Hanım idi. Babası, yüksek düzeyde görevlerde bulunan Sait Bey, okulun açıldığı gün, kızını okula eliyle götürdü ve Mihri Hanım'a teslim etti. Sanatçının Akbank Koleksiyonu'nda, son devirde yaptığı üç manzara resmi bulunmaktadır. Müzdan Arel, Amerika'da müzik profesörlüğü eğitimi yapan müzikolog Bülent Arel'in annesidir.

Okulun iki numaralı öğrencisi Maide Esat Hanım idi. Ünlü göz doktoru Prof. Esat Paşa'nın kızıydı.

¹⁰⁶ Toros, a.g.e., s..41,42

¹⁰⁷ Erten, a.g.e., s,92

Üç numaralı öğrencisi Belkıs Mustafa,¹⁰⁸ kaydını yaptıran ilk öğrencilerden biridir ve aynı zamanda, İnas Sanayi-i Nefise Mektebi'nden diploma alan ilk müslüman kadın ressamdır. Bu okul yandığı için öğrenci kayıtları kaybolmuştur.

Belkıs Mustafa'nın özel notları sayesinde ilk öğrencilerin adları ve hatta bazılarının okul kayıt numaraları günümüze ulaşabilmiştir. Belkıs Mustafa'nın not defterindeki bilgilere göre okula kayıt numarası tespit edilebilen sınıf arkadaşlarından bazılarının isimleri aşağıdaki gibidir:

Okula kayıt numarası 1 Müzdan (Arel)

Okula kayıt numarası 2 Maide Esat

Okula kayıt numarası 3 Belkıs Mustafa

Okula kayıt numarası 4 Nazire Osman

Okula kayıt numarası 7 Nevzat Dırango

Okula kayıt numarası 21 Mediha Süleyman (Gezgin)

Okula kayıt numarası 24 Nazlı (Ecevit)¹⁰⁹

İnas Sanayi-i Nefise Mektebi'nin 4 numaralı öğrencisi Nazire Hanım'dı. Dr. Osman Paşa (1848-1909), Tıbbiye öğretmenlerinden Yıldız Hastanesi'nin baş operatörüyüdü. Dr.Osman Paşa'da kızı Nazire'yi kendi eliyle bu okula kaydettirdi.

“Dr. Osman Paşa'nın kızının İnas Sanayi-i Nefise Mektebi'ndeki adı Nazire, Paris'teki Güzel Sanatlar Akademisi'ndeki kaydı Nazıma şeklindedir. Kendisi Türkiye'deki Güzel Sanatlar Okulu'nu bitirdikten sonra eğitimini Paris'te sürdürmüştür. Her iki okuldaki baba adı Dr. Osman Paşa, doğum yılı da 1898'dir. Bunlar ayrı ayrı kişiler değildir.”¹¹⁰

¹⁰⁸ Toros, a.g.e., s.44

¹⁰⁹ <http://www.istanbulkadinmuzesi.com/inas-sanayi-i-nefise-mektebi>, Esen Karadağ, Cumhuriyet Dönemi kadın sanatçıların resim öğretimindeki rolü, Yüksek Lisans Tezi, Samsun, 2008, <http://www.belgeler.com/blg/1g5j/cumhuriyet-donemi-kadin-sanatcilarin-resim-ogretimindeki-rolu-the-role-of-women-artists-in-teaching-art-in-republic-period>

¹¹⁰ Taha Toros, a.g.e., s.44,45

24 numaralı öğrencisi ise ünlü bir kadın ressamımız Nazlı Emin Hanım (Nazlı Ecevit), Bülent Ecevit'in annesidir. Güzin Hanım okulun ilk öğrencilerindendir. Sonradan öğretmeni Feyhaman Duran'la evlenerek "Duran" soyadını almıştır.

Kızlar için açılan bu okulun öğrencileri arasında Nevzat, İhsan Rıza, Naşide, Refika, Efrac, Melek, Bakiye, Rezzan, Hatice, Emine, Makbule Hanım'ları da hatırlamak gerekir. Bunlardan bazıları, o yıllar ve sonrasında açılan sergilere katılmışlardır.

İnas Sanayi-i Nefise Mektebi ilk yıl, yalnız resim bölümü için öğrenci kabul etti. Heykel için öğrenci kabulü ikinci sene için gerçekleşti. Bu bölüme ilk yazılanlar, Melek, Rezzan, Edibe ve Muhsine Hanımlar'dı. Melek Hanım ilk heykeltraşımız olarak diploma aldı. Genç yaşta ölen Melek Hanım'ın "Saz Şairi" adlı eseri, 1927 yılında Afgan Kralına hediye edildi.

Bu konuda Avrupa'da ilk eğitim yapan heykeltraşımız Makbule Hanım'dır. İtalya'da ilk kez heykel öğrenimi yapan Türk kızı da Sabiha Bengütaş'tır. Taksim'deki abidenin ünlü İtalyan heykeltraş, Prof. Caconica'nın asistanlığını yapmıştır. ¹¹¹

Okulda ilk nü resmin yapılması oldukça sancılı olmuştur. Sanayi-i Nefise de olduğu gibi İnas Sanayi-i Nefise Mektebi'nde de çıplak figür sorun olmakta idi. Bu yüzden daha çok meyve, çiçek ve manzara resimleri yapılmaktaydı. Çıplak modelden çalışma gerekliliğinden dolayı yüksek zümreden gelmiş kız öğrencilerin hamamlardan bazı kadınları alıp okula getirdikleri olurdu. Vrangeli ordusunun yenilgisi üzerine Rus göçmenlerin İstanbul'a göçmen olarak geldiği yıllarda erkek ve kız öğrenciler için canlı çıplak model bulmak kolaylaşmıştı. Çıplak kadın resmi çizen kız öğrenciler erkek resimlerini de bunlara benzetirlerdi. ¹¹²

Kızlar yaptıkları erkek resimlerinde de kadın vücudunun hatlarını uygulayınca hocaları Mihri Hanım, öğrencilerin erkek vücudu anatomisini öğrenebilmeleri için Arkeoloji Müzesi'ndeki heykellerin kalıplarını aldirarak alçıdan kopyalarını yaptırır. Fakat yapılan bir ihbar üzerine Mihri Hanım ifade vermek üzere çağrılır.

¹¹¹ Toros, a.g.e., s,46

¹¹² Kaya Özsezgin, 'Resimde Kadının Yeri', Milliyet Sanat Dergisi, Aralık 1984

Buradaki savunmasında heykellerin bellerine peştamal bağladıklarını, güreşçilerin de halk içerisinde yapılan müsabakalarda aynı vaziyette dolaştıklarını belirterek soruşturmanın sonlanmasını sağlamıştı. Aslında heykellerin beline peştamal bağlamamaktadırlar. Bir süre sonra canlı erkek modeli kullanmak için bakanlıktan izin dahi aldı. Ancak bu erkek model yaşlı olmak zorunda idi.

Dünyanın en uzun yaşayan adamı olarak tarihe geçen Zaro Ağa okula getirilip resmi yapıldı. Fakat birkaç gün sonra Zaro Ağa okula gelmez oldu, gösterdiği gerekçeyse şu idi: ‘Biri o yana, biri bu yana bak diyor, hangisine bakayım bilmiyorum.’

Daha sonra okulda model bulma sorunu da çözüldü. Okulun kapıcısı Ali Efendi modellik yaptı. Ali Efendi, Zaro Ağa’ya göre daha gençti, 85 yaşında idi. 1922 yılı itibariyle okulun müdürlüğünü Ömer Adil yaptı. 1926 yılında İnas Sanayi-i Nefise Mektebi Fındıklı’daki Cemile Sultan Sarayı’na taşınarak kız-erkek ayrımı uygulamasına son verildi.¹¹³

¹¹³ Erten, a.g.e., s.92

6.1. İnas Sanayi-i Nefise Mektebi'nde Yetişen Kadın Ressamlar

6.1.1. Müzdan Arel (1897-1986)

Müzdan Arel, 1897 yılında İstanbul'da doğdu. Babası Sait Bey'di. Avrupa'da bulunmuş, müdürlük ve müsteşarlık yapmış, önemli görevlerde yer almış ve dilimize yabancı eserleri kazandırmış bir kültür adamı idi. 'Ressamımız sanat çalışmalarına Fransız Madam Corp Mektebi'ne (Büyükkada Sörler Okulu) devam ederek başlamış, bu arada özel dersler alarak bilgisini geliştirmiştir. Babasının da birçok dergiye abone olması, sanatçımızın bu sergilerden esinlenerek kartpostal çalışmaları yapmasına olanak sağlamıştır. İnas Sanayi-i Nefise Mektebi'nin ilk öğrencilerinden olan Müzdan Hanım, Fransız Ressamı Lui Andre'den de resim dersleri almıştır.

Resim 54: Müzdan Arel, Kız Sanayi-i Nefise Okulu ilk öğrencisi

Müzdan Arel, okulu bitirmesinin ardından birçok kız öğrenciye özel resim dersleri vermiştir. Farklı tekniklerle portre ve nü çalışmalar yapmıştır. Figür ve portrelerinde akademiye ve derslere bağlı olduğunu gösteren izler bulunmaktadır.

Manzara ve figürlü kompozisyonlarında desenin önemi kaybolmuştur. Sonraki çalışmalarında akademik disiplinin de bozulduğu görülmektedir. Modern olma çabasındaki ressamımızın Batı'daki sanatçıları izlediğini, bunlardan etkilendiğini görüyoruz. Konu olarak manzara seçimi ile empresyonizme yaklaşmaktadır.

Resim 55: Müzdan Arel ve oğlu Bülent Arel

Sanatçının empresyonist fırça vuruşlarında (tuşlar ile çalışmalarında) desenin dağılarak renk lekeleri ile manzaralarını yarattığını görüyoruz. Ressamın portrelerinde ve desenlerinde ise karakter araştırması yaptığı gözlemlenmektedir. Sanatçının Akbank Resim Koleksiyonu'nda da üç adet manzara resmi bulunmaktadır.¹¹⁴

¹¹⁴ Toros, a.g.e., s.43

Resim 56: Müzdan Arel, 1977, son sergisinden

6.1.2. Nazlı Ecevit (1900-1985)

Nazlı Ecevit, 17 Ocak 1900'de İstanbul'da doğdu. İnas Sanayi-i Nefise Mektebi'nin ilk öğrencilerinden olmuş ve Beşiktaş Kız Okulu'nda resim öğretmenliği yapmıştır. İlk kadın ressamımız Mihri Müşfik Hanım'dan dersler almıştır.

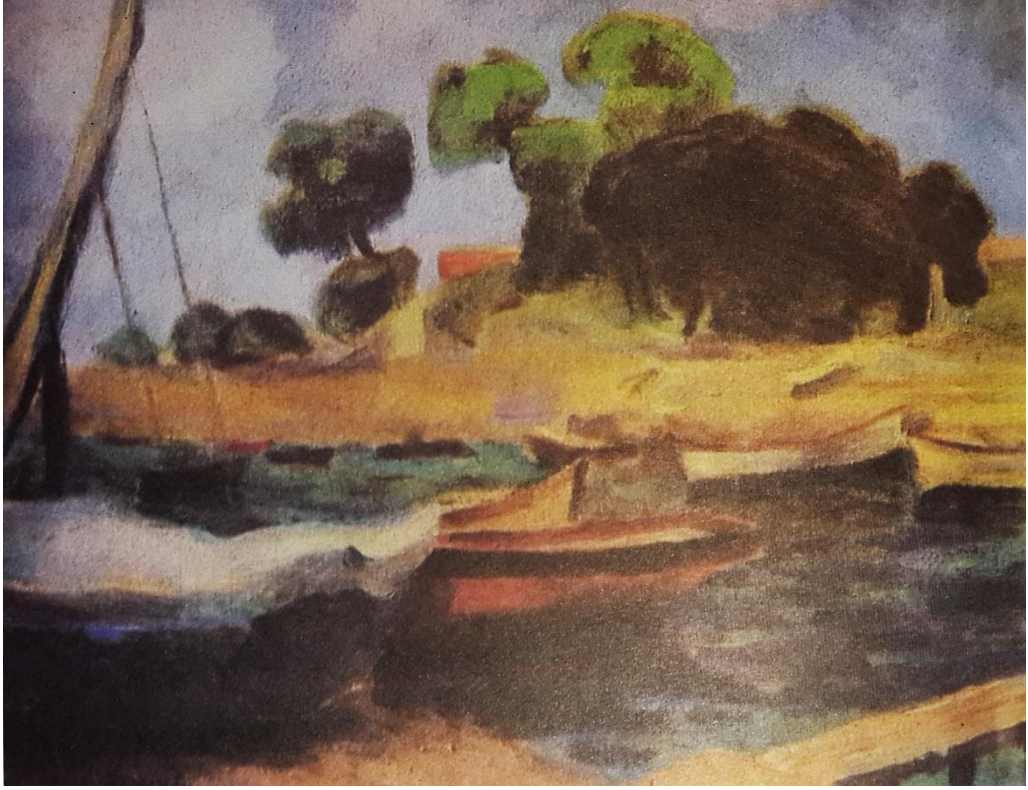
Resim 57: Nazlı Ecevit, Köy Hayatı

Resim alanındaki yeteneğini yaptığı farklı türdeki eserleriyle kanıtlamıştır; karakalem, desen, portre, manzara, natüremort gibi değişik türlerde başarılı çalışmalar gerçekleştirmiştir.

“Başarılı portreleri arasında yer alan Kerime Salahor portresi, Devlet Resim ve Heykel Müzesi'ndedir. Eşi Fahri Ecevit ile oğlu Bülent Ecevit'in, ressam Şeref Akdik ile ressam Güzin Duran'ın, Leman Alp ile Fatma Adalan'ın portreleri, sanatçımızın beğenilen eserleri arasında yer alır”¹¹⁵

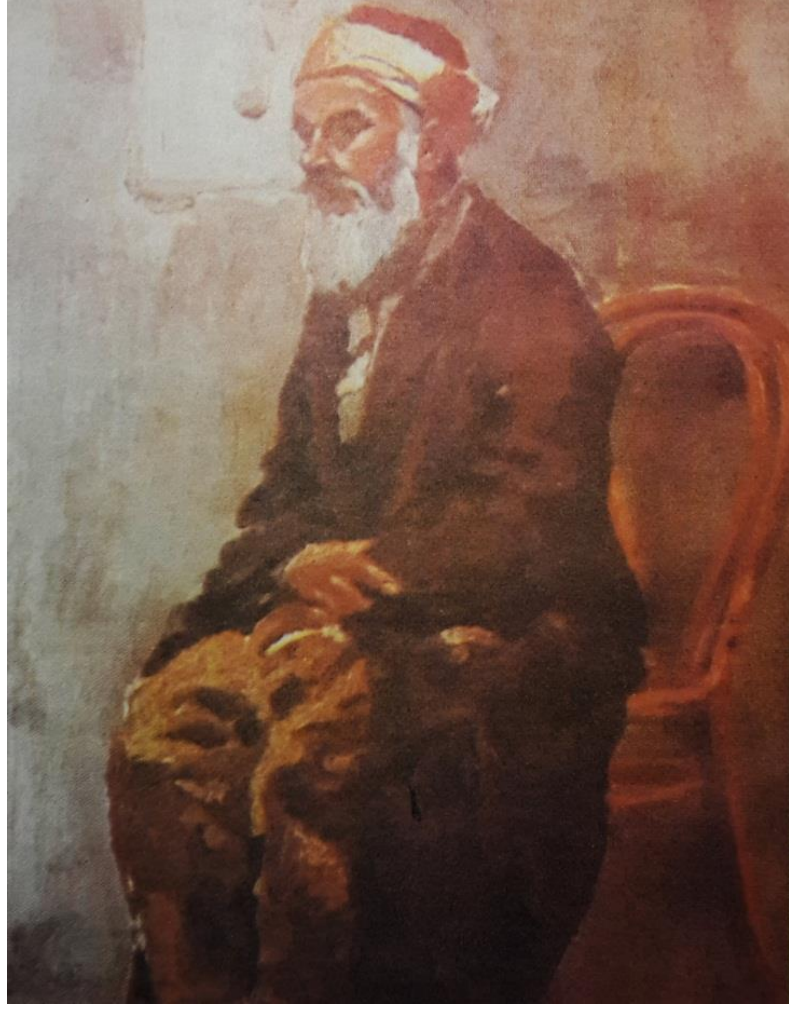
¹¹⁵ Toros, a.g.e., s.51

Nazlı Ecevit'in bazı kaynaklarda resim yapmaya bir süre ara verdiği söylene de en çok eser üretmiş kadın ressamlarımızdan olduğu bir gerçektir. Ona yakın kişisel sergi açmış ve pek çok karma sergiye katılmıştır. Nazlı Ecevit'in eserlerinin özelliği değişik resim cereyanlarına kapılmadan, gerçeklerden ayrılmadan, aşırılıklardan uzak, kendine özgü bir şekilde fırçasını kullanmasıdır.¹¹⁶

Resim 58: Nazlı Ecevit, manzara

¹¹⁶ Cavidan Gürsoy (Özen), “İnas Sanayi-i Nefise Mektebinde Yetişen Kadın Ressamlarımız”, Mimar Sinan Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji ve Sanat Tarihi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Prof. Mustafa Cezar İstanbul, 1985-1986 Kış Yarıyılı, s.52

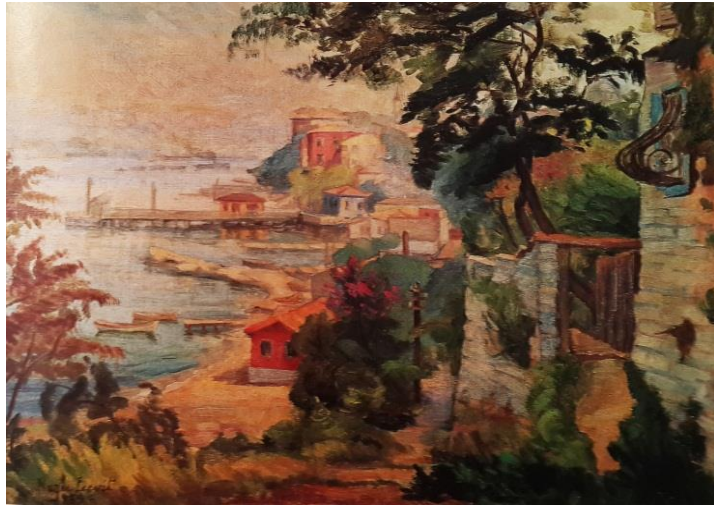
Resim 59: Nazlı Ecevit, portre

Resim 60: Nazlı Ecevit, İlkokul Dağılışı

Resim 61: Nazlı Ecevit, portre

Resim 62: Nazlı Ecevit, Salacak'tan, tüby.

“Salacak’tan”, tuval üzerine yağlıboya eserin de 1959 yılının İstanbul’dan bir görünümü arz etmektedir. Karşı kıyıda Saray Burnu, mavnaları çeken bir römorkör, dumanını savurarak Boğaz’a doğru ilerlemektedir. Sahilde sıralanan kayıklar, dalgaların hareketiyle kıpırdamakta, Salacak iskelesi, Harem’den kalkan gemileri beklemektedir. Bu resim İstanbul’luların denizi kullandığını kanıtlamaktadır. 1959’lu yıllarda İstanbul henüz karayoluna teslim olmamıştır. Köprülerle kapanan boğaz görünümleri yerine vapurların zarif ve çekici görünümleri izlenmektedir. İnsanlar, denize girme, kayıkla dolaşma ve en önemlisi bir kıyıda karşındakine deniz yoluyla ulaşma şansına sahip olarak yaşamaktadır. Resimde kalabalık karayollarında, kapalı arabaların içinde gerilen sinir sistemleri yerine, rahatlatan bir deniz yolculuğu yapma şansının kullanıldığı belirtilmektedir.

İş Bankası Koleksiyonu’nda bulunan bu resim, ‘ İstanbul işte bir zamanlar böyleydi!’ deme imkânını dile getiren bir belgedir. Bu yıllarda İstanbul, bir ressamın paletine yakalanan görkemli bir güzelliştir.

Nazlı Ecevit, meşrutiyet yıllarının aydın ailelerinden birisine mensup olmanın ayrıcalığını yaşar. Ferik Salih Zeki Paşa’nın oğlu Miralay Mehmet Emin Bey’in ve Hünkâr Yaveri Ali Paşa’nın kızı Advıye Hanım’ın çocukları olarak İstanbul’da dünyaya gelir. Bu kültürlü insanlar kızların eğitimine özen gösterirler. Nazlı Ecevit önce Beşiktaş İnas Rüştiyesi’ni ardından da Dar-ülmuallimat Mektebi’ni bitirir. Daha sonra aynı yıl açılan İnas Sanayi-i Nefise Mektebi’ne girer. Mihri Müşfik, Ömer Adil ve Feyhaman Duran Atölyesi’nde çalışır. 1924 yılında Dr. Fahri Ecevit ile evlenir ve 1925 yılında Bülent Ecevit dünyaya gelir. Nazlı Ecevit, siyasetçi, devlet adamı, şair, yazar ve gazeteci Bülent Ecevit’in annesidir.

Nazlı Ecevit, Ankara Kız Lisesi ve Musiki Muallim Mektebi resim öğretmeni olarak görev yapar. 19 yıl sonra eşini kaybedince, İstanbul’a döner. Salacak’taki evinde kendisini resim çalışmalarına adar. Ağustos 1985’te Ankara’da yaşama veda eder.¹¹⁷

¹¹⁷ Giray, a.g.e. , s.202

Resim 63: Nazlı Ecevit, manzara, tüyb.

Nazlı Ecevit'in resimleri arasında köy yaşamına ilişkin olanlar özel bir yer tutar. Anadolu'da edindiği izlenimleri içeriğinde çeşitlendiren bu resimler genellikle, İstanbul öncesinde, Ankara döneminde yapılmıştır.

Resim 64: Nazlı Ecevit, Hamur Açan Kadınlar, tüyb.

Yer sofrasında, beyaz örtünün üstünde hamur açan kadınlar, Nazlı Ecevit'in resimlerinde ayrı bir yere sahiptir. "Hamur Açan Kadınlar" resmi ise bu serinin en çarpıcı örneği olarak karşımıza çıkar.

Bu kadın figürleri başlarına özel olarak bağlanmış örtüleri ve giysileri ile Anadolu kadınına yansıtmaktadır. Bu figüratif resimler, Nazlı Ecevit'in İnas Sanayi-i Nefise'de geçirdiği öğrenim yıllarında sınırları zorlayarak yapılan çalışmalarının sonucudur.

“ Çalışmalarımız için Müze Müdürü Halil Bey'den heykel istiyorduk. Halil Bey, Mihri Hanım'a seçtiği heykelleri gönderiyordu. Nihayet Mihri Hanım bir gün erkek heykeli seçiyor. Yunan döneminden çıplak bir heykel. Halil Bey bunu muvafık (uygun) buluyor, ama müzeden bir memur, "Çıplak heykel gitti!" diye Maarife haber veriyor. Maariften yetkili bir zat 'Bu nasıl iştir?' diyor; Mihri Hanım'ı çağırıyorlar. Oda 'Ben hallederim.' diye gidiyor. Mihri Müşfik Hanım, çok çarpıcı, hal hatır bilen bir hanımdı. 'Hakkıaliniz var efendim, bir hanım mektebine bir erkek heykeli gitmiş, tabii doğru değil, ama biz ona bir peştemal takarız.' diyor. Bunun üzerine maarifteki yetkili zat 'Ya, biz onu düşünememiştik' diyor. Böylece iş hallediliyor ve heykele izin veriliyor.”

Sanatçının "Hamur Açan Kadınlar" resimleri, Turgut Zaim'in Yörükler Serisi içinde yaptığı resimleri andırmakla beraber, kendine has yorumuyla ve doğal bir anlatımla karşımıza çıkmaktadır.¹¹⁸

¹¹⁸ Giray, a.g.e., s.204

6.1.3. Güzin Duran (1898-1981)

Güzin Duran, 1898 yılında İstanbul Süleymaniye’deki, hat, süsleme ve musiki sanatlarıyla uğraşan soylu bir çevrede büyüdü. Güzin Duran’ın dedesi, devrin ünlü hattatlarından Yahya Hilmi Efendi, babası Divan-ı Temyiz-i Askeri Baş Müşaviri Naim Bey’dir. Sanatçının küçük yaşta müzik, süsleme ve resim sanatına eğilimi aile çevresinden kaynaklanıyordu. Güzin Duran, ailesinin tek kızıdır ve özenle yetiştirilmiştir.¹¹⁹

Resim 65: Feyhaman Duran, Güzin Duran, portre

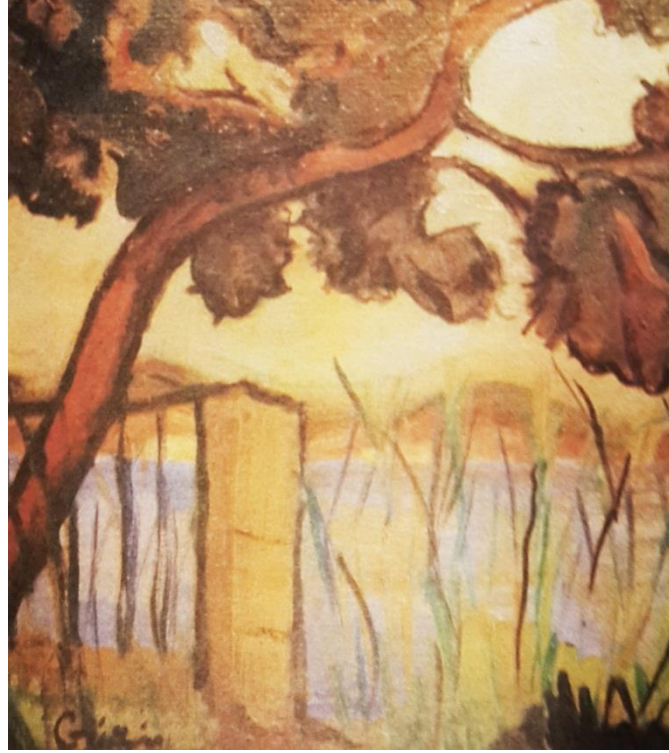
İnas Sanayi-i Nefise Mektebi’nin başarılı ilk öğrencilerindendir. Mihri Müşfik Hanım’ın öğrencisi olmuş, Ömer Adil Bey’den ders almıştır. Şair Ahmet Haşim’den estetik, Feyhaman’dan pastel dersleri alırken, Avrupa’da eğitim bursu kazanmış ancak İbrahim Feyhaman Duran ile evlenince eğitimine İstanbul’da devam etmiştir. Çiftin kurdukları yuva, hayatları boyunca mutluluğunu ve renkliliğini sürdürmüştür. Yapmış oldukları Avrupa seyahatleri, onların sanat yaşamına çok şey katmıştır.

¹¹⁹ Toros, a.g.e., s.53.54

Empresyonist akımın parıltılarından da esinlenen Güzin Duran, eşinin de etkisiyle sanatının olgun çağına erişmiştir. Eserlerinde hat sanatının ve İstanbul folklorunun koruyucusu olan fırçasını ustalıkla kullanmıştır.

Duran çiftinin çocukları olmamıştı, ancak sevgilerini sanata yoğunlaştırmışlardı. Yaz aylarını geçirdikleri güzel ve manzaralı evlerinde sanat için üretmek için yıllarını burada yaşadılar.

Duran çiftinin bu evleri ve paha biçilmez değerdeki sanat eserleri İstanbul Üniversitesi'ne bağışlandı. Ancak çiftin arzu ettiği gibi bu ev ziyarete açık değildir.¹²⁰

Resim 66: Güzin Duran, manzara

¹²⁰ Toros, a.g.e , s.55

Resim 67: Güzin Duran, natürmort

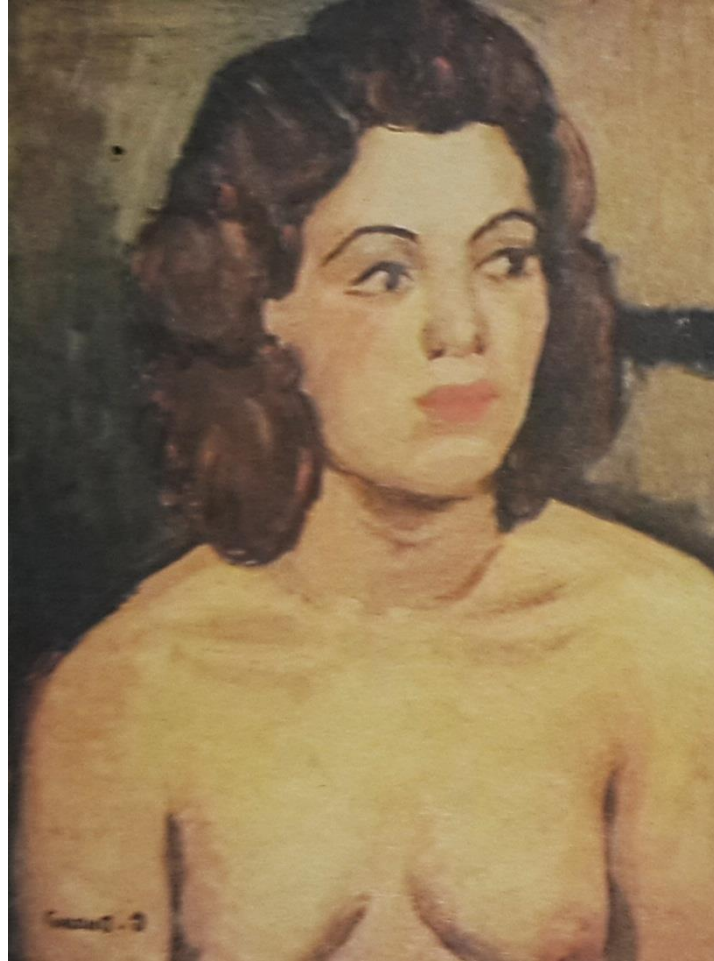
Güzin Duran, resim öğretmenliğinden emekli oluncaya kadar hem fırçasını kullandı hem de hat sanatından ve işleme süslemelerden, porselenlerden değerli koleksiyonlar yaptı. Karma sergiler haricinde kişisel olarak, eserlerini, 1937 yılında, Güzel Sanatlar Akademisi'nde sergiledi. On yılını harcadığı Karagöz konusu bu serginin ağırlığını taşıyordu. En eski karagözcüleri, karagöz kahramanlarını, evlerine, kıyafetlerine, arabalarına kadar usta fırçasıyla yansıtmıştı. Folklorumuzun derinliğine inmiş olduğu bu sergisiyle, ilk şöhretinin temelini atmış oldu ve özellikle yabancıların hayranlığını kazandı. İstanbul'un eski eserlerinden ve Boğaziçi'ni tuvali ile aktardığı görünümünden oluşan tabloları, Haluk Şehsuvaroğlu tarafından Topkapı Müzesi'nde sergilendi. Cumhuriyet dönemi yazarlarından Haluk Şehsuvaroğlu İstanbul'da doğdu. İÜ Hukuk Fakültesi'ni bitirdi. Subay, öğretmen ve yargıç olarak Anadolu'yu dolaştı. Deniz Müzesi, Topkapı Müzesi ve Dolmabahçe Müzesi Müdürü olarak görev yaptı. Cumhuriyet gazetesinde tarih konulu söyleşiler hazırladı. Bunlar arasında Kıyafet Tarihi, İstanbul Binaları, Eski Mesireler gibi yazılarıyla dikkati çekti.¹²¹

Güzin Duran'ın resim, yazı, hat sanatı koleksiyonundan kırk yedi eseri, 22 Ocak 1971 günü, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Merkezi'nde sergilendi.

¹²¹ <http://www.dermoli.com/haluk-yusuf-sehsuvaroglu-kimdir-hayati-eserleri.html> , Erişim,06.05.2014, 19:54

Ressamımızın son sergisi, “Suluboya Karagöz Resimleri” de 11 yıllık çalışmasının ürünüydü. Topkapı Müzesi’ne bağışlanan bu eserler 1979 yılının en önemli sanat olayını oluşturdu.

Duran, Boğaziçi’nden manzaralar, eski yazı sanatımızdan kopyalar, Türk işlemlerinden derlemeler, Karagöz oyununun detayları üzerinde çalışmalarıyla, sanat tarihimizin derinliklerinde gezinmiş, çok yönlü, kültürlü, bir Türk kadınıydı. 1981 yılında aramızdan ayrıldı.¹²²

Resim 68: Güzin Duran, nü

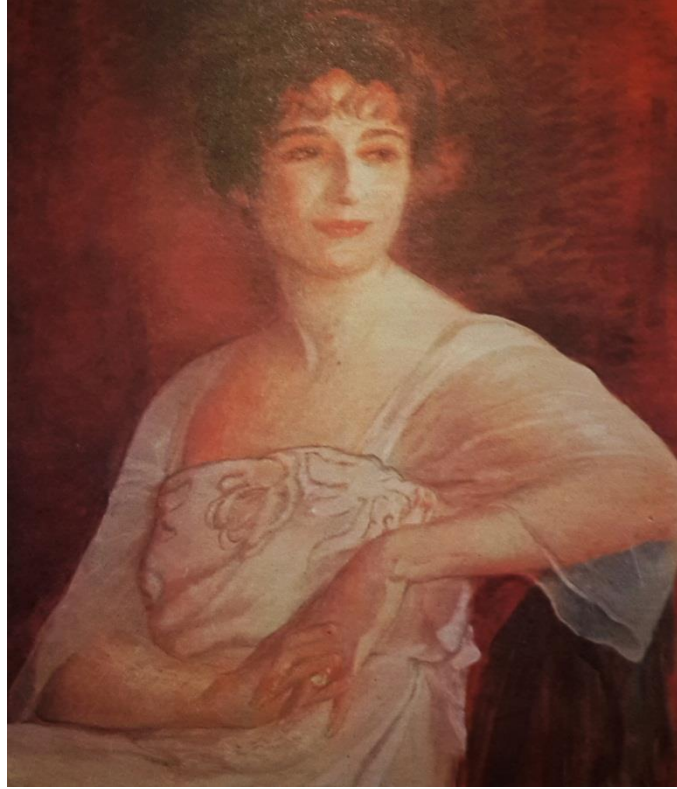
¹²² Toros, a.g.e, s.56.

Resim 69: Güzin Duran, Vazoda Çiçekler, tüyb.

6.1.4. Melek Celal Sofu (1896–1976)

Kadını kamusal alanda betimleyen ilk kadın ressamdır.¹²³ Melek Celal Sofu, 4 Nisan 1896 günü İstanbul'da doğdu. Soylu bir ailenin tek kızıdır.¹²⁴ Ailesi tanınmış kişilerin bulunduğu Tepedelenliler idi. Aile, tanınmış simalardan oluşur; Sadrazam Topal Osman Paşa, Namık Kemal, Abdülhak Şinasi. Kültür birikimini babası Miralay (Albay) Ziya Bey'den, sanat bilgisi ve sevgisini de asker ressamlardan Kazım Bey'den almıştır.¹²⁵

Resim 70: Alman Ressam J. Radhan, Melek Celal Sofu, portre, tüyb.

Fatma Melek, önce dayısı Kazım Bey'den resim dersleri almış daha sonra Halil Paşa, Namık İsmail ve Nazmi Ziya'nın öğrencisi olmuş; Sanayi-i Nefise Mektebi'nde konuk

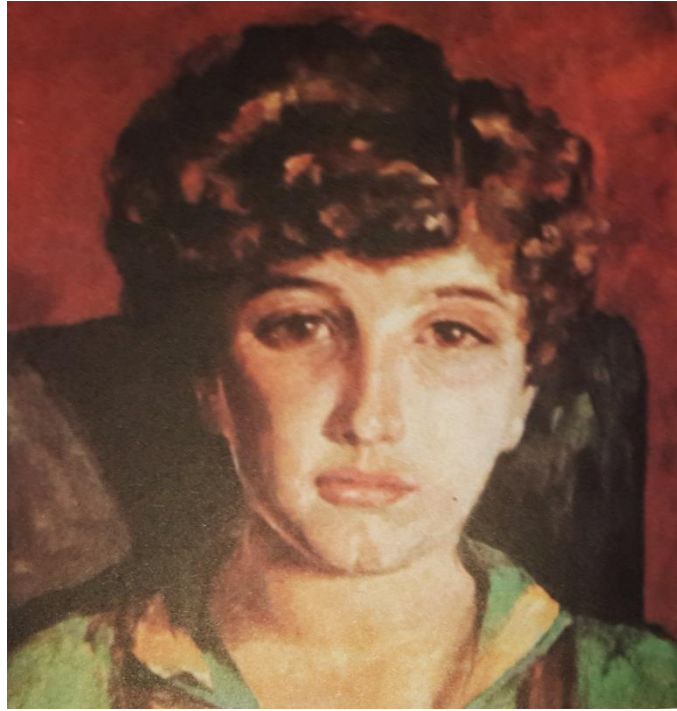
¹²³ <http://www.istanbulkadinmuzesi.com/melek-celal-sofu>, Erişim: 07.05.2014, Saat:01.15

¹²⁴ a.g.e, T.C Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Mas Matbaacılık, İstanbul, 1993, s.255

¹²⁵ Toros, a.g.e, s.57

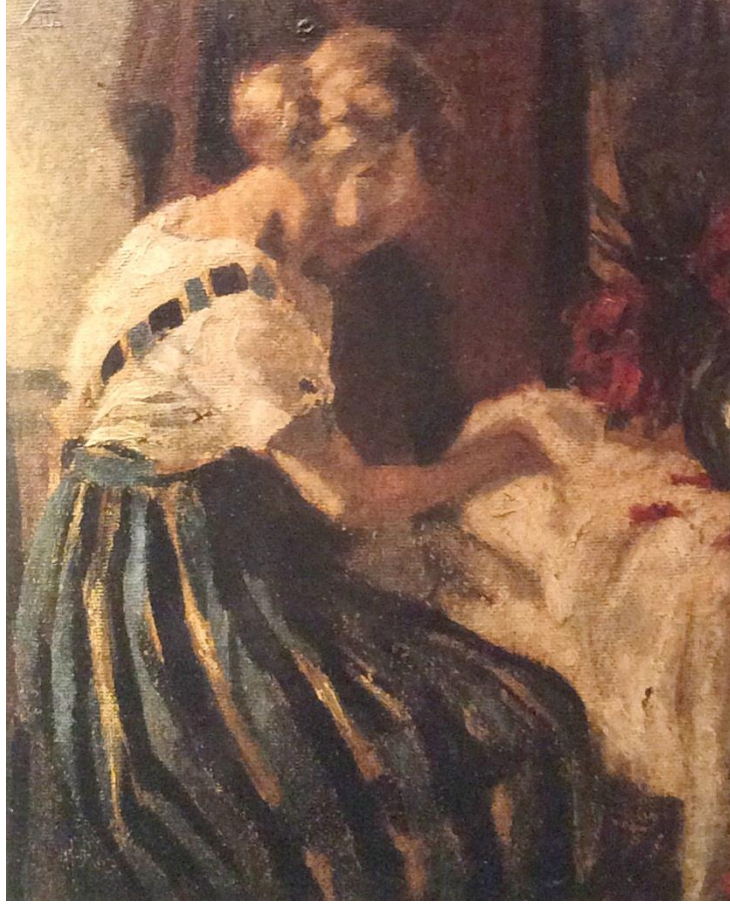
öğrenci olarak çalışmalar yapmış ve Türkiye’de başlayan sanat yaşamına Paris’te resmi bir okul olan ve kadınların kayıt olmasına izin verilmeyen École des Beaux-Arts'a alternatif olarak, 1868'te Rodolphe Julian tarafından kurulan,“Académie Julian” sanat akademisinde çalışarak devam etmiştir. Académie Julian, o dönemde kadın öğrencilerin çıplak erkek modelleri betimlemesine izin veren tek kurumdur.¹²⁶

İlk resimlerinde imzasını “Melek Halil” diye atarak öğretmenine bir çeşit saygısını göstermiştir. Melek Celal Sofu, Kıbrıs’ın tanınmış simalarından Hasan Celal Sofu ile evlendikten sonra ise bu isimle tanınmıştır. Melek Celal Sofu, empresyonist ekol içinde değerlendirilebilecek eserleri arasında portre, nü, peyzaj ve natürmort çalışmaları önemli yer tutmaktadır.

Resim 71: Melek Celal Sofu, oğlu Ziya'nın çocukluğu, portre

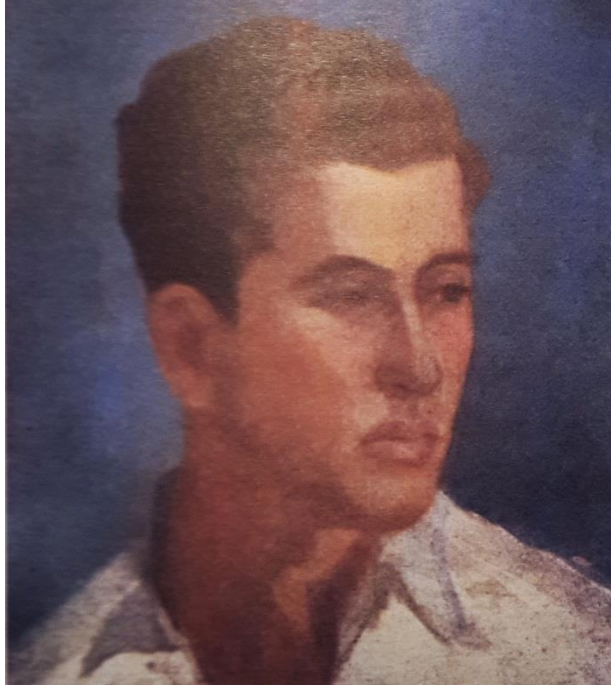
¹²⁶ <http://www.galerinev.com/tr/sanathayat>, Erişim: 07.05.2014, Saat:22.15

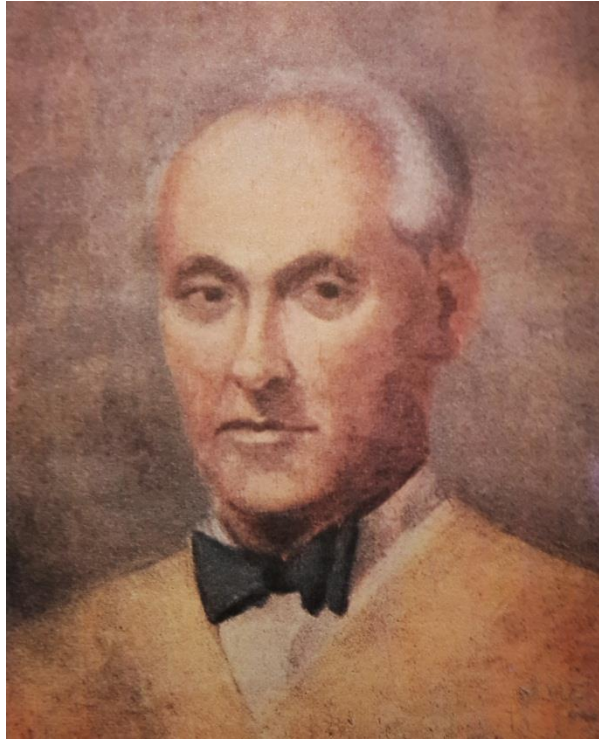
Resim 72: Melek Celal, Dikiş Diken Kadın, 1922, müyb. 39x35cm.

“Bir oda içerisinde profilden arkası dönük saçları ensesinde topuz olarak toplanmış, dikiş diken bir kadın resmedilmiştir. Sandalyede oturan hanımın önünde bir masa ve masanın üzerinde de dikilen beyaz kumaş ve yeşil bir vazo içerisinde de bordo çiçekler seçilmektedir.”¹²⁷

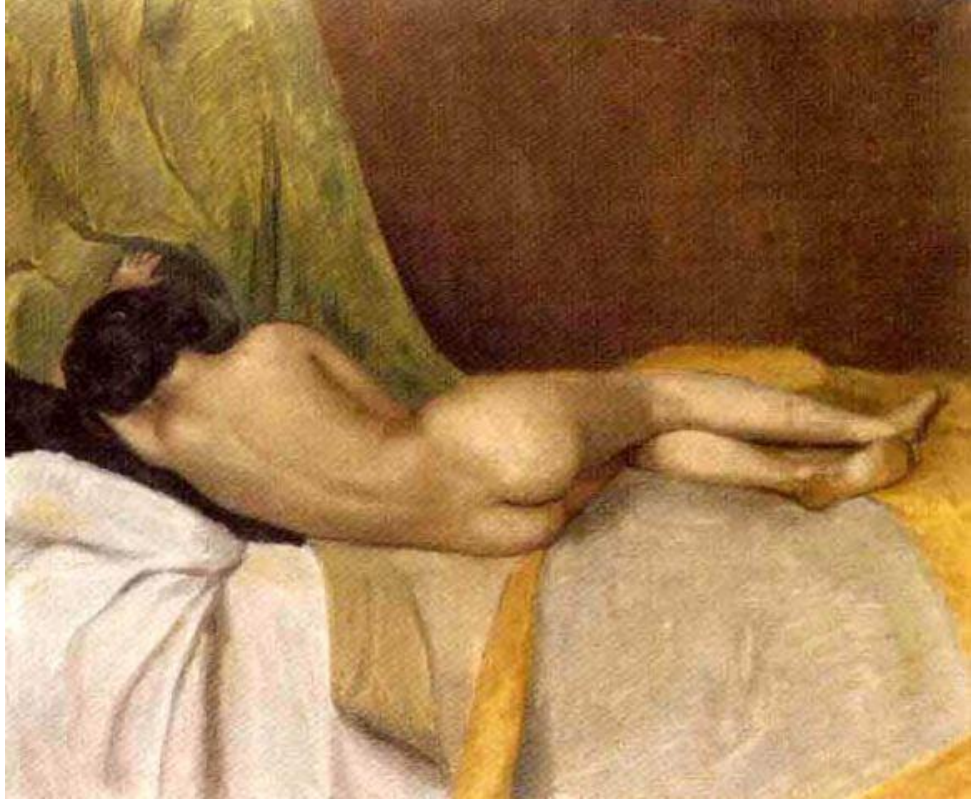
¹²⁷ a.g.e, T.C Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Mas Matbaacılık, İstanbul, 1993, s.255

Resim 73: Melek Celal Sofu, oğlu Ziya'nın gençliđi, portre

Resim 74: Melek Celal Sofu, Fransız Mimar Louis Sue, portre

Resim 75: Melek Celal Sofu, nü

Resim 76: Melek Celal Sofu, nü

Daha çok ressam kimliğiyle tanınan Melek Celal Sofu'nun sanatında heykeltcilik yönü de göz önünde bulundurulmalıdır. Özellikle oğlu Mustafa Ziya Sofu'yu ve tanınmış isimleri imgelediği büstler önemlidir. Bunun yanı sıra Türk işlemeciliğini tüm dünyaya tanıtmış ve bu konuda sayısız sergiler açmış, konferanslar vermiştir. Hat sanatıyla da yakından ilgilenmiş ve “Şeyh Hamdullah” ve “Reyisül-Hattat, Kamil Akdik” kitaplarını yayımlamıştır. Ayrıca “Melek Celal Lampe” adıyla, 1963 yılında Fransızca olarak yayınlanan “Le Vieux Serail Sultans” adlı bir kitabı da mevcuttur. Eski eserlere olan derin tutkusu dolaydır. İşlemeleri ve giysilerden oluşan geniş bir koleksiyona sahiptir. Kitaplar ise bir diğer merakıydı. Çok büyük bir kitap koleksiyonuna sahiptir.¹²⁸

Sanatçımızın Türkçe, Fransızca ve Almanca yayımladığı eserleri şunlardır;

1. 1938 yılında yayımladığı “Kamil Akdik” adlı kitabı, Şeyhul-Hattatin yani Hattatların Piri olan sanatçımızı ve eserlerini tanıtmaktadır.
2. 1939 yılında yayınlanan “Türk İşlemeleri” göz nuru ile el hünerinin zevkli ve göz alıcı bir sanata dönüştürdüğü, ölmez ecdad eserlerini dile getirmektedir.
3. 1949’da neşredilen “Şeyh Hamdullah” ise ünlü sanatçımızı yaşatan ve tanımlayan bir eserdir.
4. Un Motif Bouddhique Dans I’arue Mement Turc
5. Le Vieux Serail Des Sultans
6. Türkische Kunst Und Türkische Stickereien
7. Tuğrakeş İsmail Hakkı Altınbezer
8. Bahaaddin Tokatlıoğlu
9. Necmeddin Okyay¹²⁹

Melek Celal Sofu'nun eserleri İstanbul'un yerel tarihçiliğine de ışık tutabilecek sayısız ayrıntılarla doludur. Sanatçının eserleri İstanbul Devlet Resim ve Heykel Müzesi'nde ve çeşitli özel koleksiyonlarda bulunmaktadır. Sanatçı, 1920'lerden 1940'lara düzenli olarak İstanbul Galatasaray Sergileri'yle ve Ankara Sergileri'ne katılarak izleyicisiyle

¹²⁸ Genç Sanat, S. 152, Temmuz/Ağustos 2007/07, s. 31

¹²⁹ Toros, a.g.e., s.62

buluşmuştur. Bu sergilerle ilgili arşiv ve belgeler onun eserlerinin orijinalliği konusunda en önemli başvuru kaynakları arasındadır. Eserleri İstanbul'un yaşamı kadar "Türk Kadını TBMM"de (1936) adlı eserinde olduğu gibi, Cumhuriyet ve Atatürk Türkiye'si hakkında da bir tanıklık niteliğindedir.

Sanatçı, Cumhuriyet kadın kimliğinin oluşmasında en önemli temsilcilerden biri olmuştur. İkinci evliliğini Almanya'da Prof. Dr. Arnol Eduard Lampé ile yapmıştır. Dr. Lampé 1974'te vefat ettikten sonra sanatçı, 1946 yılında yerleştiği Almanya'da sanatsal aktivitelerini sürdürmüştür ve son sergisini de 1964'de Münih'te Galerie Schumacher'de açmıştır. Melek Celal Sofu, 1976 tarihinde Münih'te vefat etmiştir.¹³⁰ Mezarı bilinmemektedir.¹³¹

Resim 77: Melek Celal Sofu, natürmort

¹³⁰ Genç Sanat, S. 152, Temmuz/Ağustos 2007/07, s. 31

¹³¹ <http://www.istanbulkadinmuzesi.com/melek-celal-sofu> Erişim: 07.05.2014, Saat:01.15

6.1.5. Fahrünnisa Zeyd (1901- 1991)

“Fahr el nisa” yeni anlamı ile “kadınlığın onuru”, “kadınların övüncü”.¹³² anlamındadır. Ressam Fahrünnisa Zeyd’in başarısının büyüklüğü, kadınlığın erkeklığın ötesindedir. Türk resim sanatı ve Türk kadını için gerçek bir övünç kaynağıdır.

Yurtdışında en çok sergi açan ilk Türk kadın ressamımızdır. 1901'de İstanbul'da dünyaya geldi. Babası diplomat, asker ve tarihçi Kabağaçlı Mehmet Şakir Paşa, annesi ise Giritli Sare Hanım'dır. "Şakir Paşa ailesi" olarak anılan bu ailenin ortanca kızıdır.

Resim 78: Fahrünnisa Hanım

Fahrünnisa Zeyd’in resim yaşamı ilk gençlik yıllarında yaptığı öznel yorumlar taşıyan portrelerle başlar.¹³³

¹³² Talat Halman, Necmi Sönmez, Fahr El Nissa Zeid, Erol Kerim Aksoy Kültür, Eğitim, Spor ve Sağlık Vakfı, İstanbul, 1994, s. 9

¹³³ Giray, a.g.e., s. 208 (Anonim,1994, S.43)

Bir dönemin en güzel kızı olan Fahrünisa, Notre Dame de Sion’u bitirdikten sonra İnas Sanayi-i Nefise Mektebi’nde eğitim görmüştür. İlk evliliğini 1920 yılında, yazar İzzet Melih ile yaptı. Bu evliliğinden iki çocuğu oldu. Tanınmış ressam Nejat Devrim ve tiyatrocu Şirin Devrim bu evliliğinden dünyaya geldi.¹³⁴

"Halikarnas Balıkçısı" adıyla tanınan yazar Cevat Şakir Kabaağaçlı'nın ve gravür sanatçısı Aliye Berger sanatçının kardeşleridir. Fahrünnisa Zeyd, seramik sanatçısı Füreya Korall'ın da teyzesidir. Sanatçı, tüm bireyleri sanatçı olan ender bir aile ortamında yetişmiş ve kendi çocukları da bu geleneğe yetenekleriyle katılmışlardır.¹³⁵

İkinci evliliğini, 1934 yılında Ürdün’ün Ankara Büyük Elçisi Prens Emir Zeyd ile yaptı. Bu evliliğinden Raad adında bir oğlu oldu. Eşinin Avrupa’nın ünlü merkezlerindeki görevleri sırasında sanat çalışmalarını yoğunlaştıran sanatçıyı, en çok etkileyen Paris’te geçirdiği yılları oldu.¹³⁶

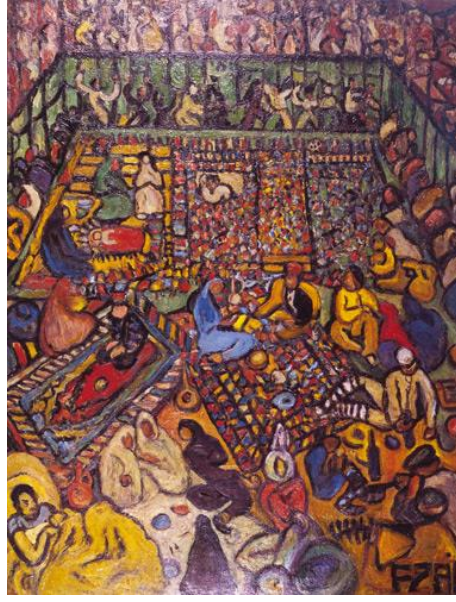
Fahrünnisa Zeyd, modern üslupta önemli bir ressam olarak tanındığı Fransa’da adını "Fahrelnisa" imzasıyla kullandı. 1928’de Paris’te Ranson Akademisi Stalbach Atölyesi’nde ve Roger Bissiere Atölyesi’nde bir yıl çalıştı. Bissiere, soyut eğilimlerin tanınmış ustalarından idi. Zeyd, yurda dönünce 1930 yılına kadar¹³⁷ Türkiye’de Güzel Sanatlar Akademisi Namık İsmail Atölyesi’nde eğitim aldı. Soyut resimler ve portrelerde başarılı olan sanatçı, bunlardan bir kaçını “Portraits” sergisinde tanıttı.

¹³⁴ Toros, a.g.e, s.65.

¹³⁵ Giray, a.g.e, s.208

¹³⁶ Toros, a.g.e., s.65.

¹³⁷ Giray, a.g.e., s.208

Resim 79: Fahrünisa Zeyd, Üçüncü Mevki Yolcuları, 1943, kpüyb.

Dünyanın birçok yerinde kırkı aşkın sergi açan sanatçı, bu açıdan da yurt dışında en çok sergi açan ilk Türk kadın ressamıdır. Paris, New-York müzelerinde, İstanbul'da Resim ve Heykel Müzesi'nde Ankara'da yer alan Hitit Müzesi'nde ve muhtelif koleksiyonlarda eserleri bulunmaktadır.¹³⁸

Resim 80: Fahrünisa Zeyd, portre, tüyb.

¹³⁸ Toros, a.g.e., s.65.

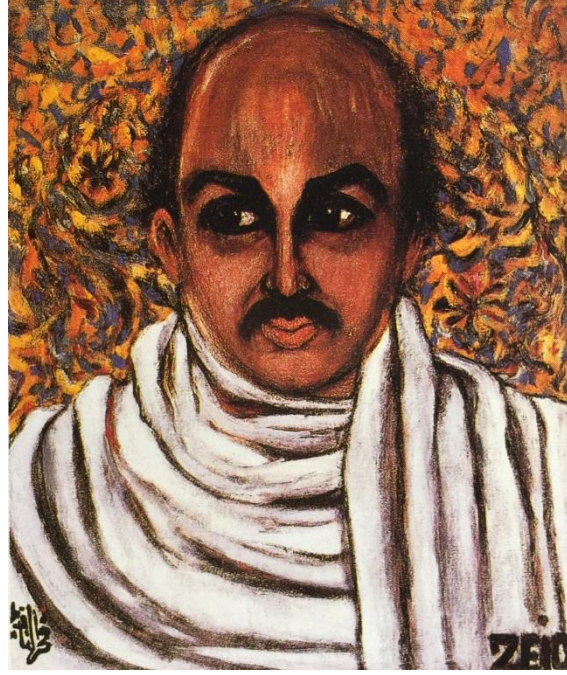
1941’li yıllara tarihleyebileceğimiz bir Fahrünnisa Zeyd resmidir bu portre. Büyük bir olasılıkla da Reve Yougoslave resmi ile aynı yıllarda ve aynı kadına ait olan bir portre.

“İlk başyapıtlarından biri olan ‘Reve Yougoslave’ adlı yağlıboya portresi, bir kadının durgun, mütevekkil, ıstıraplı hem de mistik bir huzur içindeki ince uzun yüzünü gösteriyor. 1941’de tamamladığı bu eser yalnızca kadının unutulmaz yüzünü değil, bir kubbeyi andıran şal ve üst tarafındaki hüznü dolu, kargaşaya yönelen dünya ile de olağanüstü bir bütünlük göstermektedir.”¹³⁹

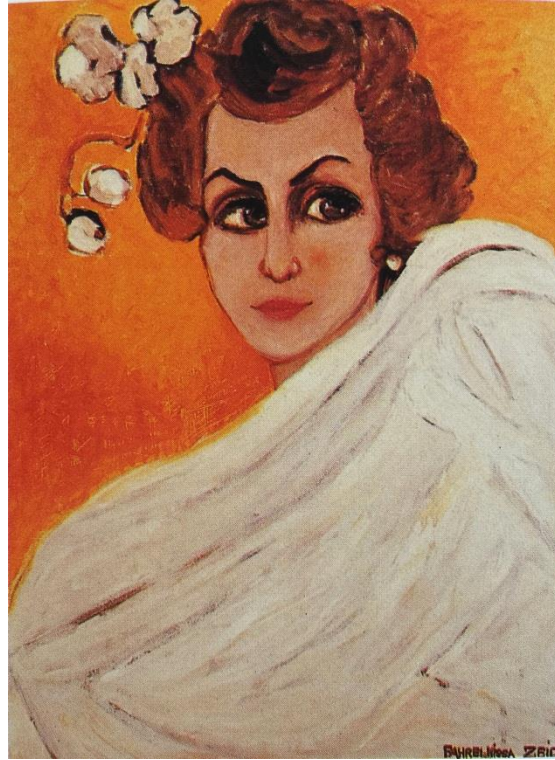

Resim 83: Fahrünnisa Zeyd, Yugoslav Rüyası, 1941, 60x50, tüyü.

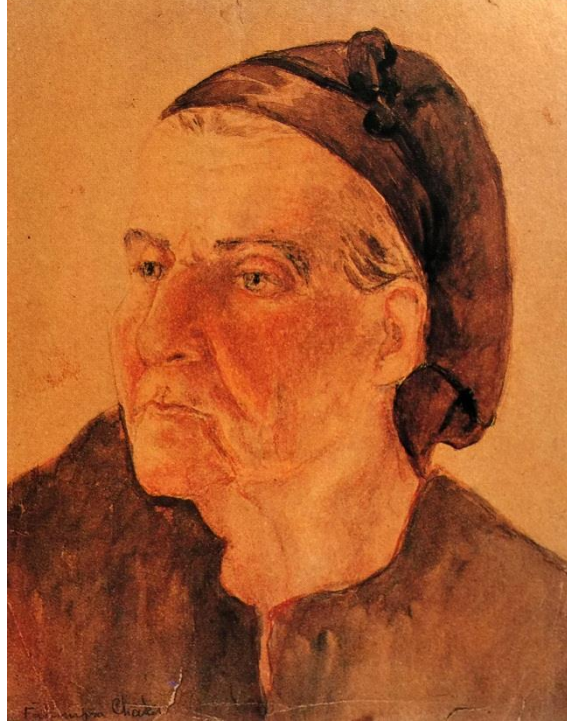
¹³⁹ Giray, a.g.e., (Halman 1994,S.9), s. 208

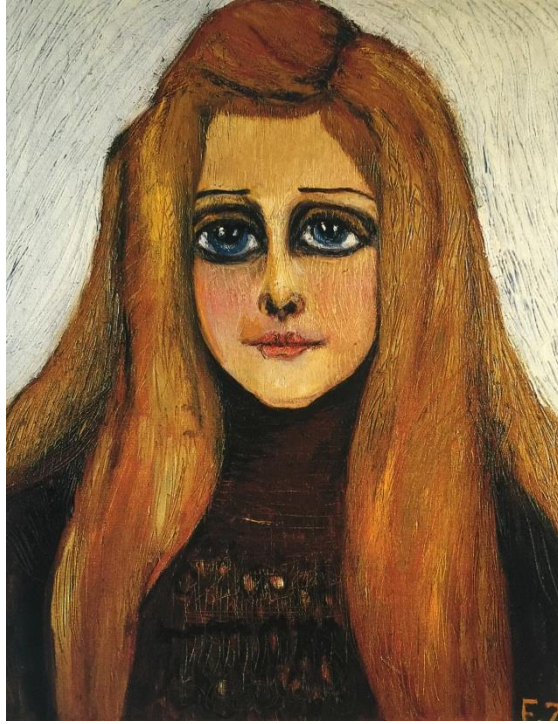
Resim 82: Fahrünisa Zeyd, Emir Zaid Portresi, 1944, 70x60, tüyb.

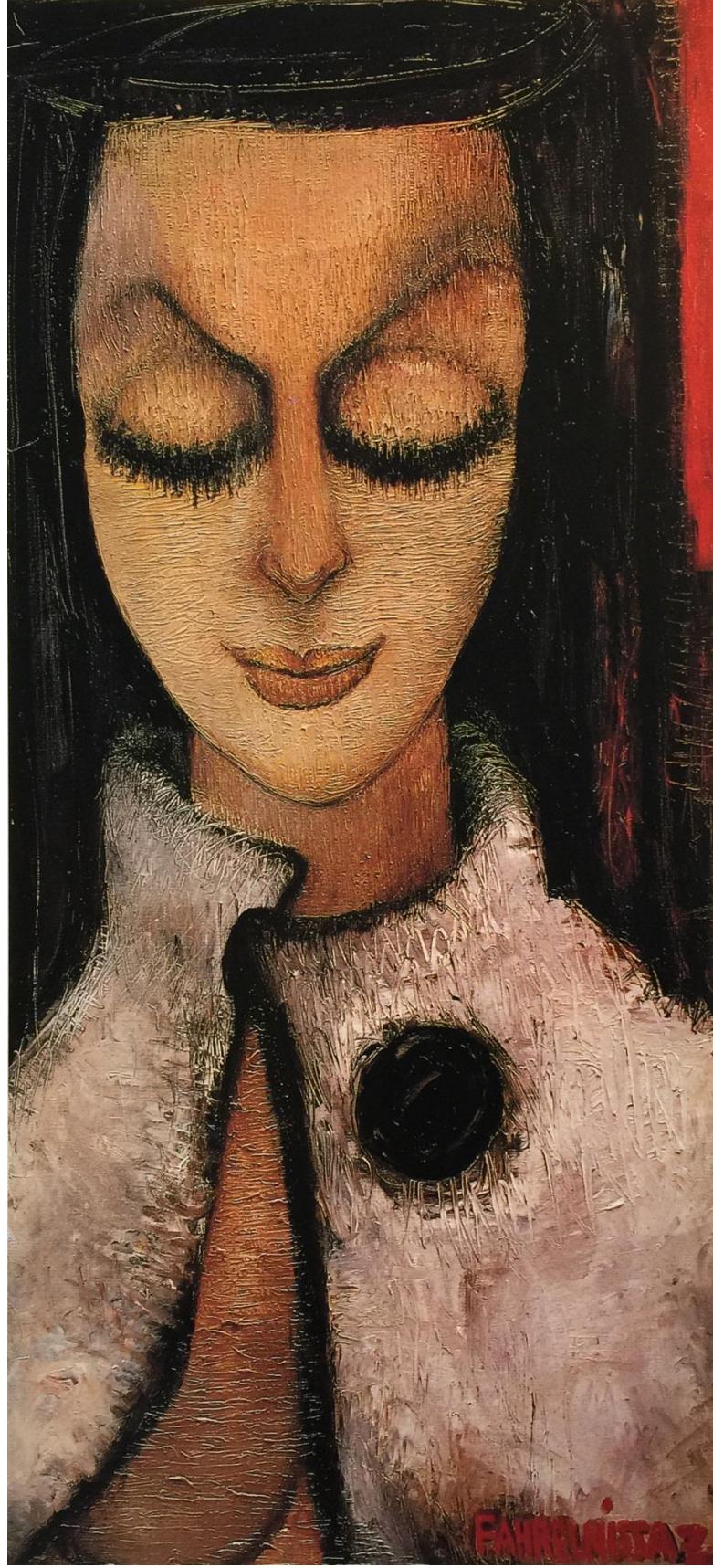
Resim 83: Fahrünisa Zeyd, Şirin Devrim Trainer portresi 130x98, tüyb.

Resim 84: Fahrünisa Zeyd, Büyükannem, 1915, 25x21, tüyb.

Resim 85: Fahrünisa Zeyd, Kadın portresi, 1965, 81x65, tüyb.

Resim 86: Fahrünisa Zeyd, Iris Clert'in portresi, 174x80, tüyb.

Resim 87: Fahrünisa Zeyd, Leda, 1944, 73x60, tüyb.

Fahrünisa Zeyd, portrelere eğildiği yılların hemen ardından Matisse'in iç mekân resimlerini incelemeye başlayacak ve aldığı esinlerle renk ve motif dolu kompozisyonlara imza atacaktır. Daha sonra Chagall'a yönelecektir. 1944 tarihli İstanbul'da Kış Günü resminde açıkça görüldüğü gibi.¹⁴⁰

¹⁴⁰ Giray, a.g.e., (Anonim,1994, S.43), s. 208

Resim 88: Fahrünisa Zeyd, İstanbul'da Bir Kış Günü, 1944, 54x46, tüyb.

1942'de katıldığı "D" grubu sanatçıların ilgi odağı olan Leger'i incelemeye koyulur. Fakat benliğine en uygun esinleri Klee ve Delunay'dan alacaktır. Onun için soyut düzenlemelerin anlatım gücündeki vuruculuk ön plana çıkacaktır.

Resim 89: Fahrünisa Zeyd, Break of the Atom and Vegetal Life eseri, müzayede fotoğrafı

Resim 90: Fahrünisa Zeyd, Break of the Atom and Vegetal Life, 1962, 210x540, tüyb.

Çağdaş Türk resminin en önemli isimlerinden Fahrünisa Zeyd'in tablosu "Atom ve Bitkisel Yaşam Arasında" Cumhuriyetin 90.'ncü kuruluş yıldönümü akşamında (29 Ekim 2013) 5 milyon 450 bin tl'ye satıldı. Rekor bir fiyata satılan bu tablo böylece en pahalı çağdaş Türk resmi ünvanına sahip oldu.¹⁴¹

¹⁴¹<http://magazin.milliyet.com.tr/en-pahali-turk-tablosu-evine-dondu/magazin/detay/1784224/default.htm>, Erişim, 01.04.2014, Saat:19.00

Bu tablo sanatçının oğlunun koleksiyonunda bulunuyordu. 2,1-5,5 mt. büyüklüğünde ve 1962 yılında yapılmıştı, tüm eserleri arasında en önemli eseri olma özelliğine de sahip olan tablonun Dubai'de Christie's Müzayade Evinde satışı yapılmıştır.¹⁴² Tablo, Türk koleksiyoner, işadamı ve Kasımpaşaspor Başkanı Zafer Yıldırım tarafından satın alındı.¹⁴³

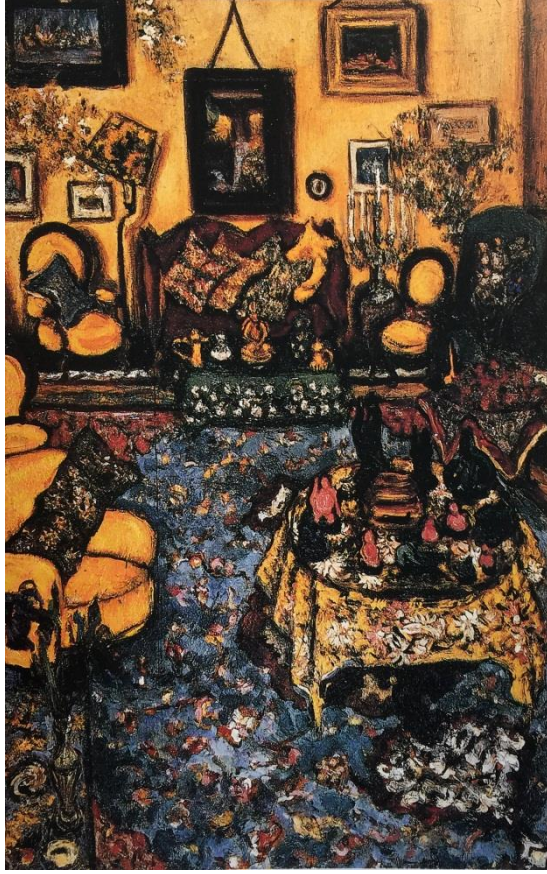
Eşinin ölümünden sonra 1976'da Amman'a yerleşen sanatçı burada kendi adıyla anılan bir sanat enstitüsü kurdu. Son döneminde portreler üzerinde yoğunlaştı. Eserlerini son olarak 1988'de İstanbul'da, 1990'da Fransa ve Almanya'da sergiledi. Amman'da 1991'de hayatını kaybetti.

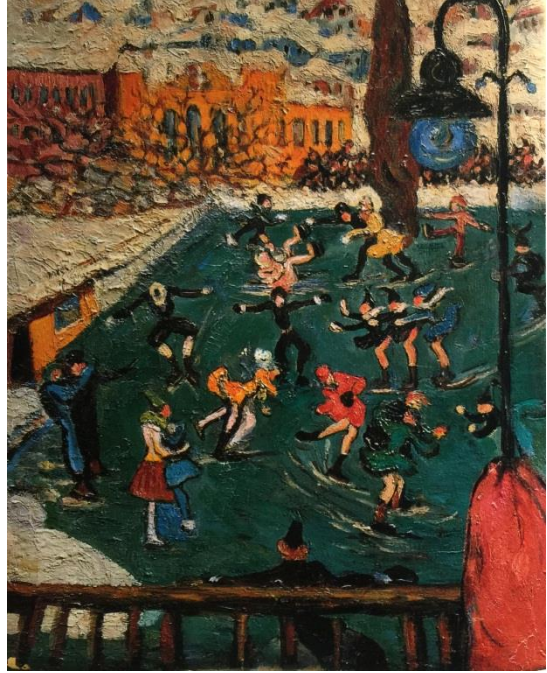
Resim 91: Fahrü'nisa Zeyd, İstanbul'daki Kışlık Evim, 1943, 130x100, tüyb.

¹⁴² <http://gecce.com/kultur-sanat/haber/modern-rekoru-zeidi>, Erşim, 01.04.2014, saat:12.30

¹⁴³ <http://www.indeksiletisim.com/Fahrelnisa-Zeid-pahali-modern>, Erşim, 19.05.2014, saat:20.30

Resim 92: Fahrünisa Zeyd, Büyükdere'deki Yazlık Evim, 1943, 80x50, tüyb.

Resim 93: Fahrünisa Zeyd, Budapeşte- İstanbul Ekspresi, 1943, 54x46, tüyb.

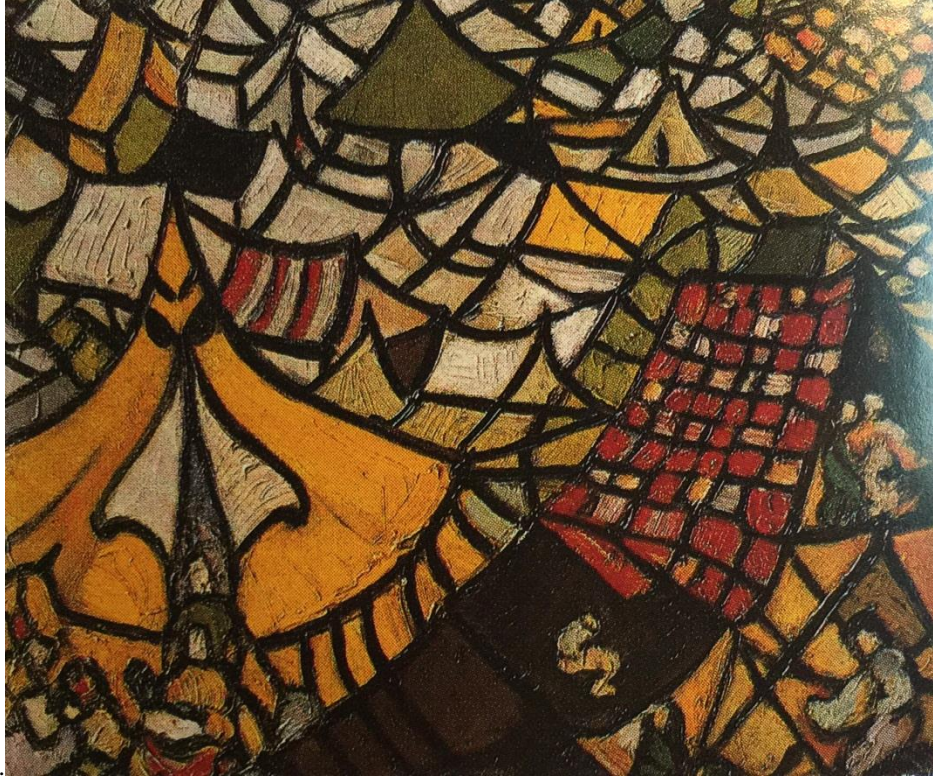
Resim 94: Fahrünisa Zeyd, Dans, 1980, 100x198, tüyb.

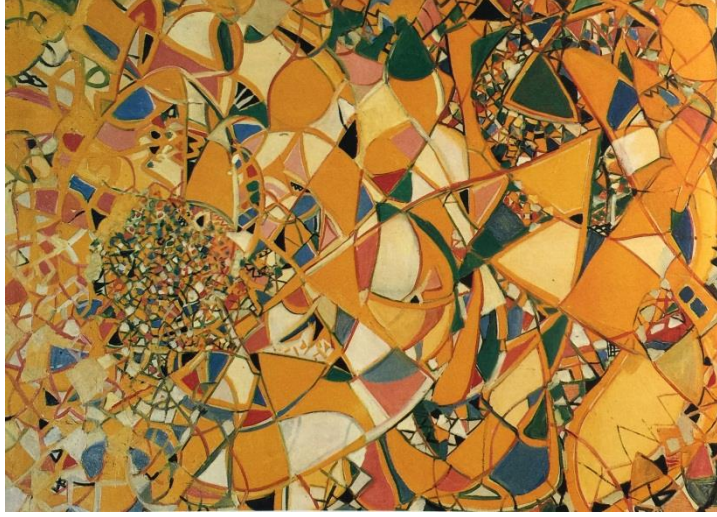
Resim 95: Fahrünisa Zeyd, Soyuta Karşı Mücadele, 1947, 102x152, tüyb.

Resim 96: Fahrünisa Zeyd, Lomond Gölü, 1948, 103x194, tüyb.

Resim 97: Fahrünisa Zeyd, Çadırlar, 1948, 50x60, tüyb.

Resim 98: Fahrünisa Zeyd, Karma Bir Durağanlık, 1949, 132x180, tüyb.

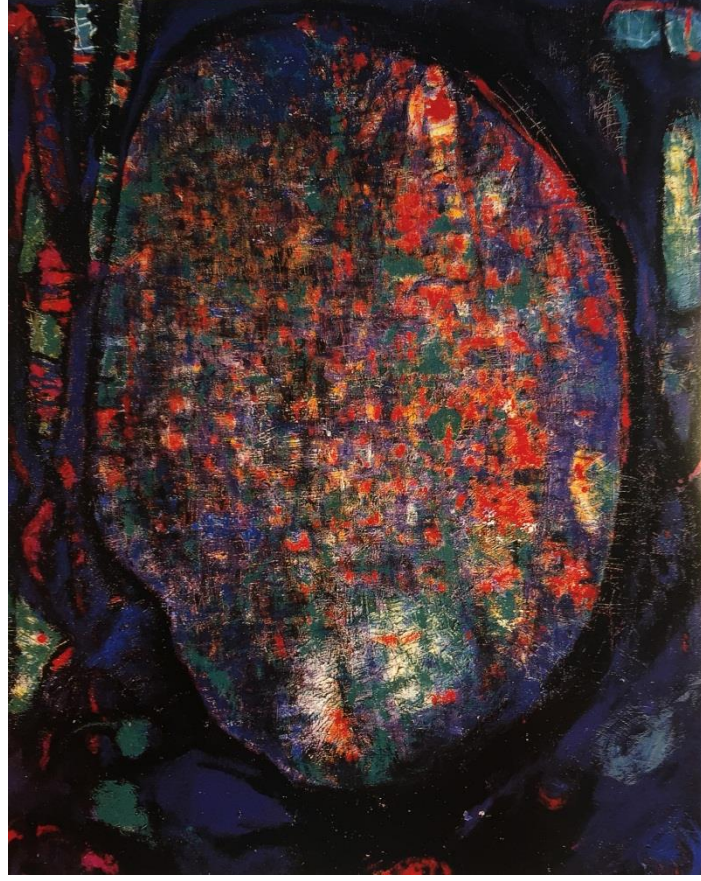
Resim 99: Fahrünisa Zeyd, Bale Karnavalı, 1953, 200x280, tüyb.

Resim 100: Fahrünisa Zeyd, Sahipsiz Bölge, 1954, 77x65, tüyb.

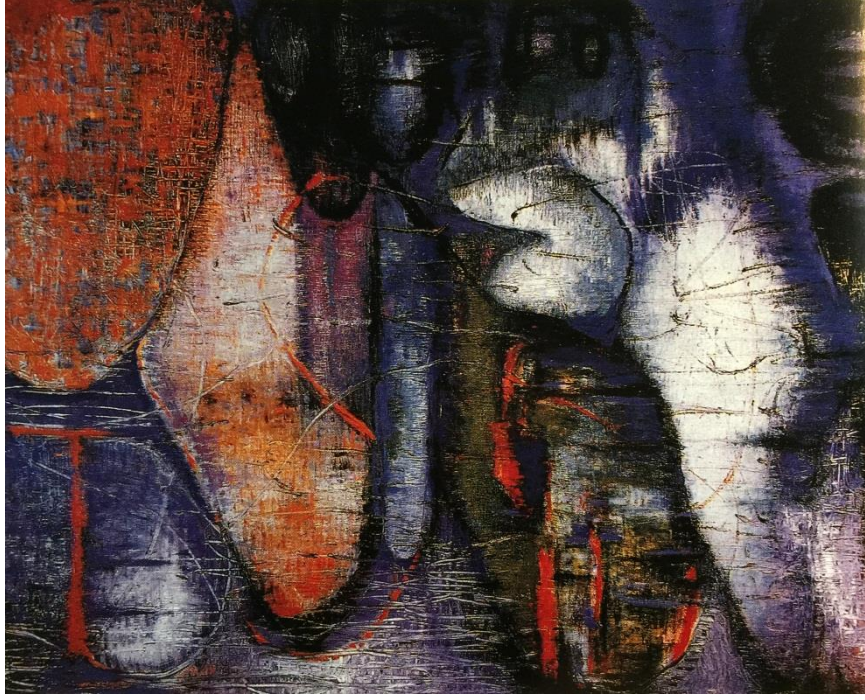
Resim 101: Fahrünisa Zeyd, Soyut Kompozisyon, 1955, 55x46, tüyb.

Resim 102: Fahrünisa Zeyd, Anıt, 1956, 130x162, tüyb.

Resim 103: Fahrünisa Zeyd, Denizaltı Dünyası, 1962, tüyb.

Resim 104: Fahrünisa Zeyd, Puncta Imperator, 1963, 162x210, tüyb.

Resim 105: Fahrünisa Zeyd, Öteler Yada Güneş Işını, 1968, 56x65, tüyb.

Resim 106: Fahrünisa Zeyd, Soyut kompozisyon, 1963, 145x89, tüyb.

6.1.6. Belkıs (Mustafa) Hanım (1896-1925)

Berlin’de Güzel Sanatlar Akademisi’nden diploma alan ilk Türk kızı ünvanına sahip olan ressamımızdır. ¹⁴⁴

İnas Sanayi-i Nefise Mektebi öğrencilerinde olan Belkıs Mustafa, 1898 yılında İstanbul’da doğmuştur. Devamlı desen çizen ve gittiği yerleri resmeden sanatçının ilk eğitmeni atölye öğretmeni Köse Sami (Sami Boyer) olmuştur. ¹⁴⁵

Resim 107: Berlin’de Güzel Sanatlar Akademisi’nden diploma alan ilk Türk kızı

¹⁴⁴ Toros, a.g.e., s.16.

¹⁴⁵ Cavidan Gürsoy (Özen), “İnas Sanayi-i Nefise Mektebinde Yetişen Kadın Ressamlarımız”, Mimar Sinan Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji ve Sanat Tarihi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Prof. Mustafa Cezar İstanbul, 1985-1986 Kış Yarıyılı, 16.

1914'te girdiği İnas Sanayi-i Nefise'den 1917'de mezun olan ilk Türk kızıdır. Başarılı ve yetenekli olduğu için devlet tarafından aynı yıl Almanya'ya eğitim için gönderilmiştir. Burada ünlü ressamlarla çalışarak resim sanatının her dalında ihtisas yaptı.¹⁴⁶

Almanya'da kaldığı sürede yaz tatillerinde Avrupa'nın Münih, Amsterdam, Roma, Floransa, Venedik gibi kültür kentlerini gezmiş, bu müzelerde var olan sanat yapıtlarını ve ressamları tanıma, inceleme fırsatı bulmuştur.

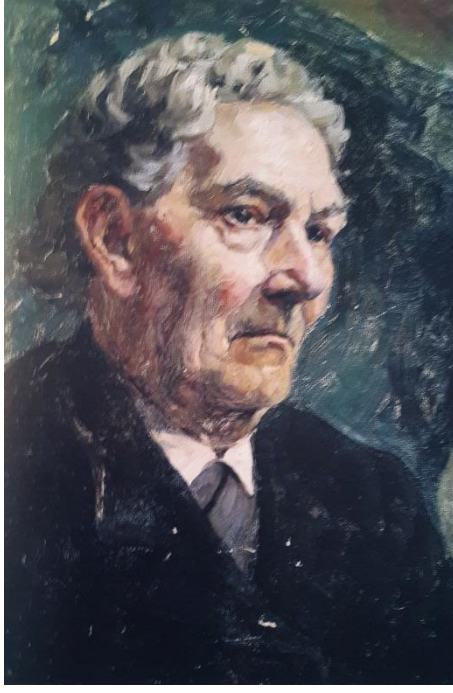
Sanatçının özellikle Rembrandt'ın eserlerine ilgi duyduğu belirtilir. Almanya'daki eğitimi Belkıs Mustafa'nın resminde önemli bir dönüm noktası olmuştur.¹⁴⁷

Berlin Güzel Sanatlar Akademisi'nden sonra Münih'e geçmiş, bir müddet Lovis Corth Atölyesi'nde çalışmıştır. Buradaki çalışmaları tahta ve çinko baskılar üzerinde yoğunlaşmıştır. 1921'de yurda döndü. Çıplaklar ve genellikle figüratif resimler üzerinde çalıştı.¹⁴⁸ Galatasaray Sergileri'ne katılarak, devrin kültür ortamındaki yerini almıştır. Sanatçı ilk kez 1922 yılında Dördüncü Galatasaray Resim Sergisi'ne katılmıştır. Bu sergide sanatçının Aynizade Tahsin Bey'in Portresi, Portre (Üç adet), Peyzaj, Güller, Etüd, Kadın Başı adlı resimleri yer almıştır.

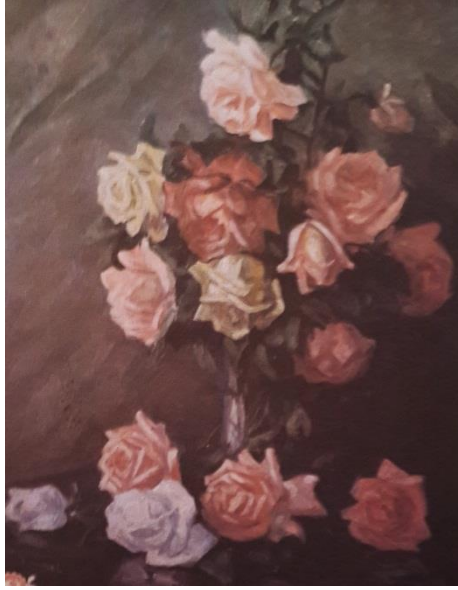
¹⁴⁶ Toros, a.g.e., s.16.

¹⁴⁷ <http://lebriz.com/pages/lstd.aspx?articleID=5§ionID=2&lang=TR&bhcp=1> Erişim 23.03.2014, saat 19.15

¹⁴⁸ Toros, a.g.e., s.16.

Resim 108: Belkıs Mustafa, portre, tüyb.

Resim 109: Belkıs Mustafa, Güller

Sanatçı, resme dair hemen her teknik ve malzeme ile çalışmıştır. Tekniği ile ilgili olarak vernik kullanmadığı bilinmektedir.

1987 yılında Destek Sanat Galerisi'ndeki sergisinde desen, suluboya ve yağlı boyalarından oluşan yüz otuz beş eseri sergilenmiştir. Bunlardan yetmiş kadarı yağlı boyadır. Kardeşi Asım Mutlu'nun ifadesiyle yağlı boya eserlerinin sayısı özel koleksiyonlarda yer alanlarla birlikte yüzü bulmaktadır.

Yağlıboyalari dışında sanatçının sulu boya, mürekkep, pastel ve guajla gerçekleştirilmiş resimleri ve bunlara ek olarak gravürleri (tahta üzerine oyma ve çinko üzerine çelik oyma tekniklerinde) ve cilbentler ve defterler dolusu olarak ifade ettiği kara kalem, fügen ve kömür kalemle yapılmış desenlerinin bulunduğu ve bunların aile tarafından korunduğu belirtilmektedir.¹⁴⁹

1924 yılında tekrar Almanya'ya gönderildi. Ne var ki, zayıf vücudu, erken ölümüne neden oldu. 1925 Ocak ayında, sanat yolculuğundan çok erken yaşta ayrıldı. Sanatçı 1925 yılında Berlin'de hayata veda etmiştir.

Kısa bir ömre sığdırdığı eserler, sanki uzun ömür süren bir sanatkârın yapabileceği kadar bol miktardadır.¹⁵⁰

Belkıs Mustafa'nın ölümünden sonra sanatçı için yapılan ilk kişisel sergi, sanatçının ailesinin katkılarıyla, Destek Sanat Galerisi'nde 3 Mart 1987'de gerçekleşmiştir. Kasım 2005'te Dem-Art Sanat Galerisi'nde çoğunluğu sanatçının desenlerinden oluşan bir diğer kişisel sergi düzenlenmiştir. Ayrıca Cumhuriyeti Karşılaman Kadın Ressamlar Sergisi'nde (14.İstanbul Antika ve Sanat Fuarı, 4-8 Kasım 1998) sanatçının resimlerine yer verilmiştir.¹⁵¹

Profesyonel sanatçı olarak sekiz yıl... Bu kısa zaman dilimi içinde çalışabilecektir Belkıs Hanım. Daha henüz atılımlara başlayacağı dönemde, yirmi dokuz yaşında yaşama veda eden genç bir sanatçıdır. 1914 yılında 18 yaşında İnas Sanayi-i Nefise Mektebi'ne girer.

¹⁴⁹ <http://lebriz.com/pages/lzd.aspx?articleID=5§ionID=2&lang=TR&bhcp=1> Erişim:23.03.2014 saat: 19.15

¹⁵⁰ Toros, a.g.e, s.16.

¹⁵¹ <http://lebriz.com/pages/lzd.aspx?articleID=5§ionID=2&lang=TR&bhcp=1> Erişim 23.03.2014 saat: 19.15

Müzdan Hanım ve Mahide Esad Hanım'ın ardından İnas Sanayi-i Nefise Mektebi'ne kayıt yaptıran üç öğrenci olacaktır.¹⁵²

Resim 110: Belkıs Mustafa, Sardunyalar, tüyb.

Belkıs Mustafa, yapıtlarında özellikle daha çok portre çalışmalarına önem verir ama nü çalışmalarını ayrıcalıklıdır.

Resim 111: Belkıs Mustafa, nü

¹⁵² Gören, a.g.e., 1996, s.124

Manzaraları arasında İstanbul görünümü dikkat çeker. En arkadan natürmortlar gelir.

Resim 112: Belkıs Mustafa, manzara

Resim 113: Belkıs Mustafa, Bursa'dan peyzaj, tüyb.

6.1.7. Sabiha Bozcalı (1903-1998)

Hatice Sabiha Bozcalı, 1903 yılında, İstanbul'da Kuruçeşme'de doğdu. Babası yakın tarihimizin ünlü kişilerinden Bozcaadalı Bahriye Nazırı Hasan Paşa'nın oğlu Rüştü Paşa'dır. Rüştü Paşa, babası gibi denizci bir amiraldi. Sabiha'nın annesi, ünlü bir kalem sahibi olan ve uzun yıllar Dâhiliye Nazırlığı (İçişleri Bakanlığı) yapan Memduh Paşa'nın kızı, Handan Hanım'dı. Memduh Paşa, edebiyat, tarih, hatırat türlerinde eser vermiş olan Abdülhamit döneminin tanınmış devlet adamlarındandır. Kızı Handan Hanım kültürlü, sanatkâr bir kadındı.¹⁵³

Resim 114: Sabiha Bozcalı, otoportre

Sabiha Rüştü (Bozcalı), özel mürebbiyelerden Almanca, Fransızca, İtalyanca dersleri aldı. Çok küçük yaşlarda resme başladı. Küçük yaşlarda başlayan ve fark edilen bu yeteneği ailesinden gelmekteydi. Annesi Handan Hanım, yabancı dil bilen, Türkiye'de ilk defa, posta pullarından tabloları ve hasırdan işlemeleriyle de tanınan biriydi.

Ailesi ona, Bahriyeli Ali Sami (Boyar)'den özel dersler aldırttı. Çocukken yaptığı resimlerin etkisi altında kalan babası, onu hem Almancasını ilerletmek hem resim alanındaki yeteneğini geliştirmek amacıyla Berlin'e gönderdi. 1918 yılında on beş

¹⁵³ Toros, a.g.e., s.72

yaşındayken Berlin'e giden Sabiha Rüştü, resim eğitimini Münih'te Prof. Karl Kaspar'ın yanında sürdürdü.

Almanya'da beş yıllık eğitim aldıktan sonra yurda dönen Sabiha'nın göz kamaştırıcı portrelerini görüp etkilenen, Mısır Hidivi'nin annesi Valide Paşa, onu Mısır'a davet etti. Konuk olduğu Mısır Hanedanı'na birçok portreler ve manzaralar yaptı. Yurda döndükten bir süre sonra İstanbul'dan ayrılarak resim çalışmaları için Paris'e gitti.

Paris'te, Modern Neo Empresyonist akımının ustalarından olan Paul Signac'ın Atölyesi'ne devam etti. Paul Signac ve ailesi, Sabiha Rüştü'ye büyük yakınlık gösterip onu kendi aile ferdiymiş gibi benimsemişlerdi.

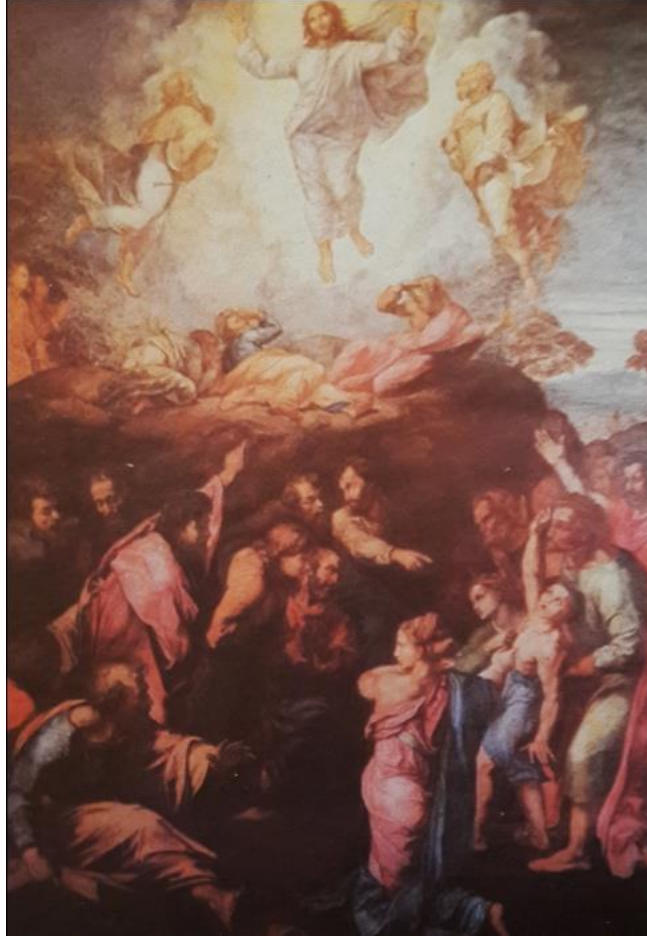
Önce Berlin'de sonra Münih'te ve İstanbul'da gördüğü resim eğitimi, Mısır'daki çalışmaları ressamımızın fırçasını güçlendirmişti. Paul Signac, onun sanatına bir başka maya kattı. Onu Paris'teki ressamlarla boy ölçüşebilecek düzeye çıkardı. Signac ailesinin portrelerini sergileyen Sabiha Rüştü büyük hayranlık topladı. Üç yıllık Paris eğitiminden sonra yurda dönen Sabiha Bozcalı ilk özel sergisini Filarmoni Derneği'nde açtı.

Sabiha Bozcalı'nın sanat tutkusu onu Roma'ya yöneltti. Roma'da da üç yıl kalarak, orada da modern İtalyan resminin kurucularından, metafizik ressamı Giorgio de Chirico'nun Atölyesi'nde çalıştı.¹⁵⁴

Mısır'da saray duvarlarını süsleyen tablolar yapan sanatçı bu defa Roma'da da aynı tarzda çalışmalar yaparak ününe ün kattı.¹⁵⁵

¹⁵⁴ Toros, a.g.e, s,76.

¹⁵⁵ <http://www.rumelihisaridernegi.com> Erişim, 23.03.2014 Saat: 17.00

Resim 115: Sabiha Bozcalı, Roma çalışmalarından Raffaello'dan bir kopya

Sabiha Bozcalı'nın karakalem, pastel, suluboya, yağlıboya olarak yaptığı eserler yanında ona ün kazandıran çalışmaları, ansiklopediler ve tarihi eserler için uyguladığı desenler ve taramalardır.¹⁵⁶

1949 yılında Milliyet gazetesinde çalışmaya başladığında, illüstrasyon eserleri, onu basında aranan bir illüstratör yaptı.¹⁵⁷ Reşat Ekrem Koçu'nun (İstanbul Ansiklopedisi) başta olmak üzere, halkın ilgi duyduğu eserleri, resimleriyle ustaca süsledi. Bunlar okuyucuları bambaşka bir hayal dünyasına götürüyordu. Bu anlamda Bozcalı'ya ilk kadın illüstratörümüz diyebiliriz.¹⁵⁸

¹⁵⁶ Toros, a.g.e, s.,77.

¹⁵⁷ <http://www.kuman-art.com> Erişim, 23.03.2014 Saat: 16.00

¹⁵⁸ Toros, a.g.e, s.,78

Resim 116: Sabiha Bozcalı, İncirler

Resim 117: Sabiha Bozcalı, bir eserin önünde

6.1.7.1. İllüstratör Sabiha Bozcalı

Sabiha Bozcalı, ansiklopediler ve dergiler için desenler ve taramalar uyarlamıştır. Milliyet, Hergün, Havadis ve Yeni Sabah gazetelerinde yayınlanan çeşitli tarihi romanları resimledi.¹⁵⁹

Orhan Veli (Türkçeye uyarlayan) La Fontaine Masalları, 2 Cilt, İstanbul, 1943

Reşat Ekrem Koçu, İstanbul Ansiklopedisi, İstanbul, 1945

Dorothy Blatter, The Turkish Twins, (çeviren: Cahit Uçuk), 1956

Nezihe Araz, Anadolu Evliyalari ve Yunus Emre, İstanbul, 1958

Reşat Ekrem Koçu, Osmanlı Padişahları, İstanbul, 1960

Reşat Ekrem Koçu, Forsa Halil, İstanbul, 1962

Reşat Ekrem Koçu, Patrona Halil, İstanbul, 1967

Reşat Ekrem Koçu, Kabakçı Mustafa, İstanbul, 1968¹⁶⁰

¹⁵⁹ <http://www.oguztopoglu.com> Erişim 23.03.2014, saat: 15.40

¹⁶⁰ <http://www.istanbulkadinmuzesi.com> Erişim 23.03.2014, saat: 15.40

Türk tarihçisi ve yazar Reşat Ekrem Koçu'nun "Dağ Padişahları" adlı kitabında yer alan Sabiha Bozcalı illüstrasyonları.¹⁶¹

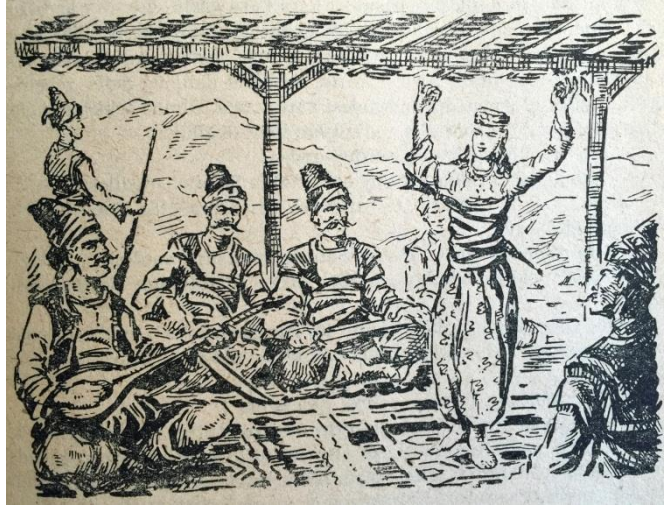

Resim 118: Sabiha Bozcalı, Davulcu Kızı Çengi Hüma, illüstrasyon

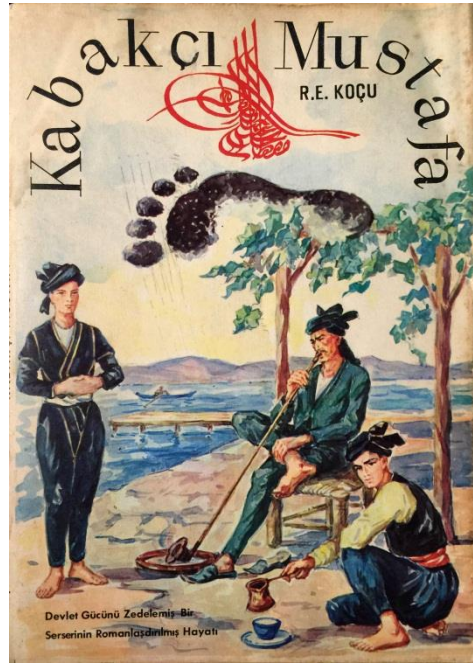
Resim 119: Sabiha Bozcalı, Kılıçlı Aşiretinden Halim Şah Bey, illüstrasyon

¹⁶¹ Reşat Ekrem Koçu, Dağ Padişahları, Mehmet Koçu Yayınları, İstanbul, 1962, s.6,7

Resim 120: Sabiha Bozcalı, İllüstrasyon

Reşat Ekrem Koçu'nun "Kabakçı Mustafa" adlı kitabında yer alan Sabiha Bozcalı illüstrasyonları.¹⁶²

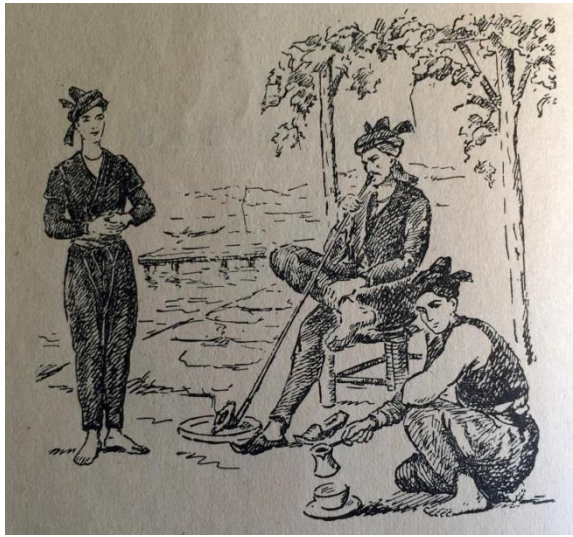

Resim 121: Sabiha Bozcalı, Kabakçı Mustafa, kapak illüstrasyonu

¹⁶² Reşat Ekrem Koçu, Kabakçı Mustafa, Mehmet Koçu Yayınları, İstanbul, 1968, s. , 18, 21, 24, 46, 58, 63, 67, 73,

Resim 122: Sabiha Bozcalı, İnkılab Şehidi Üçüncü Sultan Selim, illüstrasyon

Resim 123: Sabiha Bozcalı, Kabakçı Mustafa ve Uşakları, illüstrasyon

Resim 124: Sabiha Bozcalı, illüstrasyon

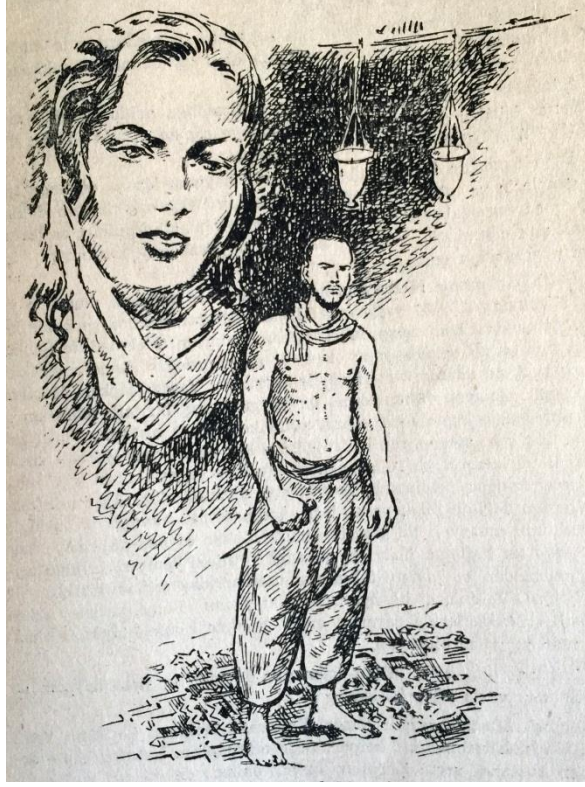
Resim 125: Sabiha Bozcalı, illüstrasyon

Resim 126: Sabiha Bozcalı, illüstrasyon

Resim 127: Sabiha Bozcalı, Harabat Mustafa, illüstrasyon

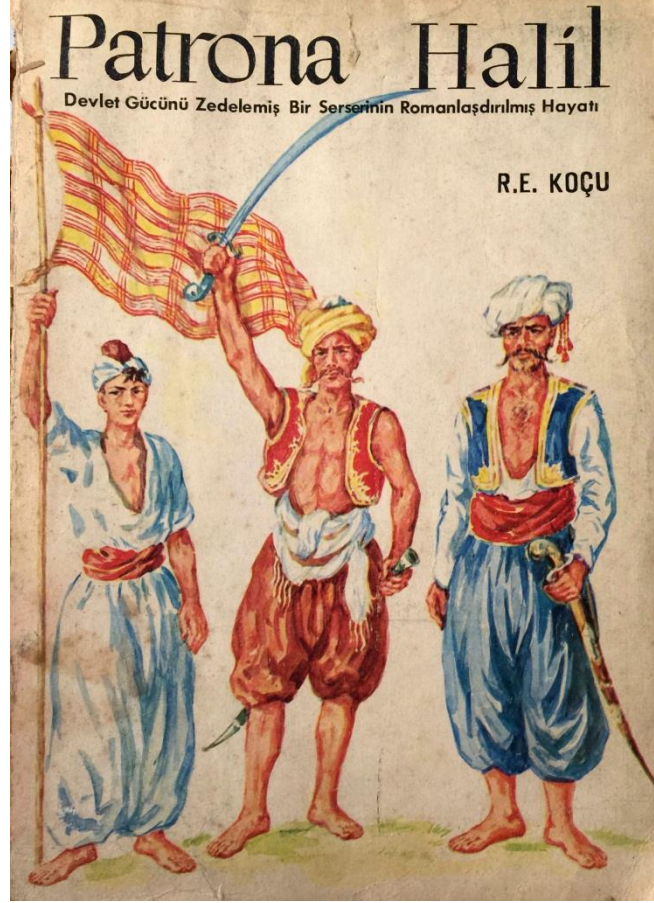

Resim 128: Sabiha Bozcalı, İllüstrasyon

Resim 129: Sabiha Bozcalı, illüstrasyon

Reşat Ekrem Koçu'nun "Patrona Halil" adlı kitabında yer alan Sabiha Bozcalı illüstrasyonları.¹⁶³

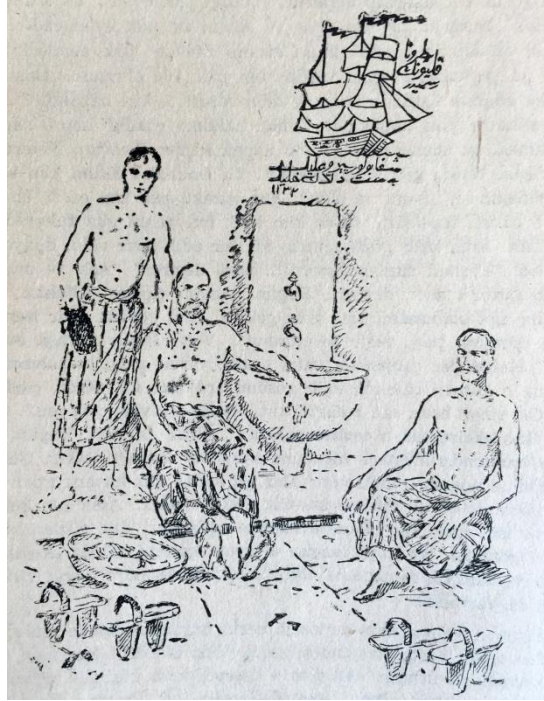

Resim 130: Sabiha Bozcalı, Patrona Halil, kapak illüstrasyonu

¹⁶³ Reşat Ekrem Koçu, Patrona Halil, Mehmet Koçu Yayınları, İstanbul, 1967, s. ,7,17, 20, 53, 58, 66, 76, 88, 93, 107, 115, 119, 131, 137, 149, 157, 163, 175

Resim 131: Sabiha Bozcalı, Damat İbrahim Paşa, illüstrasyon

Resim 132: Sabiha Bozcalı, Dellak Patrona Halil bin İskender, illüstrasyon

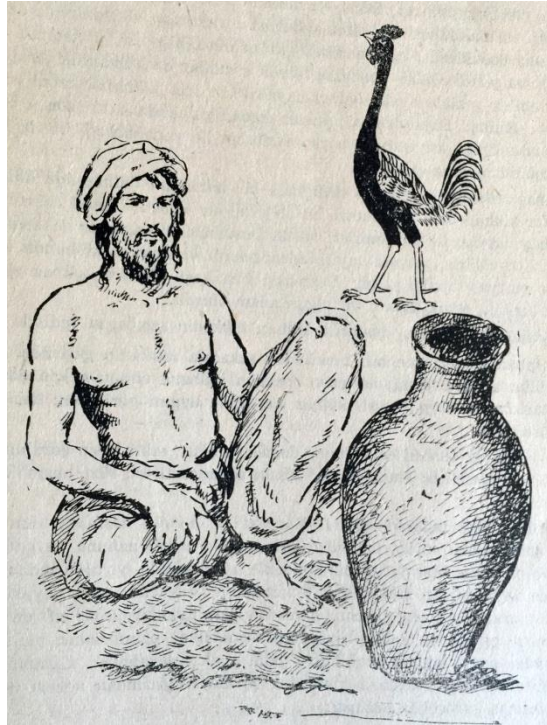
Resim 133: Sabiha Bozcalı, Fatma Hanım, illüstrasyon

Resim 134: Sabiha Bozcalı, illüstrasyon

Resim 135: Sabiha Bozcalı, Helvacı Tezgahtarı Muşkaralı İbrahim, illüstrasyon

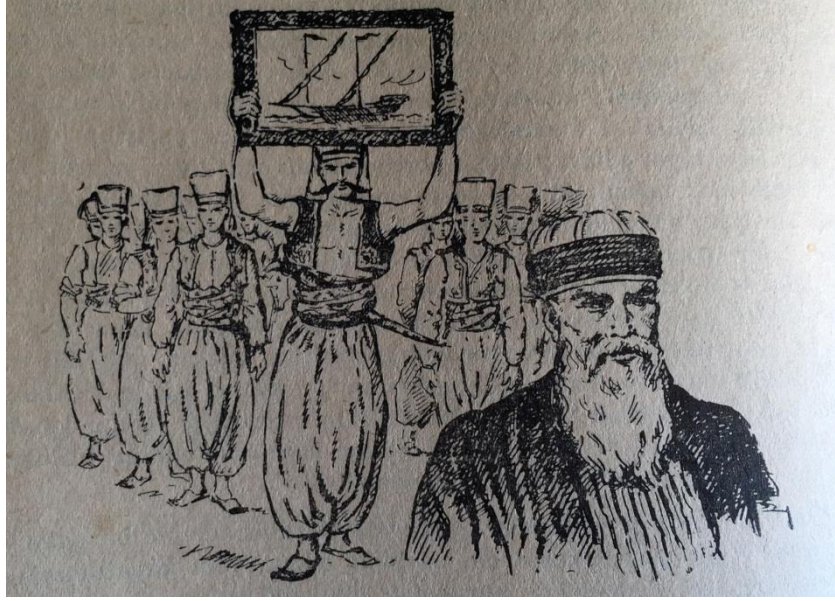
Resim 136: Sabiha Bozcalı, Külhanbeylerinin Piri Kalender Layhar, illüstrasyon

Resim 137: Sabiha Bozcalı, illüstrasyon

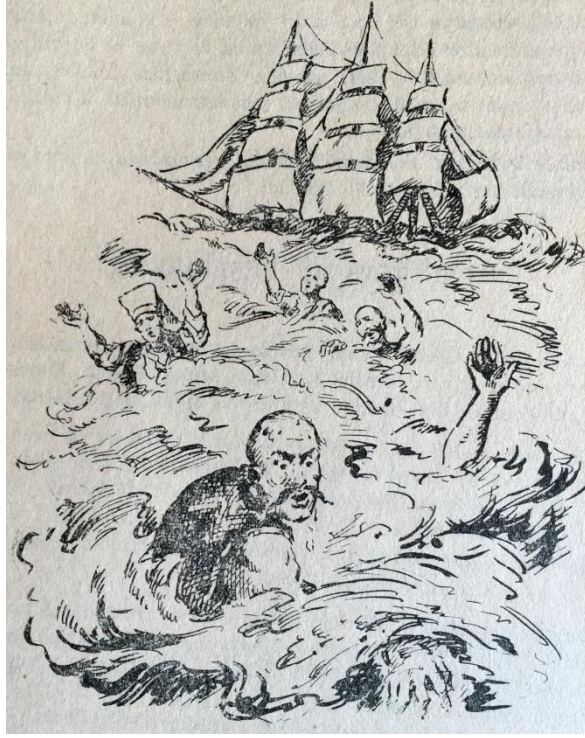
Resim 138: Sabiha Bozcalı, Gümüşendaze, illüstrasyon

Resim 139: Sabiha Bozcalı, Damat İbrahim Paşa, illüstrasyon

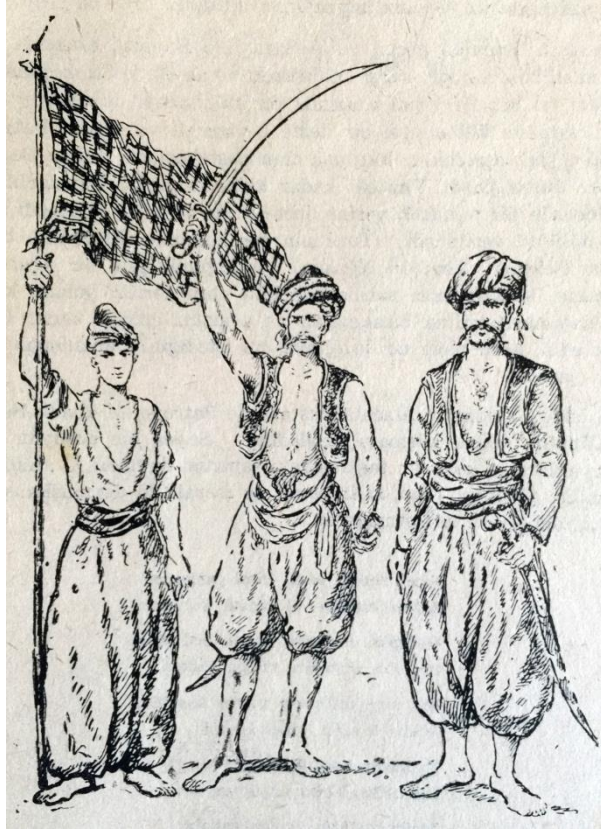
Resim 140: Sabiha Bozcalı, illüstrasyon

Resim 141: Sabiha Bozcalı, Hayal Gemi, illüstrasyon

Resim 142: Sabiha Bozcalı, Patrona Halil ve Korsan Zenane Yusuf, illüstrasyon

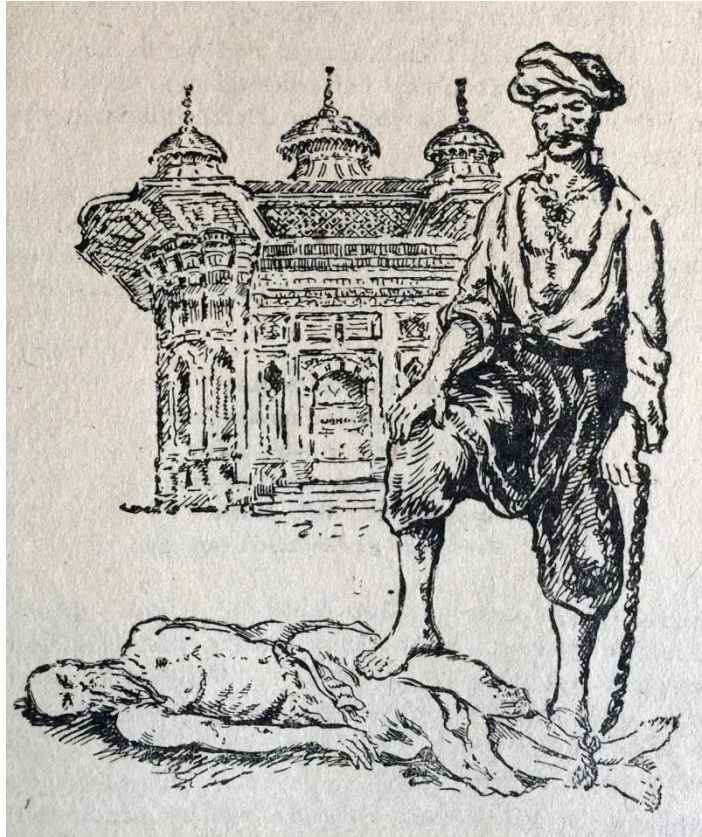
Resim 143: Sabiha Bozcalı, illüstrasyon

Resim 144: Sabiha Bozcalı, illüstrasyon

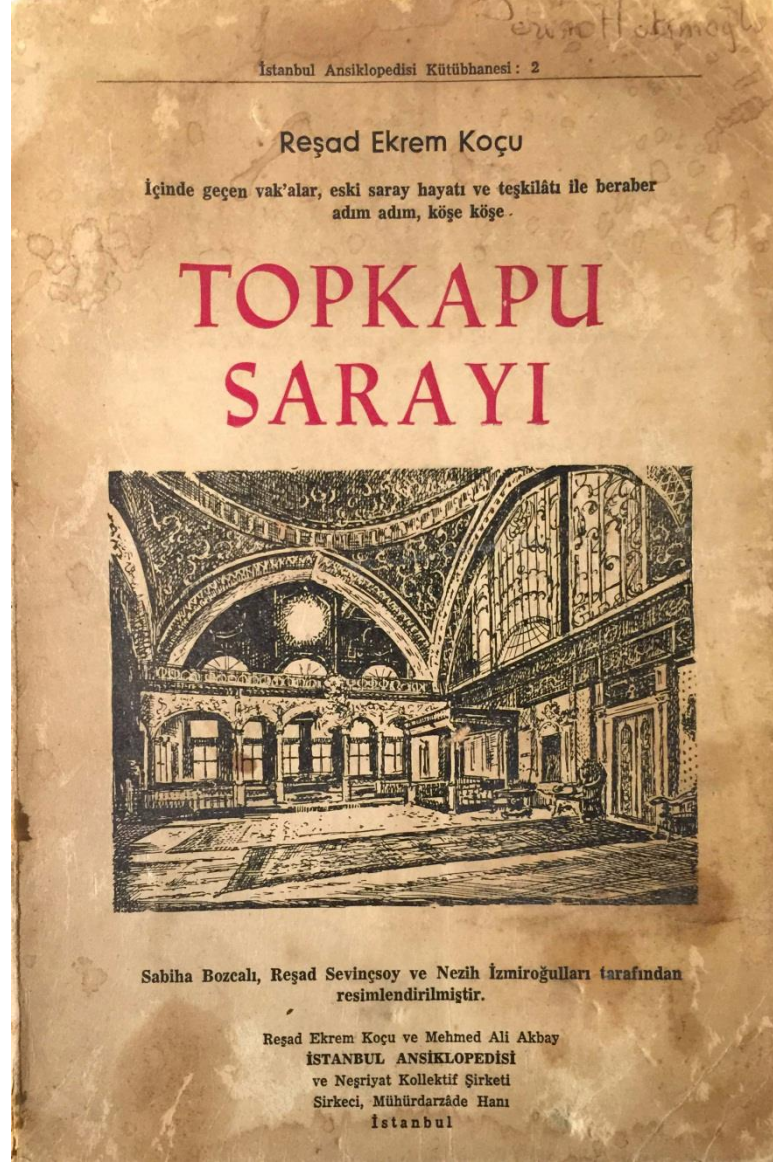

Resim 145: Sabiha Bozcalı, illüstrasyon

Resim 146: Sabiha Bozcalı, illüstrasyon

Reşat Ekrem Koçu'nun "Topkapı Sarayı" adlı kitabında yer alan Sabiha Bozcalı illüstrasyonları.¹⁶⁴

Resim 147: Sabiha Bozcalı, kapak illüstrasyonu

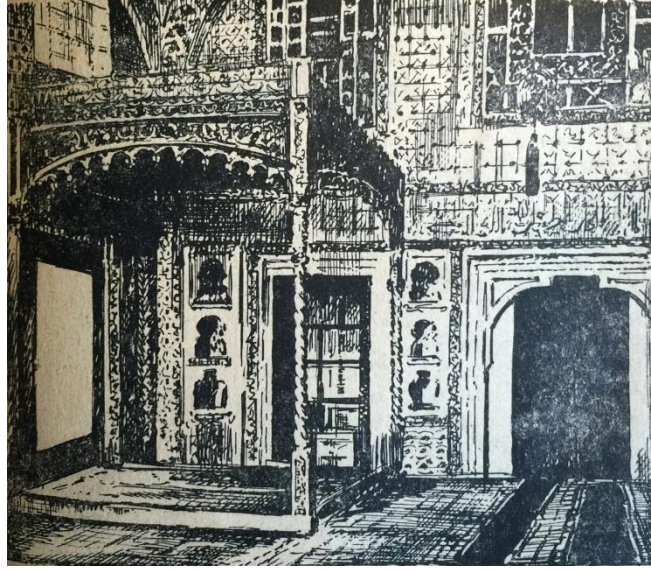
¹⁶⁴ Reşat Ekrem Koçu, Topkapı Sarayı, Mehmet Koçu Yayınları, İstanbul, 1960, s. ,12, 119, 193, 194, 195, 198, 202, 205, 206

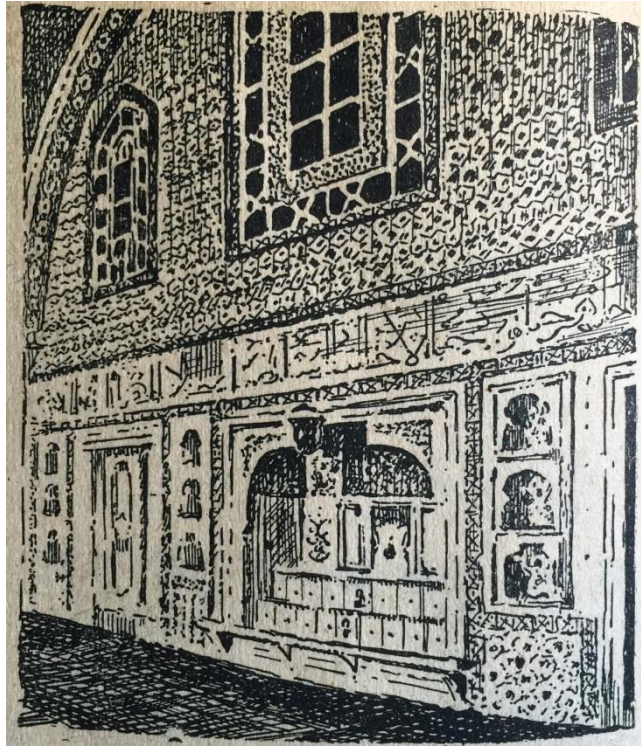
Resim 148: Sabiha Bozcalı, Sultan İbrahim'in iftariye kameriyesi, illüstrasyon

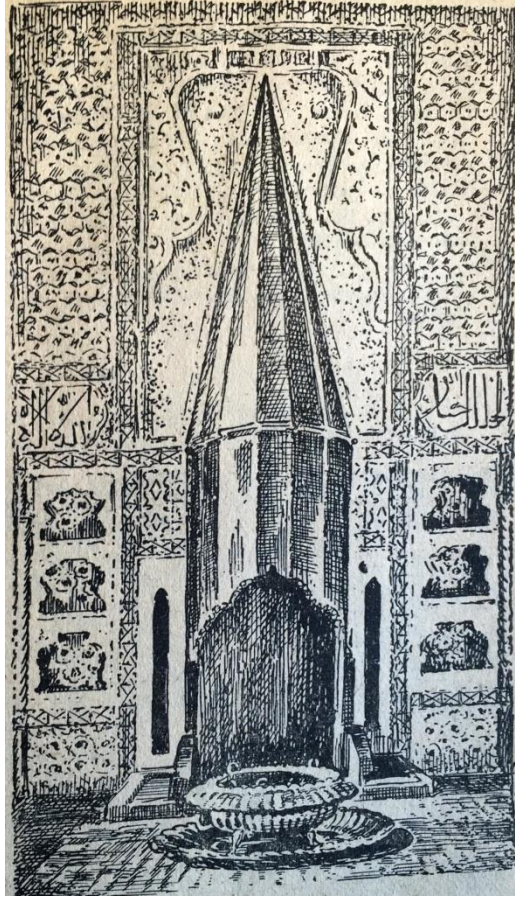
Resim 149: Sabiha Bozcalı, Babı Hümayun, illüstrasyon

Resim 150: Sabiha Bozcalı, Üçüncü Muradın yatak odasında yatak yeri, illüstrasyon

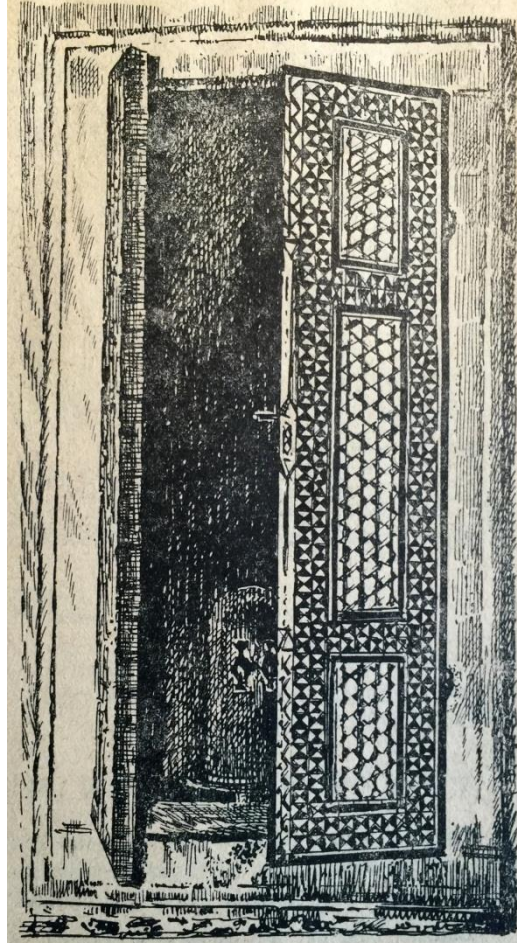
Resim 151: Sabiha Bozcalı, Üçüncü Muradın odasında çeşme, illüstrasyon

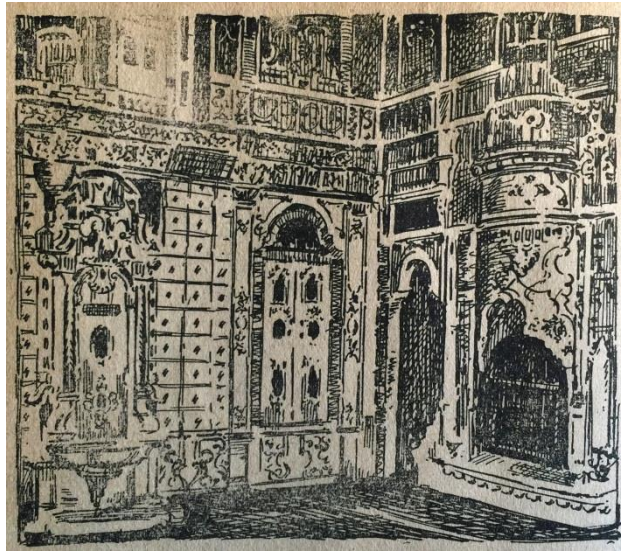
Resim 152: Sabiha Bozcalı, Üçüncü Muradın odasında ocak, illüstrasyon

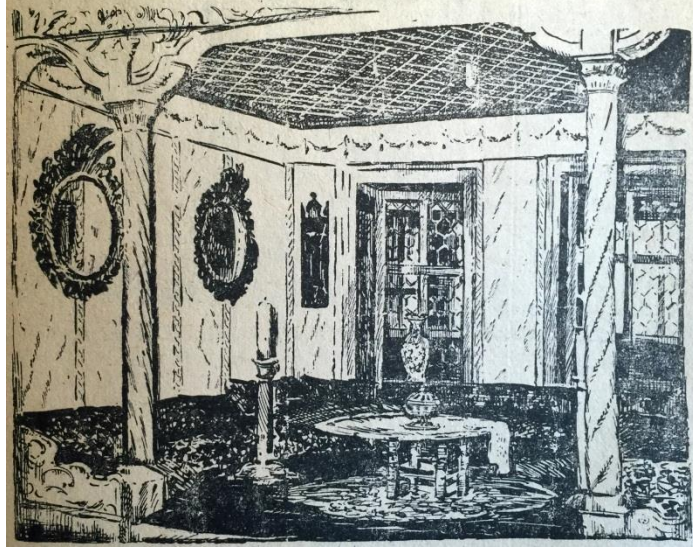
Resim 153: Sabiha Bozcalı, Birinci Ahmedin kütüphanesi, illüstrasyon

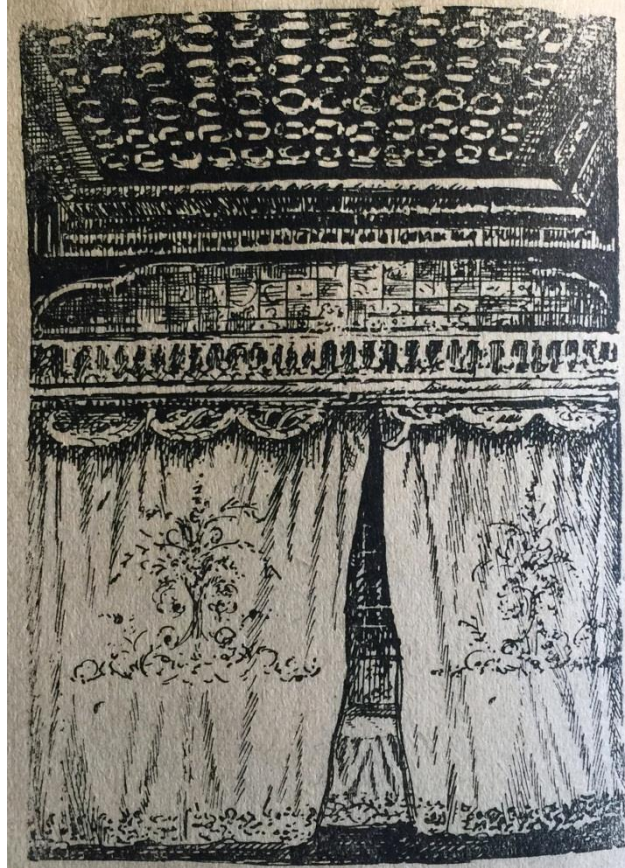
Resim 154: Sabiha Bozcalı, Dolap içinde çeşme, illüstrasyon

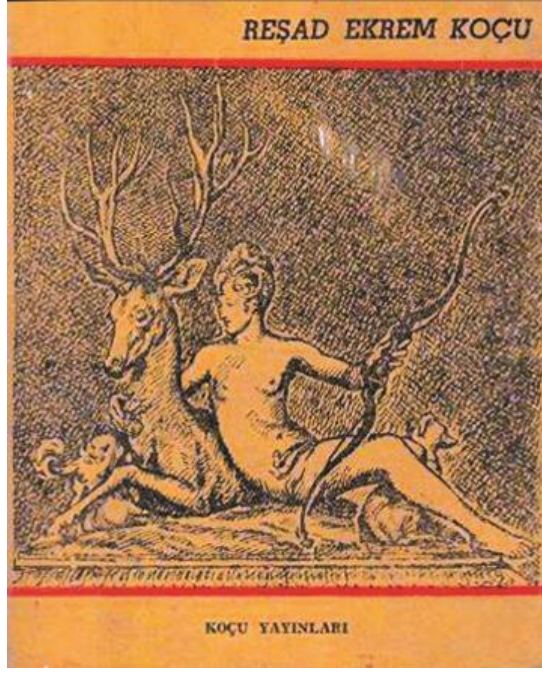
Resim 155: Sabiha Bozcalı, Birinci Abdülhamidin yatak odası, illüstrasyon

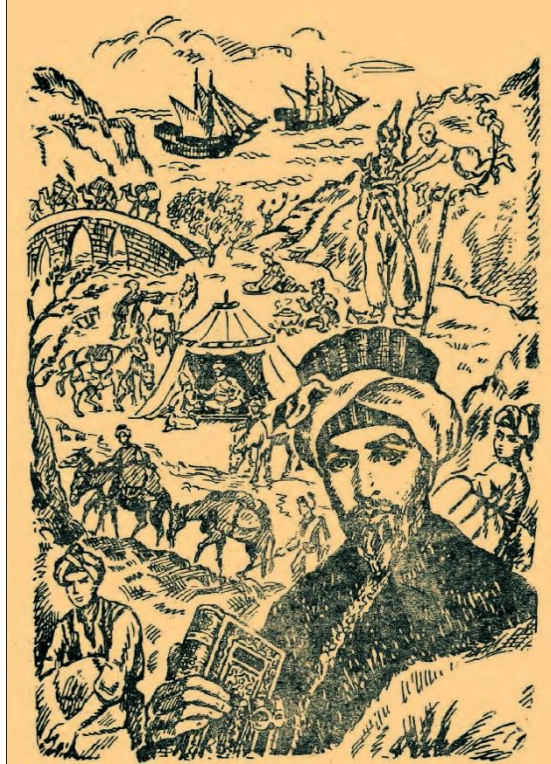
Resim 156: Sabiha Bozcalı, Mihrişah Sultan Odası, illüstrasyon

Resim 157: Sabiha Bozcalı, Valide Sultan Yatak Odasında yatak ve şirvan, illüstrasyon

Resim 158: Sabiha Bozcalı, Kitap kapağı illüstrasyonu

Resim 159: Sabiha Bozcalı'nın Çizimleriyle Evliya Çelebi ve Seyahatleri

Sanatçının Reşad Ekrem Koçu'nun İstanbul Ansiklopedisi "Evliya Çelebi" maddesinde yayımlanmış kompozisyonu.(Cilt 10, s.5420,İstanbul 1971)¹⁶⁵

Bozcalı'nın suluboya, yağlıboya çalışmaları hele portrelerdeki yeteneği ve tekniği, ayrı bir özellik taşımaktadır. Fırçasını atmış beş yıldan fazla kullanabilen nadir sanatkârlardandır. Portreleri, çiçekleri ve tarihi köşeleri yansıtan tabloları bulunmaktadır. Bugüne kadar yaptığı eserlerin, kesin olarak sayısı bilinmemektedir. Mihri Müşfik Hanım gibi Avrupa'nın değişik ülkelerinde eğitim gören, iki ünlü ressamımız vardır: Sabiha Bozcalı ve Hale Asaf. Bunlar Türkiye'den başka Almanya, Fransa, İtalya gibi büyük sanat ülkelerinde öğrenim ve eğitim gördüler. Değişik sanat çevrelerinin atmosferleri içerisinde yaşadılar.¹⁶⁶

Sabiha Bozcalı "Yurt Gezileri" kapsamında Zonguldak'a gitmiş "Kozlu Elektrik Santrali, Skip Tesisatı, Karabük Demir Çelik Fabrikası, Asansör (İncir Harmanı), Asansör Makinası, Sömikok Makinası, Varagel, Sömikök Fabrikası, Demir Çelik Fabrikası'nı çalışmıştır.¹⁶⁷

Sabiha Bozcalı, eserlerinde endüstri üretimini konu yapan ilk kadın ressamdır. Ancak Sabiha Bozcalı'nın endüstri konulu birçok resmi, sergi listelerinde olmasına rağmen, bu eserlerin şu anda nerede olduğu bilinmemektedir. Ressamın müzelerde ve özel koleksiyonlarda sadece manzara ve natüremortları bulunmaktadır.¹⁶⁸

¹⁶⁵ Editörler, Nuran Tezcan, Semih Tezcan, Doğumunun 400. Yılında Evliya Çelebi, T:C Kültür ve turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, Anma ve Armağanlar Dizisi, 1. Baskı, Ankara, 2011

¹⁶⁶ Toros, a.g.e, s.,71

¹⁶⁷ Deniz Bayav ,19.Yy. Sonu Ve 20.Yy Başında Kadın Ressamlarımız, Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı 29, Nisan 2011, Sayfa:23-24

¹⁶⁸ <http://www.istanbulkadinmuzesi.com> Erişim 23.03.2014, saat: 15.40

7. CUMHURİYETİN İLK SANATÇI GRUBU: MÜSTAKİL RESSAMLAR VE HEYKELTRAŞLAR BİRLİĞİ

Sanayi-i Nefise Mektebi'nde yabancı eğitimcilerin yerine atanan İbrahim Çallı, Feyhaman Duran, Hikmet Onat gibi ilk Türk eğitimcilerinin yanında yetişen kuşaktır. 1924'te Avrupa sınavını kazanarak ya da kendi olanaklarıyla sanat eğitimlerini yurt dışında sürdüren bu sanatçılar 1929'da ülkeye döndüklerinde Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği'ni kurmuşlardır.

Birlik, ilk sergisini Ankara'da Etnografya Müzesi'nde, ikinci sergisini birliğin resmen kurulduğu 1929'da İstanbul'da Türk Ocağı'nda açmışlardır. Özellikle yurt içinde ve dışında düzenledikleri sergilerle Türk resminin tanıtılması ve yaygınlaştırılmasında son derece etkili olmuşlardır. Refik Fazıl Epikman, Cevat Dereli, Şeref Akdik, Mahmut Cûda, Nurullah Berk, Ali Avni Çelebi, Zeki Kocamemi, Muhittin Sebati ve Hale Asaf birliğin üyelerindendir.¹⁶⁹

Cumhuriyetin ilk sanatçı grubu, Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği Kurucu üyeleri arasındaki tek kadın ressam ise Hale Asaf idi.

¹⁶⁹ Tanzimattan Cumhuriyete Türk Resmi, Sakıp Sabancı Müzesi Resim Koleksiyonu, İstanbul, 2012, s.115

7.1. Hale (Salih) Asaf (1905 - 1938)

1905 yılının mayıs ayında İstanbul'da doğdu.

Resim 160: Hale Asaf,1928 (MSGSÜ Atölyesi Arşivi.)

Babası, Abdülhamit devri temyiz reislerinden Salih Bey'dir. Salih Bey üç kez evlenmiş ve Hale Asaf'ın annesi ise ilk eşi olan Enise Hanım'dır. Dedesi Asaf Paşa, Sultan Abdülhamit'in yaveri; annesinin babası Çerkez Ahmet Rasim Paşa ise Askeri Tıbbiye Okulu'nun hocalarından bir anatomi uzmanıdır. Türkiye'nin ilk kadın ressamı ve Güzel Sanatlar Akademisi'nin ilk Profesörü Mihri Müşfik Hanım'da Hale Asaf'ın teyzesidir.¹⁷⁰

Küçük yaşta resme başlayan sanatçının ilk öğretmeni bir Fransız matmazeldi. İlköğrenimini evde özel olarak gördü. Daha sonra eğitimini Notre Dame de Sion'da tamamladı. Dil öğrenme yeteneği güçlü olan sanatçı İngilizce, Fransızca ve Rumca öğrendi.

¹⁷⁰ Toros, a.g.e., s.83

İstanbul, Münih, Berlin, Roma ve Paris’de resim eğitimi gören iki ünlü ressamımız vardır. Sabiha Rüştü (1903) ile Hale Asaf (1905), çok küçük yaşlarda Almanya’da okudular. İlk şöhretlerini orada yaptılar. Daha sonra Roma ve Fransa da eğitimlerini sürdürdüler.¹⁷¹

Hale Asaf ailesi tarafından on altı yaşında güzel sanatlar eğitimi alması için Berlin’e gönderildi. Sınavını kazandığı Berlin Güzel Sanatlar Akademisi’ne girdi ve burada Prof. Arthur Kampf’un öğrencisi oldu.¹⁷²

Resim 161: Hale Asaf’ın Berlin Güzel Sanatlar Akademisi’ndeki yılları, 1921

Berlin’de önce desen sonra yağlı boya eğitimi gören sanatçının yeteneği öğretmeni tarafından da fark edilmiş ve öğretmenin girişimleri ile 1924 yılında, daha on dokuz yaşındayken Berlin’de yayınlanan meşhur sanat dergilerinde portrelerine yer verilmiştir. Sanatçı Berlin de bulunduğu dönemde sağlık problemleriyle de uğraşmıştır. Henüz beş yaşındayken geçirdiği bir ameliyatla ciğerlerinden on kist alınan Hale Asaf, Berlin’de bulunduğu süre içerisinde de bir ameliyat geçirmiş ve bu ameliyatın sonucunda bir göğsü alınmıştır.¹⁷³

¹⁷¹ Toros, a.g.e, s.71.

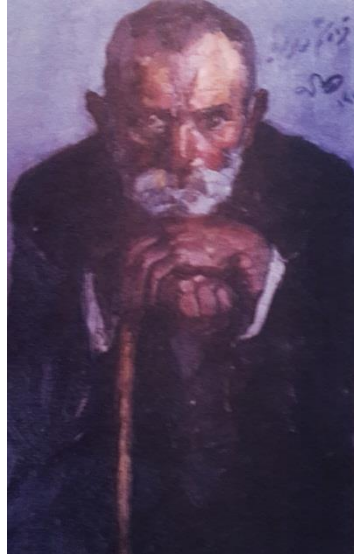
¹⁷² Toros a.g.e, s.83

¹⁷³ Burcu Pelvanoğlu, Türk Resim sanatında Bir Dönüm Noktası, (Abidin Dino, sanat fedaisi bir büyük ressam: Varla yok arasında Hale Asaf, s.28) Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2007, s.75

Almanya'dan 1924 yılının nisan ayında yurda dönen Hale Asaf, İstanbul'da bulunduğu bu süre içerisinde bir süre Feyhaman Duran ve Çallı Atölyesi'nde devam ederek "öğrenci-ressam" durumunu sürdürmüştü.

Resim 162: Hale Asaf, Paletli otoportre, 1925, tüyb, 50x60cm.

Resim 163: Hale Asaf, Bastonlu İhtiyar, 1925, tüyb., 90x60cm

Asaf, 1925 yılında Avrupa Bursu'nu kazanması üzerine, 1926 yılında tekrar Almanya'ya eğitime gönderilmiştir. Almanya'da Lovis Corinth Atölyesi'ne giden Hale Asaf'ın hastalığı onun Almanya eğitimini kesintiye uğratar. Yeniden Almanya'ya gitmiş midir bilinmez; ancak 1927 yılında Paris'e, orada bulunan arkadaşlarının yanına gittiği bilinmektedir. Nurullah Berk onun Paris'e gelişini şöyle anlatmaktadır:

“Bir gün sanırım 1928 senesine doğru, Paris'te sanatkârlar mahallesi olan Montparnasse-s'ta beni kahvelerden birinde bekleyen bir arkadaş grubuna iltihak ettiğim zaman, ressamların arasında bir genç kadının da bulunduğunu gördüm. Bu Hale Asaf idi. Gerçi ondan evvel ismini işitmiş, kendisini de sergilerde görmüştüm. Fakat görüşmek fırsatını ilk defa elde etmiş bulunuyordum. O tarihte Hale, Berlin'den geliyordu. Paris'in canlı havasını teneffüse koşmuştu.”¹⁷⁴

Bu sırada; Refik Epikman, Cevat Dereli, Mahmut Cüda, Nurullah Berk, Ratip Acıdoğu, Muhittin Sebati, Ali Karsan, İsmail Hakkı Oygur, Ali Hadi Bara, Fahreddin Arkunlar, Şeref Akdik de Paris'te bulunmaktadır. Hale Asaf'ın geleceğini duyan grup sabırsızlıkla onu beklemeye başlar ve bir akşam yemeğe geç kalmış olan Mahmut Cüda, pansiyonun kapısını açtığı anda karşısında Hale Asaf'ı görür ve Hale Asaf'la birlikte yemekhaneye gider. Bu durum günlerdir Hale Asaf'la ilk karşılaşan olmayı bekleyen arkadaşları arasında ufak bir kıskançlığa yol açmıştır.¹⁷⁵

Resim 164: Hale Asaf, İsmail Hakkı Oygur portresi, 1928, tüyb., 91x72

¹⁷⁴ Pelvanoğlu, a.g.e, Nurullah Berk, (Hale Asafs.96), s.75

¹⁷⁵ Pelvanoğlu, a.g.e, (Giray, Mahmut Cüda, s.20), s.80

Bu gruptaki arkadaşlarından biriysen İsmail Hakkı Oygur'dur. İlerleyen günlerde, İsmail Hakkı Oygur ve Hale Asaf nişanlanıp evlenirler. Ancak bu evlilik çok uzun sürmeyecektir. Sanatçının ilk Paris döneminde, Henry Matisse ve Raoul Dufy'den dersler aldığı söylenmiş fakat Matisse bu dönemde Paris'te değil Nice'dedir. Bu Matisse'in sanatçının en sevdiği ressam olmasıyla ilişkilidir. Matiss ve Dufy etkili denemelerin sadece Hale Asaf'ta değil Paris'e giden diğer genç kuşak sanatçıların çoğunda görülmektedir.

Hale Asaf'ın Paris'teki öğretmeni Andre Lhote'dur. Bu bilgiyi 15 Nisan 1929 tarihli I.Genç Ressamlar Sergisi'nin kataloğu ile Müstakil Ressamlar ve Heykeltraşlar Birliği'nin 15 Eylül 1929 tarihli sergisini değerlendiren Nurullah Berk'in sanatçının öğretmenin Lhote'un etkisinden kurtulabilmiş olduğunu belirten ifadesi doğrulamaktadır.¹⁷⁶

Sanatçının, Lhote'den aldığı eğitim sanatının şekillenmesinde önemli bir rol oynamıştır. Hale Asaf hocasının öğütlerine sadık kalmış ve başlangıçta onun etkileri sanatına da yansımıştır ve ikinci kez Paris'e gittiğinde de sanatçı yine Lhote'u tercih etmiştir. Hocası da onu takdir ediyor olmalı ki bu kez bir süreliğine atölyesini ona bırakacaktır.

Hale Asaf, 13 Ağustos 1928'de İstanbul'a döndükten sonra arkadaşlarıyla Müstakil Ressamlar ve Heykeltraşlar Birliği'nin kuruluşunda görev almıştır. Sanatçı, Müstakil Ressamlar ve Heykeltraşlar Birliği'nin tek "kadın kurucu" sudur. Müstakil Ressamlar ve Heykeltraşlar Birliği'ni oluşturan sanatçılar, yurtdışında burslu olarak eğitim görmüşler ve yurda döndüklerinde bunun karşılığında burslarını öğretmenlik yaparak ödemekle yükümlü olmuşlardır.¹⁷⁷ Bursa Kız Öğretmen Okulu'nda resim öğretmenliği yaptı. Burada Bursa'yla ilgili yeşil türbe, Bursa evleri ve onun en çok etkileyen çorapçılar çarşısıyla ilgili desenler yaptı.¹⁷⁸ Ancak sanatçı burada çeşitli sıkıntılar yaşamıştır.¹⁷⁹

¹⁷⁶Pelvanoğlu, a.g.e, (Anonim I. Genç Ressamlar Sergisi ve Katalogu ve Nurullah Cemal (Berk), Genç Ressamlar Sergisi, s.688), s. 82

¹⁷⁷ Pelvanoğlu, a.g.e., (Kıymet Giray, Müstakil Ressamlar ve Heykeltraşlar Birliği, s. 176), s.83

¹⁷⁸ Toros, a.g.e, s.84.

¹⁷⁹ Pelvanoğlu a.g.e. (Kıymet Giray, Müstakil Ressamlar ve Heykeltraşlar Birliği, s. 176), s. 83

Nurullah Berk, sanatçının içinde bulunduğu durumu şöyle yansıtmaktadır:

“ Türkiye'nin o sıralarda Hale'ye temin edebileceği en parlak mevki, Bursa'nın bir orta mektebinde resim öğretmenliği idi. Hâlbuki Hale çalışmak, feyz almak ve her sanatkârın muhayyilesinde tüten büyük maceraya, şöhret macerasına atılmak istiyordu. Bu ideal ile on iki yaşındaki çocuklara testi çizdirmek arasındaki farkı kayda bile lüzum yok...”¹⁸⁰

Bu arada Mahmut Cûda Güzel Sanatlar Akademisi'ndeki görevini sürdürmekteydi. Aynı sürede Bursa Kız Öğretmen Okulu resim öğretmenliğini, “Müstakil Ressamlar ve Heykeltraşlar Birliği”nin tek bayan sanatçısı Hale Asaf yürütmekteydi. Bayan sanatçı olarak, Bursa'da çok sıkıntı çekiyor ve kapalı çevrede yadırganıyordu. Burada yalnız kalan Hale Asaf tatillerde İstanbul'a gelerek yaşadığı zor koşulları anlatıyordu. Sanatçının bu sıkıntılarını bilen, Mahmut Cûda Hale Asaf 'becayış' usulüyle yer değiştirmiştir.¹⁸¹

Hale Asaf, 1 Aralık 1929'da İstanbul'a gelir. Akademideki görevine başlar. 15 Temmuz 1929 tarihinde Müstakil Ressamlar ve Heykeltraş Birliği kurulmuş; resmi kuruluş öncesinde 15 Nisan 1929 da Ankara Etnografya Müzesin de ve resmi kuruluş sonrasında 15 Eylül 1929'da İstanbul Türk Ocağın'da sergi açmışlardır. Müstakil Ressamlar ve Heykeltraş Birliği bu sergilerde ve müstakillerin bundan sonraki açacağı sergilerde sanatçının da yapıtları yer almış ve en çok dikkat çeken eserler onunkiler olmuştur.

Genç ressam sergisini değerlendiren Gabriel, Hale Asaf ile ilgili olarak şöyle yazmıştır:

“...Hale Asaf Hanım bende çok hassas ve zeki biri olduğu tesirini bıraktı. Genç adam portresi çok serbest ve yorulmadan çalışılmıştır. Renk ve hatları göze hoş görünmediği için genç kız portresini daha az beğendim. Çok cazip ve samimi birer taslak halinde olan Bursa peyzajları güzel bir tazelik ve renk tesiri bırakıyor. Hale Hanım'ın çok güzel ve nadir bir istidadı vardır. Bu kabiliyetten cesaret alarak taslaklarla iktifa etmemelidir. Gelecek salon için kendisinin bütün fikrini ve

¹⁸⁰ Pelvanoğlu a.g.e. (Nurullah Berk, Sanat konuşmaları, s. 114,115), s.84

¹⁸¹ Türk Ressamlar Dizisi: 3, Mahmut Cûda, Kıymet Giray, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1982, s.10

kuvvetini gösterecek bir eser yapmalıdır. Çok şeyler bekleyebiliriz.”¹⁸² Hale Asaf, 1930 yılının yaz aylarında Paris’e gitmiş ve Montparnasse-s’ta yaz sergisine katılmıştır.¹⁸³ Paris’e yerleştiği ya da yerleşmek amacıyla gittiği dönemde katıldığı tespit edilen ilk sergi 1932 yılında “Genç Avrupa” adıyla açılmış olan resim sergisidir. Bu sergi o dönemlerde Vakit gazetesinin güzel sanatlar sayfasında duyurulan haberle birlikte sanatçıya ait bir tablo yayınlanmıştır.

Hale Asaf Hanım’ın eserleri Paris’te çok beğenildi. ‘Genç Avrupa’ sergisindeki resimler arasında en çok bu genç ve kıymetli ressamın eserlerinden bahsediliyor.

Bundan bir müddet evvel rahatsızlığımı tedavi ettirmek üzere Paris’e gitmiş olan güzel sanatlar akademisi muallimlerinden ressam Hale Asaf Hanım, Paris’te ‘Genç Avrupa’ ismi altında açılan bir resim sergisine eserlerinden birkaç tanesini göndermiş, teşhir ettirmiş ve çok yüksek bir muvaffakiyet kazanmıştır.

Bu haberi muhtelif Avrupa gazetelerinden okurken göğsümüz iftiharla kabardı. Zira bu sergiye tahsis edilmiş olan tenkit makalelerinde kendisinden en çok bahsedilen ressam Hale Asaf Hanım’dı.

Hale Asaf Hanım, henüz nekahat devresini geçirmek üzere Avrupa’da olduğu için kendisiyle görüşmek tabii-i mümkün olmadı. Fransız matbuatında Hale Asaf Hanım hakkında rast geldiğimiz şu satırları naklediyoruz:

Liberte gazetesinden:

“Hale Asaf Hanım isminde genç bir Türk ressamının tamamen şahsi, fevkalade latif, gayet sade natürmortları sergide en çok nazarı dikkate çarpan eserlerdendir.”

¹⁸² Pelvanoğlu, a.g.e. (Gabriel, “Ankara da Resim ve Heykel Sergisi”, s.487), s.86

¹⁸³ Pelvanoğlu, a.g.e. (Elif Naci, “Müstakillerin Sergisi”, s.4), s. 90

Paris-Midi gazetesinden:

“Genç Avrupa resim sergisi, hepsi tabii-i, fakat hiçbirisi ihmal edilmez birkaç çiçek demeti arz ediyor. Bu meyanda Hale Asaf Hanım’ın eserlerini de görüyoruz. ‘Matisse’in en şiddetli renk ‘Contrastre’larının tesairinde olmakla beraber kendi şahsiyetini tamamen tebarüz ettiren bir artist... ilah ... ilah...”

Tablettes de la Quinzaine mecmuasından:

“Sergide teşhis edenlerden birisi de Hale Asaf Hanım’dır. Bu artist, teşhir ettiği manidar, iyi boyanmış, muvaffak bir surette yerleştirilmiş, telakki ve icrası tamamen orijinal bir kadın portresiyle istikbal için çok büyük şeyler vadetmektedir. Aynı zamanda, bugünün ileri gençleri, yarının da istidatlarını bulup meydana çıkardığından dolayı tebrike layıktır.”

Avrupa gazetelerinden aldığımız bu tenkit parçalarına biz, birşey ilave edecek değiliz. Yalnız, şunu da söylemeden geçmeyelim ki, Hale Asaf Hanım, Paris’te eserlerini teşhir etmeden evvel, kendisi gibi kıymetli arkadaşlarıyla İstanbul ve Ankara’da eserlerini teşhir etmişti. O zamanlar, Paris’te yabancıların bu genç ressamın istidadına gösterdikleri satırları bizim matbuatımız burada esirgemişti. Şöhretin ve kıymetin bize muhakkak Avrupa’dan gelmiş olması mı lazım. Biraz da kıymetlerimizi kendimiz bilelim.”¹⁸⁴

Bu serginin basında uyandırmış olduğu geniş ilgi, Hale Asaf’ın Tuileries Sergileri’ne davet edilmesini sağlamıştır. Tuileries Sergileri’ne katılmak için sergi heyeti ve eleştirmenlerin beğenisini kazanmak gerekiyordu. Hale Asaf bu beğeniyi kazanarak sergide yer alabilmişti. Tekrar Paris’e giden sanatçı son yıllarını maddi sıkıntılar içinde geçirdi.¹⁸⁵ Burada İtalyan edebiyatçı Antonio Aniante ile tanıştı. Dostluk ilişkileri birlikteliğe dönüşür ve son yıllarını Paris’te geçirir.

¹⁸⁴ Pelvanoğlu, a.g.e., s. 112, 113, 114

¹⁸⁵ Toros, a.g.e., s.84

Resim 165: Hale Asaf, otoportre, (II. Paris dönemi) 50x36cm, tüyb.

Aniante, Hale Asaf'ın yaşamının son yedi yılının tanığı olması ve bu süreyi onunla birlikte geçirmiş olması nedeniyle konu açısından önemli bir yere sahiptir. 1925 dolaylarında Abidin ve Güzin Dino, Aniante'yi bularak onunla bir görüşme yaparlar. Aniante, kendisiyle yapılan görüşmede şunları söylemektedir:

“Evet, en güzel, en fakir, en mutlu, en feci yıllarımızı Hale ile birlikte yaşadık, sürgün, hastalık, aşk hepsi birden...”¹⁸⁶

Hale Asaf, 6 Haziran 1938'de karaciğer kanserine yenik düşerek öldü. Hale'nin intihar suretiyle öldüğü söylene de bunlar asılsız söylentilerdir.¹⁸⁷ Sanatçı bir süre ailesiyle Roma'ya da gitmiştir. Roma şehri sanat anlamında onun ufkunu genişleten bir şehir olmuş ve 1925 yılına kadar (Salih) soyadını kullanmış daha sonra babasının, annesi ve kendisini terk ederek gitmesiyle babasının adını kullanmayıp ünlü dedesi Müşhir Asaf Paşa'nın adını alarak, ölünceye kadar Hale Asaf olarak tanınmıştır.¹⁸⁸

¹⁸⁶ Pelvanoğlu, a.g.e., (Abidin Dino, ‘‘Sanat fedaisi bir büyük ressam: Varla yok arasında Hale Asaf’’, s.27,31), s.94,95

¹⁸⁷ Toros, a.g.e, s.84.

¹⁸⁸ Toros, a.g.e, s.86.

8. BASKI RESİM SANATINDA İLK KADIN SANATÇI

8.1. Aliye Berger (1903 - 1974)

Aliye Berger 1903 yılında İstanbul'da Büyükkada'da doğmuş ve ailenin en küçük çocuğu dur. Dönemin tanınmış ailelerinden Şakir Paşa ailesindedir. Aliye Berger küçük yaşlarda özel öğretmenlerle eğitim almaya başlamıştır.¹⁸⁹

Resim 166: Aliye, Büyükkada'da Şakir Paşa Köşkü'nün bahçesinde 1909

¹⁸⁹ Yaşamı/Sanatı/Yapıtları, Aliye Berger, Ada Yayınları, İstanbul, 1980, s.105

“Büyük ailenin küçük çocuğu Aliye, büyük bir özen ve sevgiyle büyütüldü.

Yukarıdaki fotoğraf 1909 yılında Büyükkada’daki Şakir Paşa Köşkü’nün bahçesinde çekilmiş. Küçük Aliye bebeği, koltuğun altında köpeği ve arkasında Habeşiştan’dan getirilen bakıcısı Seyfettin ile poz vermiş...” Taha Toros¹⁹⁰

Babası Şakir Paşa ve Amcası Cevat Paşa dönemin aydın kişilerindendi ve ikisinde yazardı. Cevat Paşa “Yeni Çeriler Tarihi”ni Şakir Paşa ise “Osmanlı Tarihi”ni yazmışlardı. Şakir Paşa eğitime, öğretime ve sanata oldukça önem veren bir insandı. En küçük kızı Aliye Berger’in eğitim aldığı ilkokulun kurulmasına da ön-ayak olmuştu. Onların İngilizce öğrenmeleri için özel hocalar tutmuştu. Cevat ve Şakir Paşaların ailesi, Aliye Berger’in dışında sanat dünyamıza beş sanatçı daha vermiştir: Aliye Berger’in ablası olan ressam Fahrünnisa Zeyd, ağabeyi roman ve hikâye yazarı Cevat Şakir Kabaağaçlı (Halikarnas Balıkcısı) yeğenleri, seramik sanatçısı Füreyya Koral, tiyatro oyuncusu Şirin Devrim ve ressam Nejat Devrim’dir. Aliye Berger küçük yaşta keman eğitimi ile müziğe yönelmiş.¹⁹¹

Kendi anlatımıyla;

“Küçük bir çocuğum. Babamın çalışma odasına girmek yasak. Babamın o odaya kapanıp, saatler boyu ne yaptığını öylesine merak ediyordum ki... Bir gün gözümü anahtar deliğine dayayıp içerisini gözledim. Babam, masasının başında, gaz lambası ışığında kağıtların üzerine eğilmiş bir şeyler yazıyordu. Ortalık öylesine sessizdi ki kamış kalemin kağıdın üzerine sürtünüşünde ki sesini duyuyordum. Babam Şakir Paşa, kardeşi Sadrazam Cevat Paşa’nın ölümünden sarayı sorumlu tutup ordudan ve yönetimden elini ayağını çekmiş, Büyük Ada’da ki evimizde, vaktini okuyup yazmakla geçiriyordu.

...

Babamın okuyup yazma tutkusu tüm aileyi sarmıştı. Ablamı resim yaparken görürdüm, ağabeyimi yazıp çizerken. Edebiyat, resim, müzik günlük hayatımızın bir parçasıydı. Böylesi bir ortamda açtım gözlerimi dünyaya.”¹⁹²

¹⁹⁰ <http://adalar-postasi-guncel.blogspot.com.tr/2009/11/29-2350.html>, Erişim: 22.11.2014, Saat: 02.30

¹⁹¹ a.g.e, Ada Yayınları, İstanbul, 1980, s.106

¹⁹² a.g.e, Ada Yayınları, İstanbul, 1980, s.5

Aliye Berger; okuduğu kitapların ona yol gösterici olduğunu; Voltaire, Strindberg, İbsen, ve Dostoyevsk’yi çoşkuyla okuduğunu belirtmiştir. Berger, kendisi de yazmaktaydı. O dönemde yazmanın kendisini kurtaracağını ve var edeceğini fakat resimden korktuğunu; bir yandan da Ablası Fahrünnisa Zeyd’in çalışmalarını izlediğini belirtmiştir.

“Yazarken, herkesin kullandığı sözcükler, sizindir. Ve onların ortak anlamları, başkalarının da onları kullanmaları size yardımcı olur. Oysa resimde tüpten çıkan boya kullanılmamış bir anlatım aracıdır. Çizgi zaten yoktur dış dünyada. Bunları mı düşünüp korkardım resimden bilemiyorum ama korkardım.”¹⁹³

Sanatçının ilk resimle tanışması on yedi yaşında ablasının malzemeleri ile tesadüfi bir şekilde gerçekleşmiştir. İlk resmi bahçelerinde ilgisini çeken müştemilattı. Bu yapıyı tuvalinde gerçekleştirmeye çalışmıştır. Resmi saklamamıştır.¹⁹⁴ Aliye Berger, Macar bir müzik öğretmeni olan Karl Berger’le yaşadığı aşkla birlikte hayatının değiştiğini belirtir. Bu aşkın ona dünyanın kapılarını açtığını söyler. Aliye Berger ve Karl Berger’in aşkı 23 yıl sürmüş ve sonunda evlenmişlerdi. Fakat evlendikten altı ay sonra Karl Berger kalp krizi geçirerek aniden vefat etmiştir. Eşini kaybeden sanatçı derin bir yasa bürünmüş, aile fertlerinin desteği ile kendini toparlayabilmiştir. Ablası Fahrünnisa Zeyd ile Londra’ya gitmiş, yine onun teşviki ile gravür kazımaya başlamıştır.

Sanatçı gravür çalışmalarına başlama sebebini şöyle ifade eder;

“ Gravür kalemleri. Onları elime aldım. Öfke ile sevgiyle mi bilemeyeceğim o metal plakaları oymaya başladım. Anılarımı deşiyordum bu sert plakalarda. Onları, anılarımı böylece yeniden var ediyordum. Gözle görülür duruma getiriyordum. Yaşar kılıyordum kendimce.”¹⁹⁵

Bu arada John Bucland Wright atölyesinde önce heykele yönelmiştir. Çünkü Karl Berger’in bir heykelini yapmak istiyordu fakat heykelde başarılı değildi.

¹⁹³ a.g.e, Ada Yayınları, İstanbul, 1980, s.6

¹⁹⁴ a.g.e, Ada Yayınları, İstanbul, 1980, s.7

¹⁹⁵ a.g.e, Ada Yayınları, İstanbul, 1980, s.10

Heykelde başarısız olduğunu gören hocaları gravürde ki başarısını şaşkınlıkla karşılamışlardı. Ve onun tüm gücünü gravüre vermesi konusunda teşvik etmişlerdi. 1951’de Türkiye’ye döndüğünde ilk kişisel sergisini açtı. Uluslararası Sanat Eleştirmenleri Derneği’nin (AICA) 1954’te İstanbul’da toplanan kongresi nedeniyle Yapı Kredi Bankası’nın düzenlediği yarışmada ilk yağlıboya çalışmasıyla birincilik ödülünü, bir yıl sonra ikinci Tahran Bienali’nde ikincilik ödülünü aldı.¹⁹⁶

Resim 167: Aliye Berger, Hasat, 200x300cm. tüyb.

“Ne yaptım, ne gerçekleştirdim, ne çizdim, ne içimden geldiği gibi yaptım, gerçekleştirdim, çizdim, kazıdım, bastım. İçtenlik öğretilmez, ne yaşamda ne sanatta. Okulu Yoktur. Ne isem o oldum.

...

Yaşadığım güzellikleri acıları ile aşkları ile ölümleri ile başkaldırımlarım ve baş eğmelerimle, umutlarım ve umutsuzluklarımla, yaşadığım, benim olan dünyayı yansıtmak istedim yapıtlarımda.

¹⁹⁶ http://adalar-postasi-guncel.blogspot.com.tr/2009_11_01_archive.html, Erişim: 22.11.2014 Saat:01.40

Aliye Berger, bir gravür sanatçısını tanımlarken; “Yüz ressamından ayırırım gravürçüyü; der. Gravürçünün bakışlarında bir duygululuk vardır. Özellikle zorlu bir çalışmanın gözlere oturmuş yorgunluğu.”¹⁹⁷

Dışavurumcu oyma baskıları ile tanınan sanatçı, 1954'te Uluslararası Sanat Eleştirmenleri Derneği'nin açtığı yarışmada "Güneş" adlı kompozisyonu ile birincilik,1955'te de Tahran Biennali'nde ikincilik almıştır. 1951-1954 arası oyma baskı tekniğini yaymak amacı ile İstanbul manzaraları ve tebrik kartları da üretmiştir.¹⁹⁸

Gravürün tüm tekniklerini öğrenen sanatçı, elinden geldiğince teknikleri geliştirmeye çalışmıştır. Birbirinin aynı belki de hiçbir gravürünün olmadığını, gravürün teknik işi olduğunu ama bu tekniği aşmak gerektiğini ve tekniğin tutsağı olunmaması gerektiğini belirtmiştir. Siyah beyaz gravürlerinde bu iki rengin ara tonlarında bulduğu ışığı renklerde bulamadığını bu yüzden siyah beyaz gravürlerini tercih ettiğini söylemiştir. Çalışmalarında tülbent, kasap kâğıdı, zımpara kâğıtları gibi denenmemiş malzemeler kullanmıştır. Kendisine yakın bulduğu ressamlar; Klimt, Munch, Ensor, Goya ve Rembrandt'ın gravürleridir.

Resim 168: Ara Güler'in objektifinden, Aliye Berger

Ara Güler'in objektifinden Aliye Berger'in çok beğendiği fotoğrafı. Duvardaki resim ise müzisyen eşi Karl Berger Boronoi'dir.¹⁹⁹

¹⁹⁷ Aliye Berger, Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 1998, sf.5

¹⁹⁸ http://adalar-postasi-guncel.blogspot.com.tr/2009_11_01_archive.html, Erişim: 22.11.2014 Saat:01.40

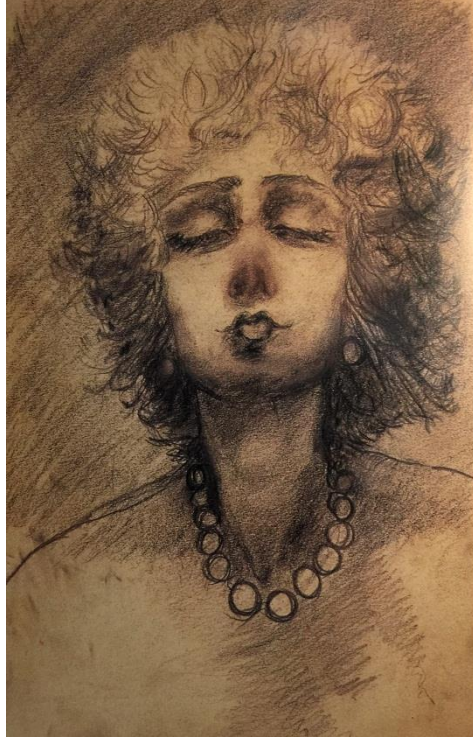
¹⁹⁹ Erişim<http://www.antikalar.com/v2/konuk/konuk0901.asp>, Erişim: 22.11.2014 Saat:01.40

Zaman zaman yağlı boya resimler de yapan sanatçı kendisini hep bir gravürcü olarak görmüştür.²⁰⁰

Resim 169: Aliye Berger, otoportre, 20x14cm. kükk.

²⁰⁰ a.g.e. Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 1998, s.8.

Resim 170: Aliye Berger, otoportre, 23x15cm. kükk.

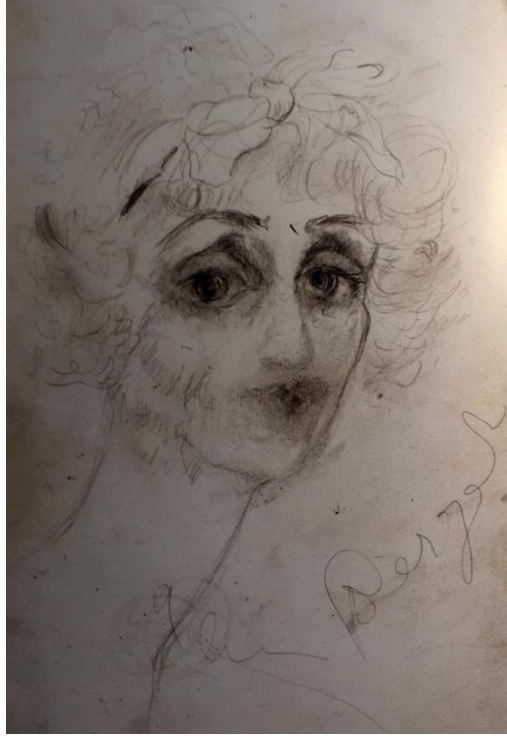
Resim 171: Aliye Berger, otoportre, 27x21cm. gbr.

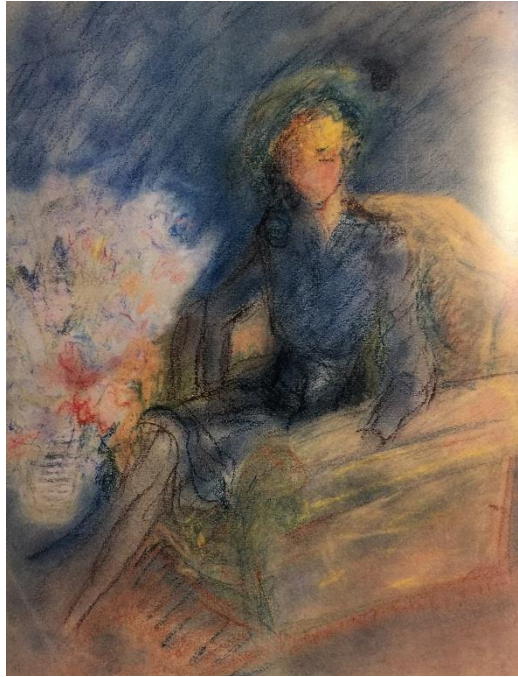
Resim 172: Aliye Berger, otoportre, 23x15cm. kkk.

Resim 173: Aliye Berger, otoportre, 50x37cm. kpb.

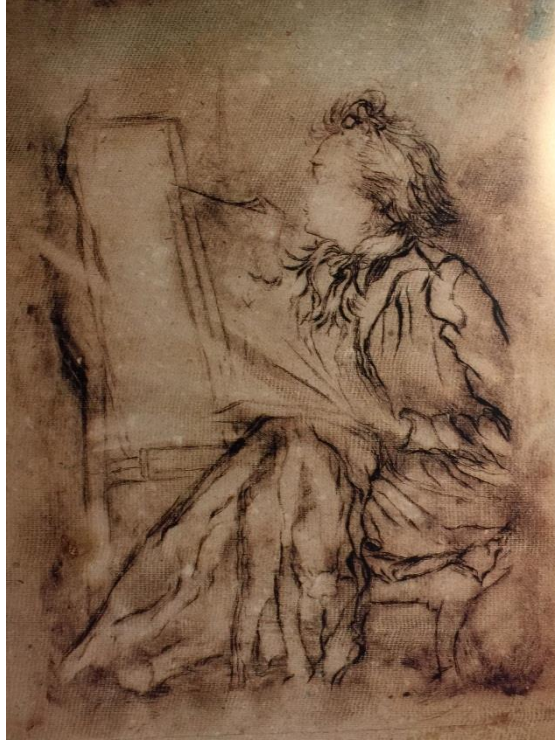
Resim 174: Aliye Berger, otoportre, 36x25cm. kükk

Resim 175: Aliye Berger, otoportre, 37x29cm. küpb.

Resim 176: Aliye Berger, otoportre, 18x13cm. gbr.

Resim 177: Aliye Berger, Fahrünisa Zeyd, 35x25cm. gbr.

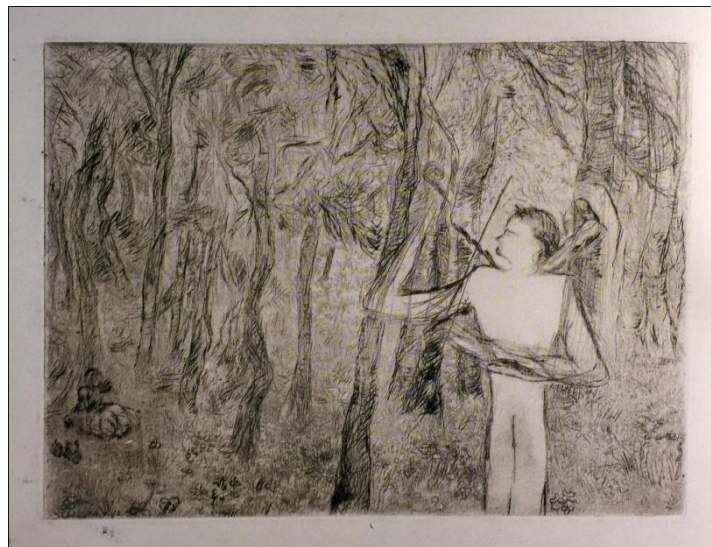
Resim 178: Aliye Berger, Halikarnas Balıkçısı, 32x23cm. gbr.

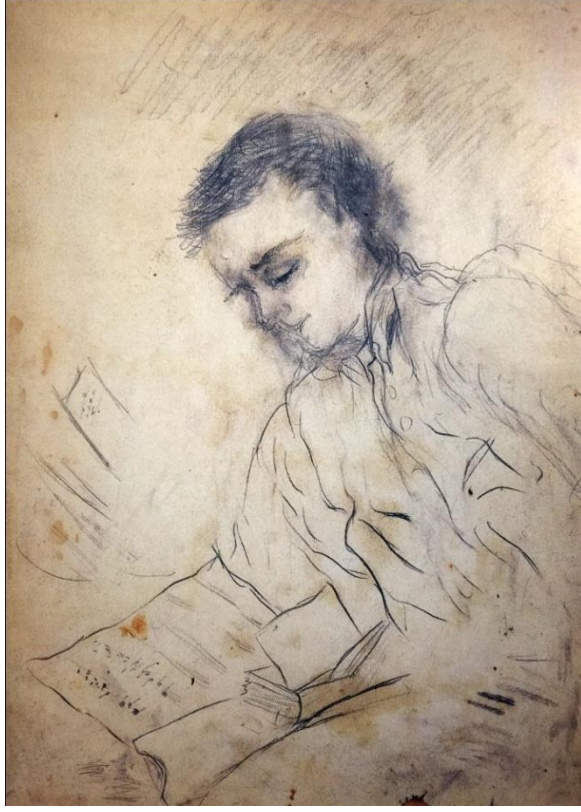
Resim 179: Aliye Berger, Nejad Melih Devrim'in portresi, 20x14,5cm. gbr.

Resim 180: Aliye Berger, Dr. Berger ve Küçük Aliye, 10x13cm. gbr.

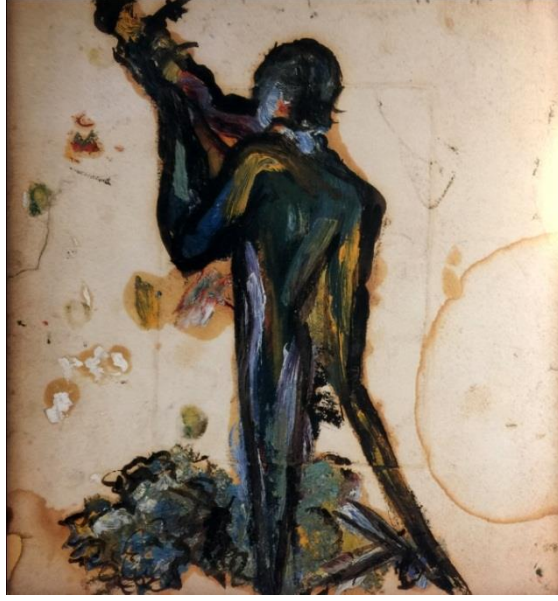
Resim 181: Aliye Berger, Dr. Berger Büyükada'da, 18x23cm. gbr.

Resim 182: Aliye Berger, Dr. Berger, 25x25cm. gbr.

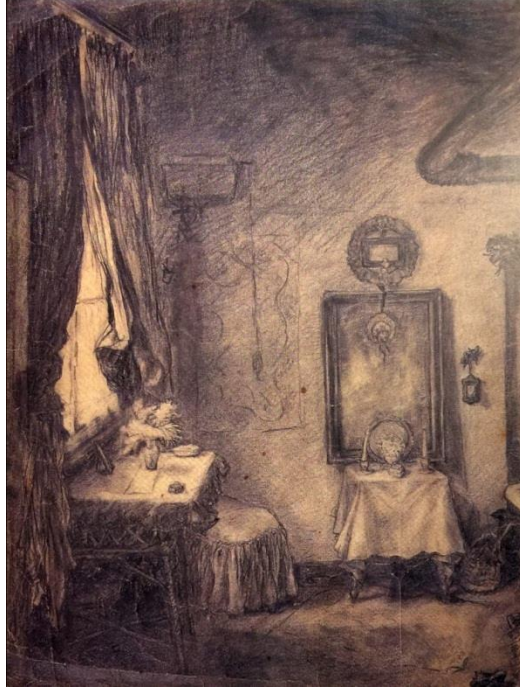
Resim 183: Aliye Berger, Piyano Dersi, 17x14cm. gbr.

Resim 184: Aliye Berger, Berger, 30x27cm. küyb.

Resim 185: Aliye Berger, Dr. Karl Berger, 37x26cm. gbr.

Resim 186: Aliye Berger, Enteriyör Büyükada, 34x26cm. kükk.

Resim 187: Aliye Berger, Enteriyör Büyükada, 37x35cm. gbr.

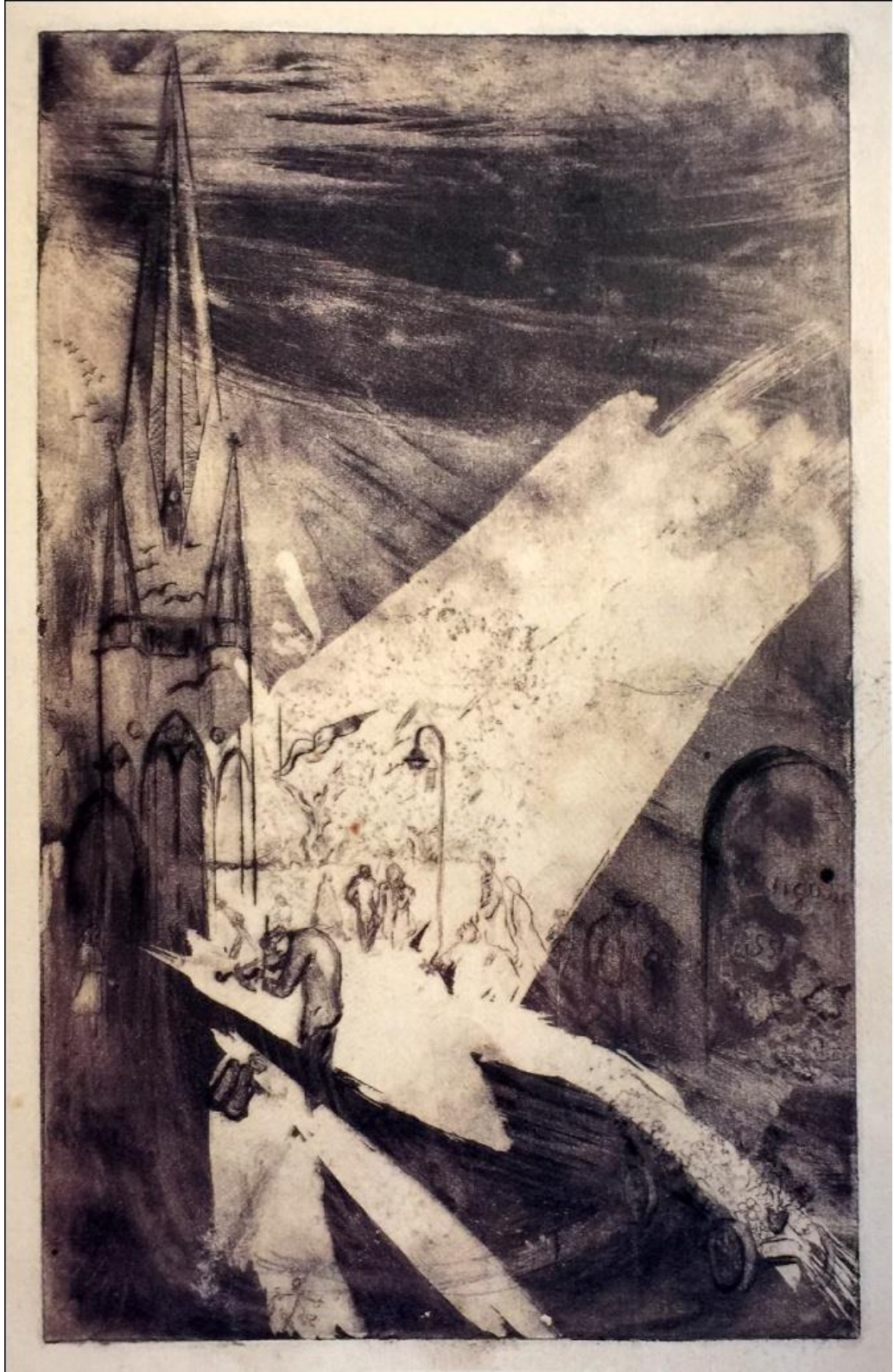
Resim 188: Aliye Berger, Avlu, 28x51cm. gbr.

Resim 189: Aliye Berger, Ölüm, 21x27cm. gbr.

Resim 190: Aliye Berger, Banyo, 10x17cm. gbr.

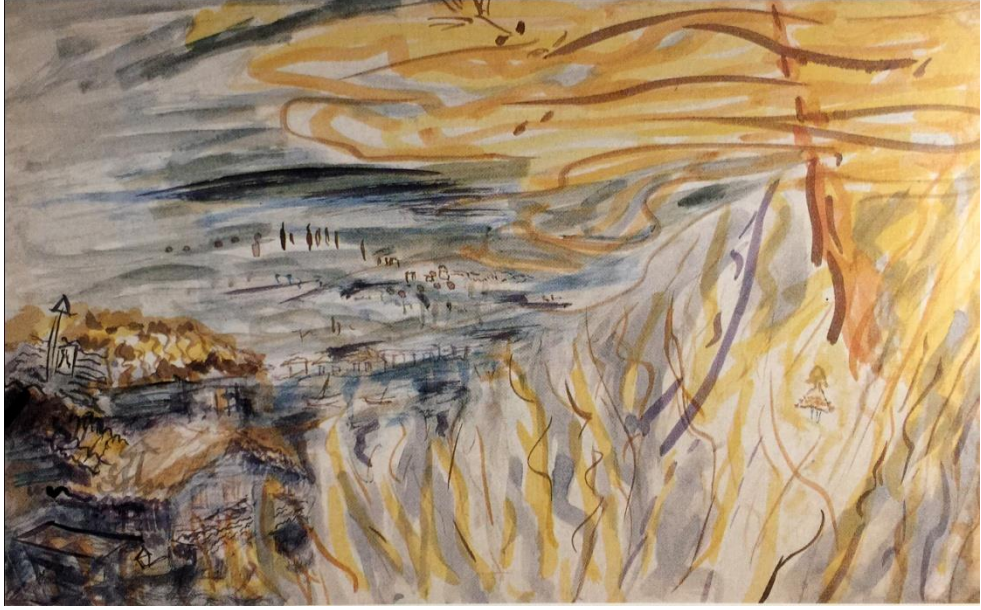
Resim 191: Aliye Berger, Katedral, 22x14,5cm. gbr.

Resim 192: Aliye Berger, Boğaz Köprüsü Yapımı, 48x26cm. gbr.

Resim 193: Aliye Berger, Balkondan İstanbul, 10x15cm. gbr.

Resim 194: Aliye Berger, Peyzaj, 28x44cm. küsb.

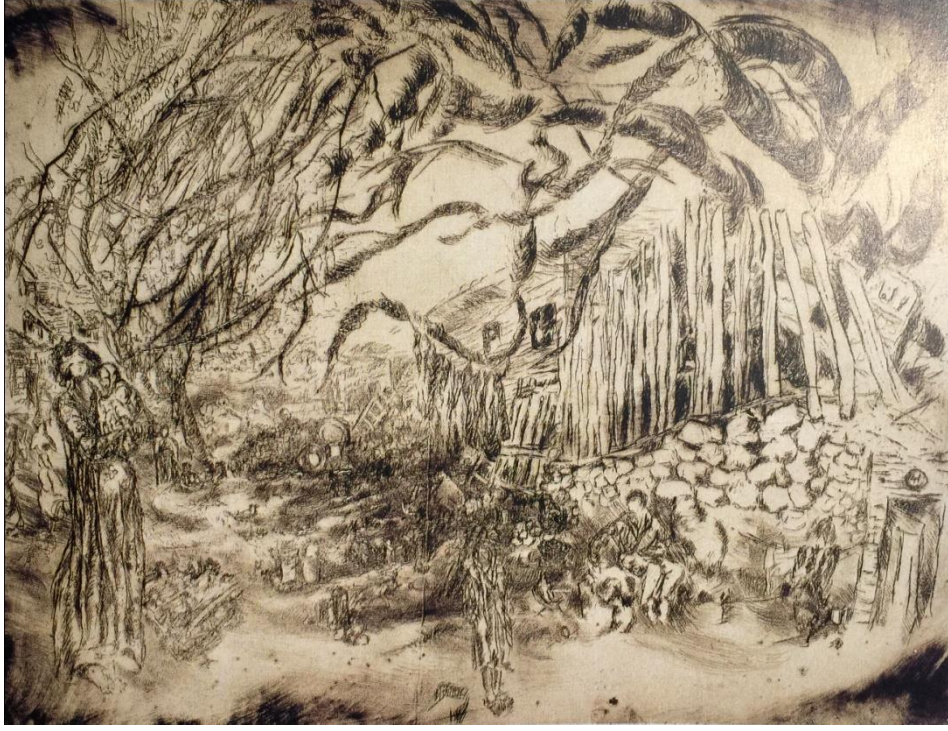
Resim 195: Aliye Berger, Peyzaj, 21x27cm. küsb.

Resim 196: Aliye Berger, Büyükkada'da Köşk, 23x29cm. gbr.

Resim 197: Aliye Berger, İstanbul, 45x70cm. kükt.

Resim 198: Aliye Berger, Surdibi, 22x28cm. gbr.

Resim 199: Aliye Berger, Çiçekler, 18x15cm. gbr.

Resim 200: Aliye Berger, Adsız, 130x93cm. tüyb.

Resim 201: Aliye Berger, Davulcu, 23,5x23,5cm. düyb.

Resim 202: Aliye Berger, Karayılan, 28x74cm. gbr.

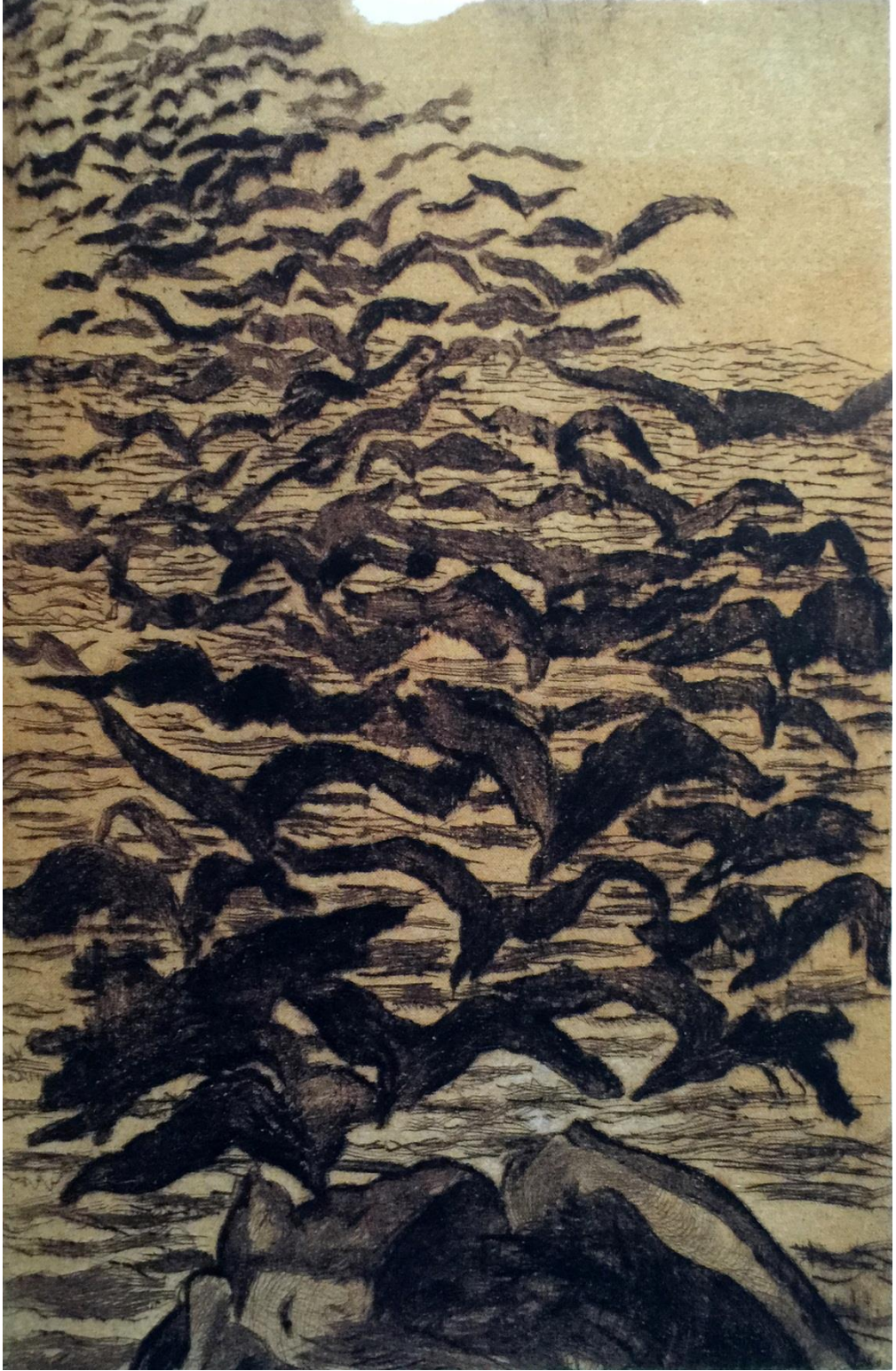
Resim 203: Aliye Berger, Folklor, 26x32cm. gbr.

Resim 204: Aliye Berger, Hamam, 24x28,5cm. gbr.

Resim 205: Aliye Berger, İstanbul, 51x26cm. gbr.

Resim 206: Aliye Berger, Martular, 17x13cm. gbr.

Resim 207: Aliye Berger, Yangın, düyb.

Araştırma sürecimde, (Kasım 2014) Kuzguncuk'un sakin ve güzel ortamında eski bir Rum evinde hizmet vermekte olan "Mona Art Galleriy"nin koleksiyonunda bulunan "Aliye Berger Boronoi" imzalı bir esere ulaştım. "Bolu Pazarı" adlı eser, Gravür baskı tekniği ile çalışılmış ve satılmak üzere alıcısını beklemekteydi. Araştırmalarımda esere dair bir kayıt ya da belgeye ulaşamadım.

Resim 208: Aliye Berger, Bolu Pazarı, 49x28cm. gbr.

9. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Tez konumu belirlemek üzere kaynak taraması sırasında Mihri Müşfik Hanım'ın hayatını incelerken ondan oldukça etkilendim ve ilk kadın ressamlarla ilgili bir konu belirlemeye karar verdim. Güzel sanatlar eğitimi almış biri olarak, ilk kadın ressamlar hakkında yeterli bilgi sahibi olmayışım bu konu üzerine yoğunlaşama gerektiğini bana düşündürdü. Konumu, “Türk Resim Sanatında Erken Cumhuriyet Dönemine Kadar İlk Kadın Ressamlar (1908-1930)” olarak belirledim.

Türk toplumunda resim sanatının tam anlamıyla başlangıcı, Batılaşma süreciyle beraber başlamıştır: İlk olarak Batılaşma döneminde resim sanatıyla tanışıp, etkin olabilen kadın resamlardan birçoğu, yeteneklerini meslek olarak seçtikleri resim sanatında sürdürmeye karar vererek bu alanda eserler üretmişlerdir. Aslında bu kadın sanatçılar birçok alanda donanımlı, yetenekli ve oldukça iyi eğitim almışlardır. Onlar aristokrat, kültürlü ve dönemine göre oldukça aydın, köklü ailelerin kızlarıdır. Batı'daki değişim ve gelişimleri yakalamak için yapılan yenilikler arasında kızlar için açılan bir sanat okulu vardı. 1914'te açılan İnas Sanayi-i Nefise Mektebi'nde kız öğrenciler eğitim almaya başlamışlardır. Bu okul açılana kadar kızlar için güzel sanatlar eğitimi veren herhangi bir sanat okulu yoktu. Aileler kızlarına özel dersler aldırıyor, sonrasında da Avrupa'nın çeşitli ülkelerine Paris, Roma, Berlin gibi şehirlere eğitim için gönderiliyorlardı. Bu genç kadınlar sadece resim sanatı eğitimiyle kalmayıp aynı zamanda dil, tarih, edebiyat, müzik alanlarında da çok iyi eğitim alarak oldukça donanımlı yetişiyorlardı.

İlk Türk kadın ressamlarımızın dönemlerine baktığımızda çalışmalarında Batı sanatı etkileri olduğu görülmektedir. Birçoğunun eğitim aldıkları öğretmenler ya yabancıdır ya da yurtdışında yabancı öğretmenlerden ders almışlardır. Nasıl ki Türk resim sanatı da Batı'dan etkilenerek gelişmiş ise Türk kadın ressamların da eserlerinde Batı etkilerinin hissedilmesi doğaldır.

Sanatçıların eserlerinde kadın imgesi ağırlıklı olarak işlenmiştir. Otoportre, portre, natürmort, peyzaj ve hamam sahneleri ile nü çalışan da vardır. Bazı portrelerde yakın akrabaları ile ilgili erkek imgesi de kullanılmıştır.

Bu sanatçılar, resmettikleri kadın imgelerini, kendilerine özgü karakterlerini, modern kadını ve yaşam biçimini ustalıkla aktararak kendilerine özgü bir çizgi ile aktarmışlardır. İlk kadın ressamların, fedakârlığı ve başarısı, resim sanatında başarılı olmak isteyen diğer kadın sanatçılara ve gelecek nesil kadınlar için umut olmuş, özellikle kadınlar için yeni bir dönem başlamıştır.

Türk resim sanatındaki ilk kadın ressamların, varlığının daha fark edilir olabilmesi için gündem oluşturacak etkinlikler ve her kitleye ulaşabilecek yayınların olması gereklidir. Günümüz için fark ettiğim en önemli tespit şudur ki: Geçmişte sanat, özellikle de resim konusunda büyük mücadeleler vermiş, ama bugün unutulmaya yüz tutmuş nice sanatkârla karşılaşmaktayız. Bu unutuluşta kadın sanatçıların başı çektiğini görmekteyiz.

Yaptığım bu çalışmayla gözler önüne serdiğim ilk Türk kadın ressamlarımıza ait bu bilgiler ve değerlendirmeler umarım bundan sonra bu konulardaki çalışmalara bir kılavuz ve esin kaynağı olacaktır.

Çağdaş sanatımızın oluşması sürecinde tarihsel rollerini fazlasıyla yerine getiren ilk kadın ressamlarımız, sanatları ve yaşama bakış açılarıyla modern kadını da en iyi şekilde temsil etmişler ve “Kadınlar vardır.” demişlerdir.

10. KAYNAKLAR

- Akbulut, D. , (2011), *Türk Resminin Öncüleri*, İstanbul.
- Akşit, E. E. , (2005), *Kızların Sessizliği, Kız Enstitülerinin Uzun Tarihi*, İstanbul.
- Aslanapa, O. , (1984), *Türk Sanatı*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Atagök, T. , *Bildiklerim Gördüklerimdir, Gördüklerim Bildiklerimdir*.
- Avcı, Z. , *Cariyelikten Hanımefendiliğe Kadının Güncesi*, Cumhuriyet Gazetesi
- Aliye Berger, (1998) Yapı kredi Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul
- Berger, J. , (1990) *Görme Biçimleri*, Metis Yayınları, İstanbul
- Berk, N. , *Genç Ressamlar Sergisi ve Katalogu ve Genç Ressamlar Sergisi*.
- Bayav, D. , (2011), *19.Yy. Sonu Ve 20.Yy Başında Kadın Ressamlarımız*, Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi,
- Başkan, S. , (1997) , *Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye 'de Resim. Tc. Kültür Bakanlığı*
- Cezar, M. , (1983), *Güzel Sanatlar Eğitiminde 100. Yıl*, İstanbul: Mimar Sinan Üniversitesi.
- Elibal, G. , (1973) *Atatürk ve Resim Heykel*, Türkiye İş Bankası Yayınları
- Erten, O. , (2012), *Türk Plastik Sanatlarında İlkler*, Artam Aş. Yayınları, İstanbul.
- Giray, K. , (1982), *Türk Ressamlar Dizisi: 3, Mahmut Cûda*, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları
- Germaner, S. , Antmen, A. , (2012), *Tanzimattan Cumhuriyete Türk Resmi*, İstanbul: Sakıp Sabancı Müzesi Resim Koleksiyonu.
- Giray, K. , *Türkiye İş Bankası Resim Koleksiyonu*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları
- Giray. , Prof. M. , (1983), *Güzel Sanatlar Eğitiminde 100 Yıl*, İstanbul: Mimar Sinan
- Giray, K. , (2004), *Cumhuriyet'in İlk Ressamları*, İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları
- Gürsoy (Özen), C. , (1985-1986), *İnas Sanayi-i Nefise Mektebinde Yetişen Kadın*
- Koçu, R.E, (1962), *Dağ Padişahları*, Mehmet Koçu Yayınları, İstanbul
- Koçu, R.E, (1968), *Kabakçı Mustafa*, Mehmet Koçu Yayınları, İstanbul
- Renda, G. , (1977), *Batılılaşma Döneminde Türk Resim Sanatı*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları
- Tansuğ, S. (2012), *Çağdaş Türk Sanatı*, İstanbul: Remzi

Sağlam, N. , (2000), *Kadın Ressamlar Ortaçağdan Günümüze*, İstanbul: Yüksek Lisans Tezi

Şerifoğlu, Ö. F. , Baytar, İ. , (2008), *Şeker Ahmed Paşa*, İstanbul: TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı Yayını 1841-1907

Şerifoğlu, Ö.F. , (2001), *Celile Hanım*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları

Turani, A. , Berk, N. , *Başlangıcından Bugüne Çağdaş Türk Resim Sanatı Tarihi*, İstanbul. T.C Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, (1993), *Çağlar Boyu Anadolu'da Kadın, Anadolu Kadınlarının 9000 Yılı*, İstanbul: Mas Matbaacılık

(2013), *Düşler Gerçekler İmgeler, Modern Türk Resminde Cumhuriyet İmgesi*, İstanbul: Pera Müzesi, Çev. G Yayın Grubu. , İstanbul: Pera Müzesi Yayınları

Sakaoğlu, N. , (1991), *Osmanlı Eğitim Tarihi*, İstanbul: İletişim Yayınları.

Taşkıran, T. , (1974), *Eğitim ve Kadın, Cumhuriyetin 50. Yılında Çalışma Alanlarında Türk Kadınları*, İstanbul: İ.Ü. Atatürk Devrimleri Araştırma Enstitüsü Yayınları

(1963), *Atatürk ve Türk Kadını*, Ankara: Kadının Sosyal Hayatını Tetkik Kurumu Yayınları

Berkes, N. , (2013), *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Doğramacı, E. , Prof. Dr. (1992), *Türkiye'de Kadının Dünü ve Bugünü*, Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları

Halman, T. , Sönmez, N. , *Fahr El Nissa Zeid*, Erol Kerim Aksoy Kültür, Eğitim, Spor ve Sağlık Vakfı, İstanbul, (1994)

Karol, S. Prof. Dr., vd. , (1963), *Atatürk ve Kadın Hakları*, Kadın Dernekleri Federasyonu ve Gönüllü Kuruluşlar, Ankara: Kadının Sosyal Hayatını Tetkik Kurumu Yayınları

Toros, T. , *İlk Kadın Ressamlarımız*, (1988) , Yapı Kredi Yayınları, İstanbul

Özsezgin, K. , (1984), *Resimde Kadının Yeri*, İstanbul: Milliyet Sanat Dergisi

Ressamlarımız, 1985-1986: Mimar Sinan Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji ve Sanat Tarihi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi

Sarp, N. , (2011), *Bir Osmanlı Prensesi Mihri Müşfik*, İstanbul.

Pelvanoğlu, B. , (2007), *Türk Resim Sanatında Bir Dönüm Noktası, Sanat fedaisi bir büyük ressam: Varla yok arasında Hale Asaf* Yapı Kredi Yayınları, İstanbul

Editörler, Nuran Tezcan, Semih Tezcan, *Doğumunun 400. Yılında Evliya Çelebi*, T:C Kültür ve turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü, Anma ve Armağanlar Dizisi, (2011)

Yaşamı/Sanatı/Yapıtları, Aliye Berger, Ada Yayınları, İstanbul, (1980)

T.C Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, (1993), *Çağlar Boyu*

Anadolu'da Kadın Anadolu Kadınlarının 9000 Yılı, İstanbul

Şerifoğlu Ö.F. , (2001) , *Celile Hanım. Yapı Kredi Yayınları, İstanbul*

DERGİ

Genç Sanat, Temmuz/Ağustos 2007/07 Sayı: 152.

Gülcü, E. , Tunç, S. , Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,

Osmanlı Basın Hayatında Kadınlar Dünyası Dergisi

İNTERNET

<http://lebriz.com> (23 Mart 2014)

<http://www.rumelihisaridernegi.com> (23 Mart 2014)

<http://www.kuman-art.com> (23 Mart 2014)

<http://www.oguztopoglu.com> (23 Mart 2014)

<http://www.oguztopoglu.com> (23 Mart 2014)

<http://www.istanbulkadinmuzesi.com> (23 Mart 2014)

<http://forum> (23 Mart.2014)

<http://www.turkhukuksitesi.com> (25 Mart 2014)

<http://www.kimkimdir.net.tr> (27 Mart 2014)

<http://www.atam.gov.tr> (20 Nisan 2014)

<http://www.nazanazeri.com.tr> (20 Nisan 2014)

<http://www.turkcebilgi.com> (20 Nisan 2014)

<http://www.bilgiara.com> (02 Mayıs 2014)

<http://hbogm.meb.gov.tr> (05 Mayıs 2014)

<http://www.forumacili.com> (05 Mayıs 2014)

<http://www.turkresmi.com> (05 Mayıs 2014)

<http://e-dergi.atauni.edu.tr> (03 Mayıs 2014)

<http://www.obarsiv.com> (04 Mayıs 2014)

<http://www.sosyalistfeministkolektif.org> (04 Mayıs 2014)
<http://archive.is/kufd0> (03 Mayıs 2014)
<http://resimbiterken.tumblr.com> (06 Mayıs 214)
<http://www.zaman.com.tr> (07 Mayıs 2014)
<http://www.istanbulkadinmuzesi.com> (07 Mayıs 2014)
<http://www.galerinev.com/tr/sanathayat>, (07 Mayıs 2014)
<http://www.indeksiletisim.com> (19 Mayıs 2014)
<http://www.istanbulkadinmuzesi.com> (23 Mayıs 2014)
<http://calismatoplum.org> (30 Mayıs 2014)
http://adalar-postasi-guncel.blogspot.com.tr/2009_11_01_archive.html, (22 Ekim 2014)
<http://adalar-postasi-guncel.blogspot.com.tr/2009/11/29-2350.html>, (22 Ekim 2014)
<http://www.antikalar.com/v2/konuk/konuk0901.asp>, (22 Ekim 2014)
<http://www.antikalar.com/v2/konuk/konuk0511.asp>, (4 Ocak 2015)
<http://resimbiterken.wordpress.com/2014/03/17/mihri-musfik-hanimin-maresal-uniformali-mustafa-kemal-portresi-eseri/>, (05 Ocak 2015)
<http://resimbiterken.tumblr.com/post/79885262864/mihri-musfik-han-m-n-maresal-uniformal-mustafa>, (05 Ocak 2015)
<http://www.izafet.net/threads/mihri-musfik-hanim-1886-1954.641720/>, (05 Ocak 2015)

10. ÖZGEÇMİŞ

1968’de Samsun’da doğdu.

İlköğrenimin Samsun’da, orta ve lise öğrenimini İstanbul’da tamamladı.

1985 yılında İstanbul Ümraniye Lisesi’nden mezun oldu.

1994 yılında Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi, Resim-iş Öğretmenliğine girdi.

1998 yılında Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi, Resim İş Eğitimi Grafik Anasanat Dalından mezun olarak lisans öğrenimini tamamladı.

1998 yılında resim öğretmenliğine başladı. Halen kamuda grafik alanı öğretmeni olarak çalışıyor.

2012 yılında Doğu Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi, Plastik Sanatlar Anabilim Dalında yüksek lisans öğrenimine başladı.

Çeşitli yıllarda karma sergilere katıldı.

2006 Çekirdek Sanat 8 Mart Dünya Kadınlar Günü Karma Sergi.

2007 Moda Deniz Kulübü Karma Sergi.

2010 Maltepe Belediyesi Cumhuriyet Eğitim Kurumları; Bağış ve Yardım Amaçlı Müzayede

2010 Maltepe SASAV’da Karma Sergi

2011 Beşiktaş İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü “Doğaya Dokun” Projesi Fotoğraf Sergisi

2014 Nis Art “4 Oda 1 Salon” Karma Sergi